

ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**DİYARBAKIR'IN TERKAN YÖRESİ GEÇİŞ DÖNEMLERİ(DOĞUM,
SÜNNET, EVLENME, ÖLÜM) ÂDET VE İNANIŞLARI**

İDRİS TANRIKULU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ardahan, 2017

Ardahan Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

**DİYARBAKIR'IN TERKAN YÖRESİ GEÇİŞ DÖNEMLERİ(DOĞUM,
SÜNNET, EVLENME, ÖLÜM) ÂDET VE İNANIŞLARI**

Yüksek Lisans Tezi

İdris TANRIKULU

Danışman:

Prof. Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK

Ardahan, 2017

KABUL VE ONAY

İdris TANRIKULU, tarafından hazırlanan “Diyarbakır’ın Terkan Yöresi Geçiş Dönemleri (Doğum, Sünnet, Evlenme, Ölüm) Adet ve İnanışları” başlıklı bu çalışma, 02.05.2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

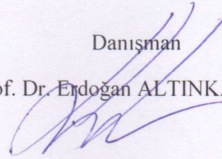
Jüri Başkanı

Yrd. Doç. Dr. Nesrin GÜLLÜDAĞ

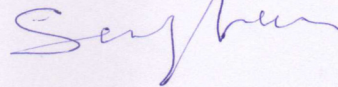
Danışman

Prof. Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK

Jüri Üyesi

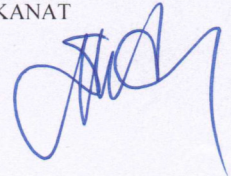
Yrd. Doç. Dr. Fatih ŞAYHAN

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım. 08.05.2017

Yrd. Doç. Dr. Zafer AYKANAT

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Ardahan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

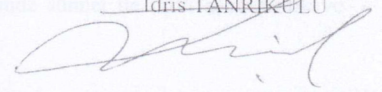
" . Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

" . Tezim sadece Ardahan Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

" . Tezimin 3 (üç) yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

.../.../2017

İdris TANRIKULU

ÖZET

TANRIKULU, İdris. Diyarbakır'ın Terkan Yöresi Geçiş Dönemleri (Doğum, Sünnet, Evlenme, Ölüm) Âdet Ve İnancıları, Yüksek Lisans Tezi, Ardahan, 2017.

Terkan yöresinin geçiş dönemi âdet ve inancıları tespit ve değerlendirilmesi çalışmaları sonucunda; yörenin kültürel mirasının temel kaynağının eski Türk kültür ve inançlarındaki hususlarla benzeştiği görülmektedir. Ayrıca dünyanın tüm coğrafyalarına dağılmış olan Türklerin farklı coğrafyalardaki kültürlerle tanışmaları, eski kültürel zenginliğin geliştirilmesine olanak sağlamıştır. Anadolu ve diğer Türk dünyası kültür coğrafyasına paralel olarak gelişim gösteren Terkan yöresinin geçiş dönemlerindeki âdet ve inancıların uygulanış şekilleri ve günümüzde insan hayatında kabul görmeleri hususları göz önünde bulundurulduğunda Türk kültürüyle bir bütünlük halinde olduğu söylenebilir.

Çalışmanın giriş bölümünde, Terkan yöresinin tarihi ve coğrafi özellikleri hakkında bilgi verilmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde, Terkan yöresinde doğum dönemi âdet, pratik ve inanışların tespit ve değerlendirilmesine,

Çalışmanın ikinci bölümünde Terkan yöresinde sünnet ile ilgili âdet, pratik ve inanışların tespit ve değerlendirilmesine,

Çalışmanın üçüncü bölümünde Terkan yöresinde evlenme ile ilgili âdet, pratik ve inanışların tespit ve değerlendirilmesine,

Çalışmanın dördüncü bölümünde Terkan yöresinde ölümle ilgili geçiş dönemi âdet, pratik ve inanışların tespit ve değerlendirilmesine yer verilmektedir.

Çalışmanın hazırlanmasındaki amaç ve kapsam, Terkan yöresinde yaşayan halkın geçiş dönemleriyle ilgili âdet ve inanışlarının tespit edilmesi, âdet ve inanışların Anadolu halk kültürü içinde gelişimini; bu âdet ve inançların geçmişte ve günümüzde uygulanma alanlarını değerlendirmektir.

Çalışmanın hazırlanmasında alan araştırmasına dayalı olarak gözlem ve görüşme teknikleri kullanılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Terkan, Geçiş Dönemleri, Adet, Pratik, Doğum, Sünnet, Evlenme, Ölüm.

ABSTRACT

TANRIKULU, İdris. Transition Period Traditions and Beliefs (Birth, Circumcision, Marriage, Death) in Terkan Region, Diyarbakır. Master's Thesis, Ardahan, 2017.

At the end of the compilation and analysis of traditions and beliefs related to the transition period in Terkan region, Diyarbakır, it has been determined that the main sources of the cultural values in the region date back to ancient Turkish societies, which had various belief practices and types. The counter of the Turks, who extended from the mainland to various geographical locations in the World, has paved the way for extending their cultural riches. The practices of beliefs and traditions related to the transition periods in Terkan region show great similarity with those in the other parts of the Turkic World, so it can be said that these practises we have compiled and examined in this thesis are in complete harmony with those elsewhere in the Turkic geograpy.

In the introduction part of the study, information about historic and geographical features of Terkan region is presented.

In the first part of the thesis, birth period traditions, practices and beliefs are compiled and evaluated.

In the second part of the thesis, circumcision traditions, practices and beliefs are compiled and evaluated.

In the third part of the thesis, marital traditions, practices and beliefs are compiled and evaluated.

In the fourth part of the thesis, death period traditions, practices and beliefs are compiled and evaluated.

The scope and aim of this thesis are compiling traditions and practices during transition periods of the people living in Terkan region, tracing the development line of these fetatures in accordance with those n other regions of the Turkish culture, and evaluating the practice fields of these beliefs and traditions both in the past and at present.

In the preparation of the thesis, observation and face-to-face interview techniques have been applied in terms of field study.

Key Words: Terkan, Transition Periods, Traditions, Practices, Birth, Circumcision, Marriage, Death.

TEŞEKKÜR

Çalışmamın her aşamasında yardımlarını esirgemeyen ve engin tecrübesiyle beni cesaretlendiren danışman hocam Sayın Prof. Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK'a hayatımın her döneminde olduğu gibi bu çalışma sırasında da desteklerini eksik etmeyen aileme ve sahada veri elde çalışmaları süresince bana yardımcı olan kız kardeşlerim Sabiha OĞUL ve Kevser TANRIKULU'na teşekkürü bir borç bilirim.

İdris TANRIKULU

ARDAHAN-2017

KISALTMALAR

C: Cilt

Çev: Çeviren

Ed: Editör

K.K: Kaynak kişi

S. Sayfa

TDK: Türk Dil Kurumu

TTK: Türk Tarih Kurumu

Vb: Ve benzeri

Vs: Vesaire

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vii
KISALTMALAR	viii
 GİRİŞ	 1
1. TERKAN YÖRESİ’NİN TARİHİ.....	1
2. TERKAN YÖRESİ’NİN COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ.....	2
 I. BÖLÜM: DOĞUM.....	 5
1. DOĞUM ÖNCESİ.....	6
1.1. Kısırlık/Kısırlığı Giderme.....	6
1.1.1. Türbe ve Yatır Ziyaretleri/ Adak Adama.....	8
1.1.2. Muska Ve Halka Yaptırma	11
1.1.3. Doğum İle İlgili Halk Hekimliği.....	19
1.1.3.1. Buğa Oturma	20
1.1.3.1.1. Süt-Nane Buğuna Oturmak	20
1.1.3.1.2. Saman Buğuna Oturmak	21
1.1.3.1.3. Süt-Maydanoz Buğusuna Oturmak	21
1.1.3.2 Elma Közleme	22
1.1.3.3 Süt-Kuru İncir Karışımı	22
1.1.3.4 Bel Çekme	23
1.1.3.5 Kabak ve Bamya Püresi Pratiği.....	23
1.1.3.6 Çiğ Yumurta İçme	24
1.1.3.7 Kireç Suyu İçmek	25
1.1.3.8. Kantaron- Acı Yavşan Karışımı.....	26
1.2. Gebelikten Korunma.....	26
1.3. Gebelik Ve Gebelik Belirtileri.....	27
1.4. Aşermek.....	29

1.5. Cinsiyet Belirleme	30
1.6. Doğum Şekli	32
1.6.1. Normal Doğum	33
1.6.1.1. Tutunarak Doğum	33
1.6.1.2. Diz Çökerek Doğum	34
1.6.1.3. Yatarak Doğum	34
1.6.1.2. Sezaryen ve Hastanelerde Gerçekleştirilen Doğum	35
3.7. Sarılık	49
3.8. Çocuğun Sancısını Kesme	50
3.9. Süt kaçması/Sütü Geri Çağırma	51
3.10. Nazar/Göz Değmesi	52
3.11. Çocuğun İlk Dişi/ Tırnağı/Sacı	54
3.12. Ninniler	56
 II. BÖLÜM: SÜNNET	 60
1. SÜNNET ÖNCESİ	61
2. SÜNNET SIRASI	63
3. SÜNNET SONRASI	63
4. KİRVELİK	64
 III. BÖLÜM: DÜĞÜN	 65
1. EVLENME	65
1.2. Evlenme Biçimleri	66
1.2.1. Kız Kaçırma	66
1.2.1.1. Anlaşarak/İsteyerek Kaçırma	67
1.2.1.2. Zorla Kaçırma	69
1.2.2. Berdel	70
1.2.3. Taygeldi	71
1.2.4. Levirat/Kayınla Evlenme	71
1.2.5. Sorarat/Baldızla Evlenme	72
2. DÜĞÜN ÖNCESİ	72
2.1 Evlenme Yaşı	72
2.2. Evlenme İsteğini Belli Etmek	74

2.3. Sevgiyi Belli Etme.....	75
2.4. Kısmet Açmayla İlgili İnanış Ve Pratikler	77
2.5. Görücü Gitme/Kız Bakma	79
2.6. Kız İsteme Ve Söz Kesme	81
2.7. Nişan/Şerbet İçme.....	83
2.7.1. Nişan Öncesi Hazırlıkları.....	83
2.7.2. Nişan Günü	84
2.7.3. Nişanlılık Süresi.....	85
2.7.4. Nişan Atma	86
2.7.5. Gelin Görme.....	86
2.7.6. Çeyiz Hazırlama.....	87
3.DÜĞÜN SIRASI.....	88
3.1. Kına Yakma.....	89
3.2. Gelin Çıkarma.....	92
3.3. Gelinin Damat Evine Girmesi	94
3.4. Nikâh Kıymak.....	96
4. DÜĞÜN SONRASI	97
4.1. Yüz Aklığı	97
4.2. Gelini Geri Gönderme	97
4.3. Ayak Dönümü.....	98
4.4. Tanışma Davetleri.....	98
IV. BÖLÜM: ÖLÜM	99
1. ÖLÜM ÖNCESİ.....	99
1.1. Ölümü Düşündüren Ön Belirtiler	99
1.1.2. Eşyalarla İlgili Belirtiler.....	100
1.1.3. Rüyaayla İlgili Belirtiler	101
1.1.4. Hastadaki Psikolojik ve Fizyolojik Belirtiler.....	103
2. ÖLÜM SIRASI.....	104
3. ÖLÜMDEN SONRA.....	105
3.1. Ölümü Duyurmak	106
3.2. Ölünün Defnedilmeye Hazırlanması	107
3.2.1. Ölünün Yıkanması	107

3.2.2. Ölü'nün Kefenlenmesi	108
3.2.3. Mezar Kazma	109
3.2.4. Cenaze Namazı	109
3.2.5. Cenazenin Mezarlığa Taşınması	110
3.2.6. Ölü'nün Gömülmesi	110
3.2.7. Devir/ Iskat.....	110
3.3. Ölü Defnedildikten Sonra Yapılan Uygulamalar	111
3.3.1. Ölü'nün Belirli Günleri	111
3.3.2. Yas Tutma/Taziye Bildirme.....	112
3.4. Mezarlık Ve Mezar Taşları İle İlgili İnanışlar	113
3.5. Ölümle İlgili Beddualar	114
3.6. Ölümle İlgili Dualar.....	115
SONUÇ	116
KAYNAKÇA	118
ÖZGEÇMİŞ	131

GİRİŞ

1. TERKAN YÖRESİ'NİN TARİHİ

Terkan Yöresi, Diyarbakır il sınırları içerisinde olup: Batıda Eğil, Kuzeyde Dicle, Doğuda Hani, Güneyde ise Sur ilçelerinin belli kısımları içerisinde yer alan; yer şekilleri kuzeyde dağlık, güneyde ise geniş bir ovanın içerisinde, çoğunluğu köy ve köy tipi yerleşimlerin olduğu bir yöredir.

Yörenin Batı sınırını Dicle nehri, Kuzey sınırını Güneydoğu Toroslarının Diyarbakır il sınırları içerisindeki son kıvrımlarının yer aldığı Dicle ilçesi çizmektedir. Doğu sınırını Hani ilçesi sınırlarında doğup, Silvan Barajı'nın su hacminin büyük bir kısmını oluşturan Ambar Çayı çizmektedir. Yörenin Güney sınırını, çoğunluğu Sur İlçesi sınırları içerisinde yer alan köyler, Güneybatı sınırını ise Yenişehir ilçesi sınırları içerisinde yer alan köyler oluşturmaktadır.

Terkan Yöresi, coğrafi özellikleri bakımından uygun yaşam alanlarına sahip olmadığı için, tarih boyunca bölgede hüküm süren devletlerce ilgi görmemiştir. Ancak yörenin Eğil, Dicle, Hani, Kocaköy, ve merkez ilçeler olan Sur ve Yenişehir ilçelerinin ortasında kalması nedeniyle, bölgenin emirleri ve ayanları tarafından bir sahiplenme, ele geçirme mücadelesi alanına dönmüştür.

Terkan yöresinin bağlandığı bilinen ilk emirlik Mirdasi Oğullarının yönetimindeki Eğil Emirliğidir. 1024'te Suriye'de hükümdarlık kuran Mirdasi Oğullarının Fatımilerle girdiği mücadeleyi kaybetmesi üzerine Halep'ten Eğil'e gelmelerine ve burada emirlik kurmalarına neden olmuştur. Mirdasi Oğullarının emirlik kurmasıyla bölgeye hükmetmeleri, Artuk Bey'in dikkatini çekmiş ve Selçuklu sultanı Sultan Alparslan'dan alınan fermanla Eğil Mirdasi Emirliği üzerine sefer düzenlenmiş, Eğil Emirliği dağıtılmış, yöre uzun yıllar Türk hükümdarlığı altına alınmıştır. (Aydın, 2011: 19-20).

Uzun yıllar Selçuklu Devletinin hükümdarlığında kalan Terkan yöresi, Anadolu Selçuklu Devletinin zayıflaması ve İran Şahı, Şah İsmail'in Eğil'i kuşatmasıyla Şii İran devletinin hükümdarlık alanına girmiştir. 16.yüzyılın başlarında doğu seferine çıkan Yavuz Sultan Selim ile birlikte 1508 yılında Şah İsmail'e karşı savaşan Mir Kasım, Eğil'i geri almayı başararak yörenin tekrar Mir ailesinin hâkimiyeti altına girmesini

sağlamıştır. Yöre, Osmanlı Devletine bağlı bir emirlik olarak Cumhuriyetin ilanına kadar, Mir ailesinin yönetimi altında kalmıştır. Cumhuriyetin ilanından sonra yapılan çalışmalarla yöre, Diyarbakır'ın Dicle, Eğil, Hani, ve Merkez ilçeleri sınırlarına paylaştırılmıştır (Aydın, 2011: 21).

2. TERKAN YÖRESİ'NİN COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ

Yer şekilleri bir bölgenin iklimi, ekonomisi, nüfusu, hayvan türlerinin çeşitliliği ve diğer bölgelerle olan ilişkilerini etkileyen önemli bir faktördür. İnsanlar tarih boyunca dünyada yaşamsal faaliyetlerin sürdürülebilirliği açısından en uygun olduğunu düşündükleri yerleri çeşitli sebeplerden dolayı (barınma, korunma, ekonomik faaliyetler vb.) yerleşim yerleri olarak seçmişlerdir.

Ortalama yükseltisi 600 ile 700 m. olan Terkanyöresini, yer şekilleri bakımından üç ana bölgeye ayırmak gerekir.

- 1) Yukarı(Dağlık) Terkan
- 2)Aşağı(Ova) Terkan
- 3)Orta(Dağ ve Ova arası) Terkan.

Yukarı Terkan: Avdelan(Kuzeydoğu), Hacnyanî(Kuzey), İbikanî(Kuzeybatı) olmak üzere üç küçük bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler, dağlık ve meşe ormanlarıyla kaplıdır. Bölümlerde su kaynaklarının yetersiz, arazinin dağlık ve engebeli olmasından dolayı köy tipi yerleşimler hâkimdir. Yukarı(Dağlık) Terkan bölgesi, Eğil, Dicle ve yer yer Hani ilçe sınırları içerisinde kalan köylerden oluşmaktadır.

Avdelan Bölümü: Âli, Üzümlü, Çakırçeşme, Oyuklu, Miskin, ve bu köylere bağlı mezralardan,

Hacyani Bölümü: Taştepe, Belen köyü, Meydan,Ağıl Köy, Taşlık, Narlıca, Topallar, Batur, ve bu köylere bağlı mezralardan,

İbikanî Bölümü: Üzümlü, Çalı Köy, Sergenli, Çavuşlu, Ernis köy ve bu köylere bağlı mezralardan oluşmaktadır.

Aşağı(Ova) Terkan: Geniş bir ovadır. Aynı zamanda Terkan yöresinin tahıl ambarı niteliğinde olan bu bölge, Ova Güneydoğu, Ova Güney, Ova Güneybatı olmak

üzere üç bölümden oluşmaktadır. Aşağı(Ova) Terkan Bölümü; Eğil, Sur, Yenişehir ve kısmen Hani ilçeleri sınırları içerisinde yer alan köylerden oluşmaktadır.

Ova Güneydoğu Terkan Bölümü: Kengerli, Osmanlı, Ağaçlıdere, Yağmurlu, Büyük ve Küçük Akören, Özekli, Sungur, Sapanca, İki Kuyu, Küme Evler, ve bu köylere bağlı mezralardan;

Ova Güney Terkan Bölümü: Durumlu, Doğanlı, Defne Köy, Tanışık, Bozkuş, Serçe, Alıcık, Pullutarla ve bu köylere bağlı mezralardan;

Ova Güneybatı Terkan Bölümü: Sarıcak, Balaban, Kaya, Şahaban, Sivri Tepe, Mermer, Soğanlı, köyleri ve bu köylere bağlı mezralardan oluşmaktadır.

Orta Terkan Bölgesi: Orta Terkan Bölgesi Yukarı(Dağlık) Terkan ile Aşağı(Ova) Terkan Bölgeleri arasında kalan, hem dağlık hem de ovanın başladığı yerlerde düz arazilerin hakim olduğu bir bölgedir. Bu bölge Sofyanî ve Aladinî olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır.

Sofyanî Bölümü: Meşeler, Karataş, Ara Mezra, Tepecik, On Kardeşler, Durabeyli Köyleri ve bu köylere bağlı mezralardan;

Aladinî Bölümü: Akalan, Dere, Doruklu, Babalar, Düzlük Köyleri ve bu köyler bağlı mezralardan oluşmaktadır.

İklim, dünya üzerinde belli bir yerde uzun bir süre boyunca gözlemlenebilen sıcaklık, nem, hava basıncı, rüzgâr ve yağış şekli gibi hava olaylarının ortalama değerlerine verilen genel addır.”¹ Bir yerin iklimi üzerinde denize yakınlık, yükselti, dağların uzanış yönü, çevredeki karaların etkisi gibi faktörler etkilidir. İklim ise, bir yerin ekolojik yapısı, sosyo-kültürel yapısı ve iktisadi faaliyetlerini etkileyen önemli bir faktördür. Bir yerin ikliminin yaşamsal faaliyetlere uygunluğu, o yerin cazip yerleşim yeri olmasını sağlar.

Genel olarak Karasal iklim ile Akdeniz ikliminin etkisi altında kalan Güneydoğu Anadolu bölgesinde kışlar nemli ve soğuk, yazlar ise sıcak ve uzun geçmektedir.

Araştırma konumuz olan Terkan Yöresi, iklim açısından tipik Güneydoğu Anadolu bölgesi iklim kuşağının etkisindedir. Bölgede yazlar sıcak ve kurak geçerken;

¹<https://tr.m.Wikipedya.org/wiki/%C4%B0klim>

kışlar, soğuk ve yağışlı geçmektedir. Bölgede ilkbahar ve sonbahar mevsimlerinin yağışlı olması hem bitki örtüsü hem de tarım ürünlerinin yetiştirilmesinde büyük rol oynamaktadır. Yukarı(Dağlık) Terkan bölgesinde kışlar yer şekillerinin dağlık ve engebeli olmasından dolayı, Aşağı(ova) Terkan Bölgesine göre biraz daha sert geçmektedir. Son elli yıl içerisinde yapılan Dicle, Kral Kızı, Silvan Barajları, bölgenin iklimini hissedilir derecede etkilemiştir. Yöre halkının ifadelerine göre; söz konusu barajların yapımından önce kışlar daha soğuk ve kar yağışlı, yazları ise daha sıcak ve kuru geçmektedir.

Terkan yöresinin doğal bitki örtüsü bozkır bitki örtüsüdür. Yukarı(Dağlık) Terkan Bölgesinin Güneydoğu Toroslarına yakın yerlerde zayıf meşe ormanlıkları bulunurken; Aşağı (Ova) Terkan bölgesinin bitki örtüsü bozkır bitki örtüsüdür.

Aynı zamanda dut, kavak, yabani ayva, yabani elma, melengiç, dağdağa, üzüm bağları, damla sakızı, badem, ceviz, incir, gibi ağaç türleri yörenin bitki örtüsünü oluşturmaktadır.

I. BÖLÜM: DOĞUM

Toplumsal bir varlık olan insan için doğum, anne rahmine düşen meninin gelişip yeryüzünde yaşamını sürdürmek adına anne karnından ayrılması olarak tanımlanır. Doğum olayı, yeryüzünde bilinen ilk insan toplumluluklarından; tarih boyunca günümüze kadar her zaman hoş karşılanan bir olay olmuştur.

Yeryüzünde yaşayan tüm canlılarda olduğu gibi insanoğlunun da yaşam serüveni çeşitli bölümlerden oluşmaktadır. Bir insanın yaşamını genel olarak doğum, evlenme ve ölüm olmak üzere üç önemli evreden oluşturmaktadır. Doğum olayı “ anneye benlik, babaya güven, akrabalara, temsil ettiği gruba kuvvet kazandıran ve yaşamın başlangıcı”(Demir-Acar, 1997: 68)gibi toplumsal hayatın olmazsa olmazı değerler taşır. Bu nedenle beraberinde çeşitli uygulamaların da ortaya çıkmasını sağlar.

“Doğum hayatın başlangıcıdır. Soyun devamını çocuk sağlar. Bu sebeple her kültürde, her aile çocuk sahibi olmak ister. Türk toplumu büyük aile geleneği üzerine kurulmuştur ve bu yaşama biçiminde çocuklar ailenin vazgeçilemezidir. Neslin devamını ve insan gücüyle yapılan işlerde kolaylık sağlar. Dünya üzerindeki tüm toplumlarda olduğu gibi Türk topluluklarında da doğum olayının tarih boyunca olumlu karşılandığını, özendirildiği, teşvik edildiği görülmektedir. Bunun için kız veya erkek fark etmez, çocuk sahibi olmak Tanrının bir lütfü olarak görülür. “Dede Korkut Hikâyelerinde Pay Püre Bey’i kederlendiren oğlunun olmamasıdır. Oğuz Beyleri, Pay Püre Bey’in oğlunun olması için dua ederken, Pay Piçen Bey de kızının olması için Oğuz Beylerinden dua ister”(Ergin, 1999: 58).

Diyarbakır’ın Terkan yöresinde de doğum olayı, genellikle olumlu Sosyo-kültürel anlamlar yüklenerek karşılanan bir olay olarak görülmektedir. Her şeyden önce soyun devamı olarak anlamlandırılmaktadır. Bu nedenle yörede evliliğin olmazsa olmazı kriteri çocuk sahibi olabilmektir. Bunun yanında çocuk sahibi olmak; bereket, evin neşesi, rızık(K.K:27), itibar kazanmak, sorumluluk duygusu kazanmak(K.K:4), İslam’a hizmet, Peygamber sünnetini yerine getirmek(K.K:13), toplum içerisinde güçlü olabilmek(K.K. 9), olgunlaşmak(K.K:23), üretim ve verimliliği sürdürebilmek(K.K:22) vb. anlamlar yüklenerek karşılanmaktadır.

Terkanyöresinde çocuk sahibi olmak ile ilgili uygulamalar, doğum öncesi, doğum sonrası, ve doğum sonrası uygulamalar olarak sıralanmıştır.

1. DOĞUM ÖNCESİ

Hem ataerkil hem de anaerkil toplumlarda çocuk sahibi olmak; saygınlık, itibar ve gücü temsil ettiği için her iki toplum yaşamında da doğum olayı büyük önem taşımaktadır. Terkanyöresinde çocuk sahibi olmanın önemini hemen hemen tüm yörede yaygın olarak dillendirilen; “*Çocuk evdir, maldır; candır, her şeydir. Çocuk varsa bunlar vardır. Çocuk yoksa bunlar yoktur*” sözlerden anlamaktayız. Çocuk sahibi olabilmenin toplumdaki karşılığının farkında olan aile fertleri, daha evlenme aşamasında iken bazı uygulamalarda bulunurlar

Çocuk sahibi olabilmek için doğum öncesinde çeşitli uygulamalar yapılmakta olup; bu uygulamaların yapılış şekilleri genellikle yaşanan yerin kültürü, sosyo-ekonomik durumu, yaşanan yerin coğrafik özellikleri ve inanışlarına göre değişiklik göstermektedir. Terkanyöresinde doğum öncesi uygulamaları öncelikle çocuk sahibi olabilmek ile başlar.

1.1. Kısırlık/Kısırlığı Giderme

Kısırlık, bir canlının kendinden sonra soyunun durması, devamının olmayışı, kendinin türevinin olmayışı veya mensup olduğu türün kendisi tarafından devamının olmayışı ve kesilmedir. Dünya üzerinde sayısız canlı türlerinden biri olan insan için kısırlık, kendinden sonra bir çocuğa sahip olamama olarak tanımlanabilir.

Kısırlık, tarih boyunca hemen hemen tüm toplumlarda genellikle kadına ait bir eksiklik veya durum olarak algılanmıştır. Kısır olan kadın, toplum içerisinde her zaman eksik olduğu düşünülerek ayıplanmıştır. Gerçekleşmiş her olayın altında bir sebep vardır prensibiyle bakıldığında, toplum içerisinde de kısırlık zaman zaman bazı nedenlere bağlanmıştır. Kısırlığın nedeni bazen dini bazen sağlık bazen de toplumsal nedenlere bağlanmaktadır.

Terkanyöresinde kısırlığın iki ana nedeni vardır.

Birincisi: Kadının veya erkeğin din ve inanç bağlamında bazı eksiklerinden dolayı Tanrı tarafından cezalandırılmasıdır.

İkincisi ise sağlık problemlerinden kaynaklı nedenlere bağlanılmaktadır.

Kısırlık felaket denilecek kadar kötü bir durum olarak bilinir. Bu felaketi atlatmak için çeşitli uygulamalar yapılmaktadır.

Diyarbakır'ın Terkan yöresinde kısırlığın, ağırlıklı olarak kadına has bir eksiklik olarak görülmesiyle birlikte erkeğe de yansıtılmış bir durum olduğu; kadınla birlikte erkek için de sürdürülen bazı uygulamalardan anlaşılmaktadır. Yörede kısırlığı atlatmak veya ortadan kaldırmak için yapılan uygulamalar şu şekildedir:

Yörede kısır olan kadına, soy kıran-eksik “jîn”²(K.K.12), rahmetten kesilmiş kadın(K.K.2),verimsiz(K.K.14), ocağı kör(K.K.47), ocaksız-(K.K.33) ve yurtsuz(K.K.23) gibi olumsuz sıfatlarla adlandırılır.

Kısırlığı önlemek için yapılan pratikler evlilik öncesinden başlar. “*Bekâr olan kızlar, türbe ziyaretlerinde kendileri için genellikle şu duayı ederler: Allah'ım bana hayırlı bir kısmet ve bedenimi şen kıl*”(KK. 19). “*bedenimi şen kıl*” demek, yapacağım evlilikte bana çocuk doğurmayı nasip et anlamında söylenen duadır. Burada Osman Gazi'nin gördüğü rüyada bedeninden bir çınar ağacının filizlenmesi ve bu çınar ağacının dallarının dünyanın birçok yerine kadar uzanması motifiyle ilgisi olabildiğini sorduğumuzda ise; yörede ileri gelen ve tarih bilgisi olan kişilerinden genellikle “*evet*” cevabını aldık.

Terkan yöresinde kısırlığı gidermek için nişanlılık döneminde de bazı pratiklerin yapılmaktadır.

“*Nişanlı olan kız, ileride yapacağı evlilikte çocuk sahibi olabilmek için sadaka dağıtır, efsunlu olduğuna inanılan kişilerden –bunlar genellikle şeyh olarak bilinen ve yörede saygın olan kişilerdir- dua alırlar*” (K.K. 2).”

“*Yörede düğün günü damat evine getirilen gelinin eline; içinde şeker, kavrulmuş nohut, badem, fıstık olan bir testinin verilerek bu testi kırmasının istenilmesi de kötü ruhları uzaklaştırmanın yanı sıra geline ve damada gelebilecek zararlı şeyleri uzaklaştırıp basiretlerinin bağlanmasını önlemektir*”(K.K.10).”

² Jîn: Terkan Yöresi'nde kadın kelimesi için kullanılan sözcük.

Ayrıca “*düğün boyunca veya damat evinde gelinin kucağına erkek çocuk oturtulması, damat ve gelinin yataklarında erkek çocuk yuvarlamak*”(K.K. 8)” da çocuk sahibi olma pratiklerindendir.

Terkanyöresinde düğünden sonra kısırlılığı önlemek için belli bir süre beklenir. Bu süre, gelin veya damadın daha önceden geçirmiş olduğu ağır hastalıklar göz önünde bulundurularak ilk 3-6 ay veya ilk bir yıl olarak değişkenlik gösterebilmektedir. Yörede belli bir süre beklenildikten ve kısırlılığın nedeninin kadından dolayı olduğu anlaşıldıktan sonra yapılan pratikler şunlardır:

1.1.1. Türbe ve Yatır Ziyaretleri/ Adak Adama

Türbe ve yatır ziyaretlerinin temelinde eski Türk inancında bulunan atalar kültüründen kaynaklanan; ata ruhunu memnun etme ve ata ruhundan medet umma yatmaktadır. Terkanyöresinde türbe ve yatırlar için genel olarak “*ziyaret*” sözcüğü kullanılmaktadır. Terkanyöresinde türbe ve yatır ziyaretlerinin birçok amacı bulunmaktadır. Hastalıklara şifa bulma, adak adama, dua etme, meslek sahibi olabilmek, askere giderken sağ salim dönebilme için dua etme gibi fonksiyon da yüklenir. Ancak bunların içerisinde en önemlisi, çocuk sahibi olabilmek için yapılan ziyaretlerdir.

Çocuk sahibi olamayan kişiler, yöre sınırları içerisinde veya dışında bulunan yatır ve türbelere giderek; çeşitli pratikler yaparak çocuk sahibi olacaklarına inanmaktadır. Yöre sınırları içerisinde olup; çocuk sahi olabilmek için ziyaret edilen yatırlar: Şeyh Ömer Ziyareti(Doruklu Köyü), Şeyh Meheme Ziyareti(Serçe Köyü), Pirika³ Meyrem Ziyareti, Kok(Kak)(Doruklu) Ziyareti, Şeyh Mustafa Ziyareti, Kal Heci Ziyareti(Alcık Köyü), Tavi Ziyareti(Pullutarla Köyü). Yöre dışında olup; çocuk sahibi olabilmek için gidilen Türbe ve yatırlar: Hz. Süleyman Ziyareti(Diyarbakır merkez), Sultan Şeyhmus Ziyareti(Mardin), Kal⁴ Musa ziyareti(Eğil), Fethi Baba Yatırı(Elazığ Harput).

Terkanyöresinde yatır ve türbelerde yapılan pratikler şöyledir:

“Erkek çocuk sahibi olmak isteyen kişiler Şeyh Mustafa Ziyareti’ne giderler. Ziyarete, mevlit okutulur, aş pişirilip dağıtılır ve erkek çocuk sahibi olunca da adı Mustafa konulur(K.K. 6).”

³ Pirık: Nine anlamında kullanılan sıfat.

⁴ Kâl: Şeyh veya dede anlamında kullanılan, efsun sahibi olduğuna inanılan kişiler için kullanılan sıfat.

“Çocuk sahibi olmak için Kal Musa Ziyareti’ne gidilir. Yatırın yanında bulunan kayadaki oyuğa sağ elle tutunarak dua edilir. Adak adanır, türbede çeşitli şeyler dağıtılır, yatırda Yasin Suresi okunur, türbeden veya türbenin yakınlarından toprak alınarak; bu toprak evde sulandırılarak içilir(K.K. 18).”

“Çocuk sahibi olmak için üç hafta üst üste Çarşamba günü öğle namazından önce Tavi Ziyareti’ne gidilir. Yatırın başında dua edilir, kara bir tavuk canlı olarak bırakılır, yatıra küçük taşlar yapıştırılmaya çalışılır. Eğer taşlar yapışırsa çocuk sahibi olunacağına inanılmaktadır. Öğle namazından önce oradan ayrılmak gerekmektedir(K.K.7).

“Çocuk sahibi olmak isteyen erkek ve kadınlar koç, dana, keçi, inek gibi hayvanları adak olarak adarlar(K.K. 5).”

“Çocuk sahibi olmak isteyen kadın ve erkekler, Şeyh Ömer Ziyareti’ne giderler. Ziyarette kurban kesip; kurban etinden çeşitli yemekler yaparak orada bulunanlara dağıtırlar. Ziyarette dua ederler, Yasin Suresi okunur, türbeden toprak alınıp; evde suyun içerisinde eritilerek içilir. Eğer çocuk sahibi olunursa yine türbeye gidilir kurban kesilir(K.K.23).”

“Uzun süre çocuk sahibi olamayan kişiler Pirik’a Meyrem Ziyareti’ne giderler. Burada dua ettikten sonra türbeden toprak alırlar. Bu toprak evde suyun içinde eritildikten sonra içilir(K.K. 19).”

“Çocuk sahibi olmak isteyen eşler, Kal Heci Ziyareti’ne giderler. Burada dua ettikten sonra yatırın dibinde küçük ağaç parçalarından bebek beşiği yaparlar. İçerisine bezden yapılan bebek konulup sallanır(K.K. 21).”

“Erkek çocuk sahibi olmak isteyen eşler, Perşembe günü Hz. Süleyman Ziyareti’ne giderler. Burada dua ettikten sonra orada bulunan yoksullara para verirler. Yasin-i Şerif okutulduktan sonra orada şeker, bisküvi, pasta gibi şeyler dağıtırlar. Aynı şekerden onlar da yerler. Erkek çocuk sahibi olan kişiler Ziyaret’te kurban keserler ve çocuğun ismini Süleyman koyarlar(K.K13).”

“Erkek çocuk sahibi olmak isteyen aileler, Sultan Şehmus Ziyareti’ne giderek, orada kurban keserler. Adaklar adarlar. Ziyaret’te satılan şekeri ziyaretin çeşitli yerlerine sürerek yerler. Çocuk sahibi olunduktan sonra da yine kurban keserler(K.K. 33).

“Erkek çocuk sahibi olmak isteyen aileler, Elazığ Harput’ta bulunan Fethi Baba Ziyareti’ne giderler. Burada adaklar adarlar, dualar ederler. Erkek çocuk sahibi olunursa çocuğun adı Fethi konulur(K.K. 26).”

Terkanyöresinde türbelerle ilgili inanış ve yapılmaması gereken davranışlar ise şöyledir:

“Ziyaretlerde yüksek sesle dua edilmez(K.K. 16).”

“Ziyaretlerdeki ağaçların yemişlerinden yenilmez. Yenilirse orada bulunan ruhlara karşı saygısızlık olarak kabul edilir ve dilek kabul olmaz(K.K. 14).”

“Ziyaretlerin örtülerinden parçalar alınmaz. Bu davranış hoş karşılanmaz(K.K.29).”

“Ziyaretlerde yüksek sesle konuşulmaz(K.K.13).”

“Ziyaretlerde sigara içilmez(K.36).”

“Ziyaretler, dünya sınavının bittiği, ruhların kıyamet gününü beklemek üzere dinlenmeye çekildiği yerlerdir(K.K. 31).”

“Ziyaretler, dünya üzerinde manevi güçlerin ve rahmetin eksik olmadığı yerlerdir(K.K.3).”

Atalar kültürünün toplumumuzdaki uzantısı olarak devam eden yatır ve türbe geleneği dinamikliğini korumaktadır. Bu gelenek, modern tıbbın gelişmesi ve okur-yazar oranının yükselmesine bağlı olarak yeni nesil tarafından pek kabul görmese de yörede hala etkinliğini güçlü bir şekilde sürdürmektedir. Yörede bu geleneğin nereden kaynaklandığını sorduğumuzda; hemen hemen tüm kaynak kişilerden genellikle: *“bilmiyorum, bizden öncekiler yapıyorlardı, bizden öncekiler fayda gördüler biz de yapıyoruz.”* gibi cevaplar aldık. Bu da gösteriyor ki yöredeki yatır ve türbelere gidilerek çocuk sahibi olabilme pratiği, nesilden nesile uygulamalı bir şekilde aktarılmış ve aktarılmaya devam edilmektedir.

1.1.2. Muska Ve Halka Yaptırma

Muska, efsunlu veya çeşitli şifa verici güçlere sahip olduğuna inanılan kişilerce bir kağıt, deri veya bez üzerine sure, ayet ve duaların yazılarak kişiyi kötülüklerden korumak amacıyla hazırlanan; genellikle boyuna takılan envanterdir. Halk uygulamalarının temelinde asıl bir olgu olduğu gibi, Muska yaptırma, işleminin temelinde de Hz. Süleyman'ın Mührü olgusu vardır. Süleyman Mührü, yeryüzündeki her şeye galip gelme ve kontrol edebilme gücüne sahip olduğuna inanılan bir mühürdür. Özellikle olağanüstü (cin, peri, şeytan) güçlere sahip varlıkları kontrol etmek için kullanıldığı düşünülen Süleyman'ın Mührü ile muskanın yapılış amacı arasında büyük bir benzerlik vardır. Nitekim muska yaptırmanın asıl amacı da kötü ruhlardan gelebilecek zararları önlemek, cin ve şeytanın şerrinden korunmaktır.

Muskalar, yapılış şekillerine göre çeşitlilik göstermektedir. Üçgen, dörtgen veya dikkörtgen şekillerde hazırlanan muskaları mevcuttur. Muska yapımı herkes tarafından yapılmaz. Muskayı ancak efsunlu veya çeşitli şifahi güçlere sahip olduğuna inanılan kişiler hazırlar.

Sözcük Arapça bir kelime olan, nüsha sözcüğünün değişmiş şeklidir. İçinde dini ve büyüleyici bir gücün saklı olduğu sanılan, taşıyanı, takanı veya sahipolanı zararlı etkilerden koruyup iyilik getirdiğine inanılan bir nesne yazılı kağıt, hamaylı karşılığı olarak kullanılmaktadır. (Türkçe Sözlük 1988, 1046) Muska, bazı hastalık ve afetlerden koruduğuna ya da bunları giderdiğine inanılarak üstte taşınan, suda eritilerek içilen veya yakılıp tütsülen yazılı kâğıdı ifade eder. Muskacılıktan muska yazan hocanın, muskaya malzeme teşkil eden yazı ve nesnelerin veya kendisi için muska hazırlanan kişinin etkinliği söz konusudur. Üç türlü muska hazırlatılır. “Ocakçılık” diye bilinen yöntem birincisine, muska için yazılan ayetler ve Esma-i Hüsnâ yazılan kâğıt, mürekkep, mahfaza, tarih ve saati ikincisine, hakkında muska yazılan kişiyle ilgili astrolojik veriler üçüncüsüne örnektir (Çelebi, 2006, C.31, 267).

İşlevsel anlamda muska, kâinattaki her türlü varlığın oluşumunu sağlayan sebeplerin henüz bilimsel anlamda çözümlenemediği tarih öncesi dönemlerde, özellikle hastalık veya ölüm gibi olguların mitolojik sebeplere atıfla açıklanması, ilkel insanın bu tip hadiselerin meydana gelişini, kâinatın farklı yerlerinde bulunduğu inandığı bazı doğaüstü güçlerin saldırgan tutumuyla ilişkilendirmesine yol açmıştır. Böyle

birkozmetik düzen anlayışında, saldırgan güçlerin tesirinden korunmak ciddi biruygulamanın mevcudiyetini gerekli kılıyordu. Büyü olgusunun korumaya yönelikbir uzantısı olarak muskanın önemi bu noktada ortaya çıkmış, muska, hayatı olmasiarzu edilen ideal düzen içerisine çekmenin en vazgeçilmez metodu gibi algılanmışve bu doğrultuda geliştirilmeye çalışılmıştır(Demirci 2006, C.31, 265-267).

Muskalar genellikle büyüünün bozulması, iki kişi arasında muhabbet sağlanması,eşleri birbirine ısındırma veya soğutma, kismetin açılması; sebebi belirsiz korku, baş ve karın ağrısı, sara gibi hastalıkların tedavisi; kıymetli şeylerin çalınmaktankorunması, yitiklerin bulunması; zararlı hayvanlardan, eşkıya ve zorbalardankorunma, ziraat ve ticaretin hareketlendirilmesi gibi amaçlarla yapılır. Muskanınnazara karşı korunmak için takılması da söz konusudur. (Çelebi, 2006, C.31, 268-269).

Anadolu'da çocuğu olmayan çiftler çeşitli çarelere başvururlar. Bu bazen tıbbî yöntemlerle birlikte, bazen de gelenek ve dinî motiflere bürünmüş olarak karşımıza çıkar. Dede Korkut Hikâyeleri'nde de karşılaştığımız doğum olaylarında dikkat çeken noktalardan biri çocuksuzluk motifidir. Hikâyelerde, çocuğu olmayan beyler, çocukları olması için diğer beylerden dua etmelerini isterler(Gönen, 2005: 105).

Anadolu'nun hemen hemen tüm yörelerinde yaygın olan bu pratik, Diyarbakır'ın Terkanyöresinde de uygulanmaktadır. Çeşitli hastalıklara şifa bulma, ruhsal bunalım ve kötülüklerden korunmak amacıyla yapılan muskaların yanı sıra çocuk sahibi olmak amacıyla da muska yaptırma pratiği, yörede yaygın olan bir uygulamadır. Çocuk sahibi olmak isteyen çiftler, muska yapımında usta olan veya ocaklık almış kişiler, şeyhler ve imamlara giderek; çocuk sahibi olamamanın nedeninin kötü ruhlardan kaynaklandığını düşündüklerini söylerler. Bunun üzerine şeyh, imam veya ocak almış kişi çiftler için bazen sadece kadın veya erkek için bazen de her ikisi için boynunda taşımak üzere muska hazırlar. Yörede muska yaptırarak çocuk sahibi olduğuna inanan kaynak kişilerin düşünceleri şöyledir:

“Benim altı yıl boyunca çocuğum olmadı. Eşimle birlikte Şeyh Mehmet’e gittik, durumumuzu anlattık. İkimiz için muska yaptı ve üç çocuğum oldu(K.K. 28).”

“Çocuk sahibi olamıyordum. Doktora gittik, tedaviler oldum ama yine de bir faydası olmadı. Eşimle birlikte Şeyh Ahmet’in yanına gittik bize muska yaptı ve dua etti. Ardan belli bir zaman geçtikten sonra gebe kaldım ve erkek çocuk sahibi oldum adını da Ahmet koyduk(K.K. 31).”

“Benim dört tane kız çocuğum vardı erkek çocuk sahibi olmak için Şeyh Ali’nin yanına gittik: eşimle birlikte bana da muska yaptı iki tane oğlum oldu” (K.K. 24).

“Yedi yıl boyunca çocuk sahibi olamadım, birçok çareler aradık. Köylümüz olan Ayşe Kurt, bana Şeyh Mehmet’in yanına gitmemi söyledi. Eşimle birlikte gittik. Bize bitkilerden oluşan ilaçlar söyledi ve ikimize muska yaptı. İki yıl bu ilaçları kullandıktan sonra bir oğlum oldu. Oğlumdan sonra da iki kız çocuğum oldu” (K.K. 4).

Terkanyöresinde muska, çocuk sahibi olmanın yanında çocuk sahibi olduktan sonra çocuğu ve anneyi korumak amacıyla da yaptırılmaktadır. Doğumdan ilk kırk günlük süreyi kapsayan lohusalık dönemde anne ve bebeği bazı kötülüklerden ve çeşitli kötü amaçlı ruhlar(al, al karısı, al bastı)’dan korumak amacıyla muska yaptırılır.

“İlk doğumumda geceleri üzerimde ağır bir yük vardı. İlk bir hafta ise bebeğim çok ağlıyordu kaynanam Molla’nın yanına gitti ben ve bebeğim için muska yaptırdı. Muskayı yastığıma ve bebeğimin kundağına taktım(K.K. 18).”

“Doğumdan sonra tek başıma kaldığım zamanlarda içimde bilmediğim nedenlerden kaynaklanan bir korku belirliyordu. Sürekli çocuğuma bir şeyler olacağı korkusuna kapılıyordum. Eşime söyledim o da annesine söyledi. Kaynanam, şeyhin yanına gitti bana ve çocuğuma muska yaptırdı. Bu sıkıntıdan kurtuldum (K.K.9).”

“Doğum yaptıktan üç gün sonra evimizde ara sıra beliren bir gölge görüyordum. Anneme durumu anlattım annem, bunun al karısı olabileceğini söyledi. Daha sonra Mollanın yanına giderek muska yaptırdı. Muskayı evimizin girişine astıktan sonra o gölgeyi bir daha görmedim(K.K. 34).”

“Doğumum çok zor geçmişti. Doğumum uzun ve zor geçtiğinden bebeğimde bazı sağlık sorunları olmuştu. Bir gece rüyamda eli yüzü değişik olan bir yaratığın bebeğimi kaçırdığını gördüm. Bu olaydan sonra sürekli bana ve bebeğime bir şeyler olacak korkusu sardı beni. Bunun üzerine şeyhin yanına gittik ve durumu anlattık. Şeyh, bize muska yaptı(K.K. 34).”

“Kız kardeşim doğum yaptıktan sonra bebeği süt emmiyordu. Durumu yaşlı kişilere anlattık. Bize, çocuğa al musallat olabildiğini söylediler. Bunun üzerine molların yanında muska yaptırdık ve molların okuduğu suyu mememe sürerek çocuğumu emzirdiğimde çocuk süt emmeye başladı(K.K. 37).”

Yukarıda anlatılardan, Terkanyöresinde doğum yaptıktan sonra anne ve bebeği tehdit eden bazı kötü amaçlı yaratıkların varlığı ortaya çıkmaktadır. Bu varlıklardan korunmak amacıyla yapılan muskalar, sorun ortadan kalktıktan sonra da evde bulundurulmaya devam edilir. Çocuk yedi yaşına basınca kurban kesilir. On beş yaşına basınca yine kurban kesilir ve yaptırılan muska bir sandıkta muhafaza edilmek üzere saklanır.

Sayılarla yüklenen anlamlar (3-5-7-15-18 ve 40 gibi); yaşamın en önemli evresi olan doğum olayında da kendini göstermektedir. Doğumdan üç, yedi, otuz ve kırk gün içerisinde yapılan bazı pratikler vardır.

Terkanyöresinde çocuk doğduktan sonra üç gün geçmeden aile dışındaki kimseye gösterilmez. Bunun sebebi ise, ilk üç günlük sürede çocuğun anne rahminden dünyaya düşmesiyle aslında dışarıdan gelebilecek kötülöklere karşı savunmasız olacağı düşüncesidir. Çocuk, ilk üç gün içerisinde gökyüzünden gelen meleklerden kaderini teslim alır. Nazar ve başka kötölöklere getirebilecek kişiler meleklerin getireceğı güzel kaderi etkileyebilir veya çocuğa başka türlü kötölöklere yapabilir.

Muska yaptırma pratiğinin yaşandığı bir diğerev ise doğumdan önceki evre olan gebelik dönemidir. Gebe olan kadın zaman zaman kaynağı belirsiz olan bazı korkulara kapılabilir ve bu dönemde anne adayı kendine ve bebeğere farkında olmadan zarar verebilir. Gebe olan kadın, iki canlı olduğu için sahip olduğu yaşam enerjisi ve direnci

düşebilir düşüncesiyle yörede anne adayına güç, direnç ve kuvvet getirsin diye muska yaptırılmaktadır.

“Gebeliğimin üçüncü ayında bir rüya gördüm. Rüyamda bir uçurumdan aşağıya doğru düştüğümü gördüm. Uyandıktan sonra sürekli bebeğimi düşürme korkusu yaşıyordum. Kaynanama olayı anlattıktan sonra şeyhin yanına gittik durumu izah ettik. Şeyh bana üçgen biçiminde bir muska yaptı. Muskayı giydiğim giysilere taktıktan sonra bu korkum geçti(K.K. 39).”

“Gebe olduğumu ilk başlarda utandığım için kimseye söyleyemedim. Zaman geçtikçe vücudumda karıncaların gezdiği hissine kapılınca kaynanama durumu anlattım. Kaynanam gebelik durumunda böyle şeylerin normal olduğunu; şeyh Mehmet Ali’nin yanında muska yaptıracığını söyledi. Muskayı boynuma taktıktan sonra bu histen kurtuldum(K.K. 41).”

“Gebeliğimin altıncı ayında geceleri uyuyamaz hale geldim. Sanki geceleri biri boğazımı sıkıyormuş hissiyle nefesim darlığı yaşıyordum. Durumu eşime anlattım. Mollanın yanına gitmiş, muska yaptırmış. Muskayı taktıktan sonra bu sorun ortadan kalktı(K.K. 38).”

“Üçüncü çocuğuma gebeyken, geceleri uyumaya akın anlamsız sesler duyuyor gibiydim. Şeyh Mehmet’in daha önceki çocuklarımla gebeliğinde yaptığı muskayı boynumda taşıyınca bu sesleri artık duymadım(K.K.49).”

Yukarıdaki ifadeler doğrultusunda; Terkanyöresinde, gebelik öncesi çocuk sahibi olmak için, gebelik sırasında veya doğumdan sonra çeşitli nedenlerden dolayı muska yaptırma pratiğinin yoğun olarak gerçekleştirildiği söylenebilir. Asıl kaynağı psikolojik hastalıklar mı? Yoksa var olduklarına inanılan kötü ruhlar, nazar veya başka türlü etkilerden mi olduğu tartışmalı olan durumlara karşı muska yapımı halen aktif bir pratik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Terkanyöresinde muska pratiğinin yanında aynı amaç doğrultusunda yapılan bir diğer pratik ise, halka bağlama pratiğidir. Muska pratiğinde olduğu gibi kötü ruhlardan veya nazar değmesinden korunmak için; ipek iplik ve demir halkadan oluşan bu pratik, yörede ocak almış kişiler veya şeyh olarak nitelendirilen kimselerce yapılmaktadır. Üç,

beş veya yedi farklı ipek iplik, bir halkanın etrafında çeşitli şekillerce düğümlenerek, halkanın demir yüzeyi görünmeyecek şekilde sarılır ve bu halka üzerine halkayı yapan kişi okuduktan sonra sol kol üzerine çengelli iğneyle arkadan elbiseye takılacak şekilde üzerinde taşır. Halkanın ıslanmaması gerekmektedir. Halka genellikle cin, şeytan veya diğer kötü ruhlardan korunmak için yaptırılıyorsa da zaman zaman gebe kalmak isteyenlerin de halka yaptırdığı görülmektedir. Çocuk sahibi olmayan aileler, bunun nedenini çeşitli kötülüklere bağlamaktadırlar. Anne veya baba adayına yapılmış bir büyüü veya ruhları bertaraf etmek ve çocuk sahibi olmak için efsunlu olduğuna inanılan ve yörede şeyh olarak bilinen kişilere halka yaptırılması yoğun olarak gerçekleştirilen bir uygulama olarak karşımıza çıkmıştır.

Temeli demirin iyeli olduğu inancına dayanan halka yapımı, Terkanyöresinde uygulanan bir pratiktir. En eski uygarlıklarda olduğu gibi Türk dünyasında da demir en eski çağlardan beri kutsal bir maden olarak algılanmıştır. Demir, bir güç sembolü olması sıfatıyla aynı zamanda koruyucudur. Hastalıklardan,ölüm ve büyülerden, tabii afetlerden, doğum, evlenme ve ölüm olaylarının içinde, halk hekimliğinde hep demirin koruyuculuğundan faydalanılmıştır(Acıpayamlı,1974; 28).

Mesela aynı obada aynı haftaiçinde iki ayrı doğum olursa, bu çocukların anneleri kırkıncı gün karşılaşarak birbirlerine yademir parçası ya da iğne verirler. Böylece çocukların kırk basma tehlikesinden uzaklaşacaklarını inanılır. Kırkı çıkmamış çocuk yalnız bırakılacağı zaman başucunaKuran-ı Kerim, demir ve demirden yapılmış aletler konur ve loğusanın çevresinde de“*Demiri geldi.*” diye bağırılır. Çocuğun göbeği kesilince annenin saçıyla bağlanarak ılık sudayıkandır. O sırada leğene, nazardan korunsun diye, demir parçaları atılır. Düğün âdetleri sırasında da yine koruma sembolü olarak bütün Türk dünyasında düğünden sonra gelinin başınabir hâl gelmesin, diye hançer, tahra veya balta konur. Bazı bölgelerde de gelinin erkek kardeşitarafından gelinin kapısına bıçak saplanır. Yine koruma sembolü olarak ölen kişininöbür dünyada şeytan azabından korunması için, tabutunun üzerine bıçak, demir veya makasgibi demir eşya konmaktadır. Eski Türklerde, özellikle Hunlarda kahramanın kılıcı, kalkanı,ok ve yayı ile birlikte gömülmesi inancının aynı temele dayandığı şüphesizdir. Makedonya’daTürkler aynı geleneği devam ettirmektedirler. Hatta Karaçay, Balkar ve diğer Kafkas Türkleri arasında herhangi bir kimsenin ölüm haberi duyulduğu anda,

anneler, çocuklarını bir demir bıçak veya at nalı ısırtmak sureti ile bekletirler ve böylece çocukların ölümden korunacağına inanırlar (Türkmen-Türker, 2014; 7).

Terkanyöresinde çocuk sahibi olabilmek için, gebelik sırasında anne ve çocuğu kötülüklerden korumak için ve doğumdan sonra olmak üzere ipek ipliklerle sarılmış demir halka halka yapma pratiğini görmekteyiz.

“Çocuk sahibi olmak için çeşitli yollara başvurduk. Bir gün eşim, bir arkadaşının çocuk sahibi olmak için şeyhin yanına gittiğini ve şeyhin onlara bir halka bağladığını söyledi. Biz de şeyhin yanına gittik. Şey: “Bir cinin benim rahmime oturduğunu ve bu yüzden çocuk sahibi olamadığını” söyledi. Eşimle bana birer halka bağladı onu sol omzumuzda ıslatmadan takmamızı söyledi. İkimiz de yaptık. Altı ay sonra hamile olduğumu anladım ve bir erkek çocuğum oldu” (K.K. 11).

“Çocuk sahibi olabilmek için çok şey denedik: Doktora gittik, ziyaretlere gittik, çeşitli bitki ilaçları kullandım ama fayda görmedim. Bir gün komşum bana: “Şeyh Ahmet’in yanına git bakarsın şifa bulursun” dedi. Eşimin annesiyle beraber gittik. Şeyh ben ve eşim için birer halka bağladı, birkaç ilaç da söyledi. Aradan altı ay geçti adetten kesildim, doktora gittim gebe olduğumu söyledi. Şu anda bir erkek iki kızım var” (K.K.17).

Halka bağlama pratiği, bazen sadece halka bağlama şeklinde olduğu gibi bazen de halka ile birlikte kefen biçme, kurban adama, çocuk sahibi olduktan sonra (erkek çocuk için) saçını yedi yıl boyunca kesmeme ve yedi yıl üst üste kurban kesme gibi uygulamalarla gerçekleştirilir.

“Benim sorunum, çocuk sahibi olamamak değildi yani kısır değildim ama gebe olduktan birkaç ay içinde düşük yapıyordum. Bu şekilde iki düşük yaptım. İkinci düşüktan sonra eşimle birlikte Şeyh Ali’nin yanına gitmeye karar verdik. Şeyh’e durumumuzu anlattık, Şeyh bizden bir adam boyu için kefen, bir kalıp yeşil sabun, ipek iplik ve iki halka getirmemizi istedi. Şeyhin istediklerini götürdük. Ben ve eşim için iki halka yaptı sol arka omuzum üstüne çengelli iğne ile giysimize tutturmamızı istedi ve çocuk sahibi olduktan sonra da bir koç kurban kesmemizi istedi. Tekrar gebe kaldım bir

oğlum oldu ve kurbanlık koçu eşimle birlikte Şeyh Ömer Türbesinde kestik” (K.K. 78).

“Erkek çocuk sahibi olmak için Şeyhin yanına gittik. Şeyh bana halka yaptı ve sol omuzun üstünde ıslatmadan giysimin üzerinde taşımamı istedi. Yedi ay sonra gebe kaldım ve bir erkek çocuğum oldu. Doğumdan sonra tekrar şeyhin yanına gittik. Şeyh oğlum için de bir halka bağladı ve yedi yıl boyunca saçını kesmememizi söyledi. Yedi yıl boyunca da her yıl bir kurban kestik. Yedi yıl dolduktan sonra tekrar şeyhin yanına gittik: Çocuğumun saçlarını kendisi kesti, çocuğa okudu ve saçlarını ömür boyunca saklamamızı istedi” (K.K. 44).

Doğumdan sonra bağlanan halka, genellikle çocuğu kötü ruhlardan korumak(al, al karası, cin gibi), nazar değmesini önlemek ve çocukları doğduktan sonra ölenler için uygulanır.

“Nenem, iki erkek çocuğunun doğduktan sonra öldüğünü anlatmıştı. Birincisi on yedi günlükken, diğerini bir buçuk yaşında kaybetmiş. İkinci olaydan sonra Şeyh Ömer’in yanına gitmiş. Şeyh, kefen biçmiş, halka bağlamış, dua etmiş ve kurban adamalarını istemiş. Artık doğan çocukları ölmemiş” (K.K. 66).

“İlk gebeliğim çok sıkıntılı olmuştu. Doğumdan sonra çocuğum üçüncü ayında öldü. İkinci gebeliğimin de kötü olmasından korkuyordum. Doğum yaptıktan sonra eşimle birlikte çocuğumu da alıp Şeyh Musa’nın yanına gittik. Şeyh, üçümüz için de halka bağladı” (K.K. 55).

“Yirmi yaşında görücü usulü ile evlendim. İlk gebeliğimde bebeğim ölü doğdu. Eşimin ailesi beni suçlamıştı. İkinci gebeliğimde kaynanam ile birlikte Şeyhin yanına gittik; durumu anlattıktan sonra şeyh, benim için kefen biçti ve muska yaptı. Doğumdan sonra tekrar gittik. Çocuğum için de muska ve halka yaptırdık. Şu an üç çocuğum var” (K.K.56).

Yörede uygulanan halka bağlama sadece Şeyh Ömer’in zürriyetine mensup olan kişilerce gerçekleştirilen bir pratiktir. Bazen muska ile beraber bazen de sadece halka

bağlanarak istenilmeyen durumlardan korunmak amacıyla yapılan bu uygulamanın yaklaşık yüz yirmi yıllık bir geçmişi bulunmaktadır. 1900'lü yılların başında Şeyh Ömer'in babası olan Şeyh Hasan'ın Diyarbakır'ın Dicle ilçesinden göç ederek yöreye yerleşmesi ve burada icazet almasıyla bu pratiğin ortaya çıktığı söylenmektedir. Şeyh Ömer ise halka bağlama iznini babasından almış, tüm zürriyetine halka bağlama icazetini vasiyet niteliğinde belirtmiştir. Geçmişte ocak olma geleneğine bağlı olarak dinî ilimlerde kendini geliştiren aile fertleri halka bağlarken, günümüzde bu pratiğin gerçekleştircileri sadece ailenin erkek bireyleridir.

1.1.3. Doğum İle İlgili Halk Hekimliği

Sağlık, insanoğlunun var olmasından günümüze değin çözmesi gereken problemlerin başında gelmektedir. Var olabilmenin temel şartı, sağlıklı olabilmekten geçmektedir. Hayatın sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla “Varlığa atfedilen anlam bağlamında, tabiat düzenindeki ahengin bozulması, kötü ruhların insan bedenine ya da ruhuna hâkim olması gibi şekillerden başlayıp, insanı mekanik bir sistem olarak ele alan, modern tıbbı gelinceye kadar insanlar, sağlık sorunlarını çok çeşitli şekillerde çözümlmeye çalışmışlardır”(Çopuroğlu,1999: 21).

Halk hekimliğinde, "hastalık" deyiimi, insanın sağlık durumundaki bozuklukların yanı sıra, kısırlıktan, nazar değmesi gibi insanlardan gelebilecek kötü etkilere ve cin, peri gibi olduğuna inanılan varlıkların neden olabilecekleri türlü sakatlıklara kadar, pek çok rahatsızlığı ve bunlara ilişkin tedavi yollarını ifade eden kavramı kapsamaktadır.

Terkanyöresinde birçok hastalıkla mücadele etmek için toplumsal bellekte nesilden nesile aktarılan geleneksek tedavi yöntemleri bulunmaktadır. Çalışmamızın amacına uygunluğu itibari ile bu bölümde yörede hem erkekler için hem de kadınlar için kısırlılığı ortadan kaldırmak amacıyla uygulanan pratiklere yer verdik.

Yörede kısırlılığı ortadan kaldırmak amacıyla buğuya oturmak, çeşitli bitkilerin kaynatılmasıyla elde edilen içecekler, kremler, elma közleme, kireç suyu içmek, bel çekmek gibi halk hekimliği pratikleri uygulanmaktadır.

Yörede uygulanan halk hekimliği pratikleri, genelde yaşlı kimselerce uygulanmaktadır. Yaşlı kimseler, ocak olma geleneği ile bilgi ve tecrübelerini kendine yakın bulduğu kişilere(kız evlat, gelin, kimsesiz kız çocukları vb.) aktararak nesilden

nesile geçmesini sağlarlar. Yöredeki halk hekimliği, gelişen teknoloji ve hayat şartlarının iyileşmesi ile birlikte yerini modern tıp uygulamalarına bırakma noktasına gelse de özellikle kırsal alanlarda halen sürdürülmektedir.

1.1.3.1. Buğa Oturma

Buğ, genellikle su veya süt içine birtakım nesnelerin(nane, saman, melengiç yaprağı/sakızı, maydanoz vs.) atılarak belli bir süre kaynatıldıktan sonra anne adayının rahmindeki iltihap/enfeksiyonu atmasını sağlamak, âdet düzenlemek ve damar açmak amacıyla kaynatılan maddenin içinde veya üzerinde oturtulmasıdır. Buğuya oturmada amaç çocuk sahibi olmayı engelleyen faktörleri ortadan kaldırmaktır.

Terkanyöresinde çocuğu olmayan kadınlar, “pirık” denilen ebelerce bazı çeşitli buğlara oturtulur. Buğa oturtma, şekil ve yöntem bakımından anne adayının rahatsızlığına göre değişiklikler gösterebilmektedir. Rahimdeki iltihabın türü ve miktarına göre buğ hazırlanarak anne adayı belli bir süre buğun içinde veya üzerinde oturtulur ve üşütmeyecek şekilde bir battaniyeye sarılarak uyutulur. Buğa oturtma, ocaklı kadınlarca uygulanmaktadır.

Yörede buğuya oturtma işlemi, eskiden çok sıkça uygulanan bir pratik olmasına rağmen, modern tıp yöntemlerinin yaygınlaşmasıyla; günümüzde özellikle kırsal kesimin yoğun olduğu Yukarı Dağlık Terkan bölgesinde uygulanmaktadır.

Kısırlığı ortadan kaldırmak amacıyla birtakım buğ işlemlerine Anadolu’da da rastlamak mümkündür. Eskişehir’de arpa buğusuna yatırılır. Mersin’de içinde baharatların olduğu buğuya oturan kadının hamile kalacağına inanılmaktadır(Acıpayamlı, 1974: 15). Şavşat, Meydancık’daÇocuğu olmayan kadınlar kavrulmuş toprağa oturtulur. Bunun dışında “aşk merdiveni”adı verilen bir ot ile birlikte (Gürcücesi: etere), arpa, soğan, “çermik” adı verilen bir ot,arpa samanı, kabak bir kazanda kaynatılarak buharına oturtulmaktadır.(Altınkaynak, 2016, 32). Ardahan’da saman, ot, soba ve koyun dışkısı, arpa, toprak, süt, buğusuna yatırma işlemleri mevcuttur (Saltaş, 2016: 15-17).

1.1.3.1.1. Süt-Nane Buğuna Oturmak

Ürolojik hastalıklara bağılı olarak çocuk sahibi olamayan kişilerde, yumurta gelişimi ve âdet(aybaşı) sorunu olan kadınlarda uygulanan bu pratikte amaç; kadının yumurta gelişini ve âdet olmasını sağlayarak çocuk sahibi olamamasının nedenini ortadan kaldırmaktır.

“İki litre inek sütünün içine bir demet maydanoz doğranarak; bir saat kaynatıldıktan sonra 10 veya 15 dakika buğusuna oturulur. Bu işlem, normalde olunması gereken âdet döneminde yedi gün boyunca, sabah-akşam tekrarlanarak yapılır. İşlemden sonra üşütülmemeye dikkat edilmelidir”(K.K.33).

1.1.3.1.2. Saman Buğuna Oturmak

Rahim yumuşatma, damar iyileştirme ve rahim içindeki iltihaplanmayı iyileştirmek amacıyla yaygın olarak gerçekleştirilen bir uygulamadır. Bu pratiğin yapılma zamanı, âdet öncesi veya âdet sonrası olarak değişebilir.

“Büyükçe bir kazanın içine yarıya kadar su doldurulur. 3-5 kilo buğday samanı karıştırılarak kaynatıldıktan sonra kazanın içinde oturulur. Kazanın içinde yarım saat üzeri battaniye ile kapatılmak suretiyle kalındıktan sonra üşütülmeyecek şekilde uyulmalıdır. Bu işlem yedi gün boyunca sabah veya akşam günde bir defa tekrarlanmalıdır”(K.K.40).

1.1.3.1.3. Süt-Maydanoz Buğusuna Oturmak

Ürolojik rahatsızlıklara bağılı olarak, âdet düzensizliği ve yumurta gelişimi problemi yaşayan kadınlarda sıkça uygulanır. Bu pratik gerçekleştirilirken dikkat edilmesi gereken husus; kullanılan sütün günlük inek sütü olmasıdır. Süt-maydanoz buğusunun uygulanma zamanı genellikle âdet dönemi içerisinde bulunan kadının, hastalanma dönemi boyuncadır.

“İki litre suyun içine bir veya iki demet maydanoz doğranır, kaynayınca dek beklenir. Kaynayan suyun üzerine oturulur ve oturan kadının üzeri bir battaniye ile kapatılır. Bu işlem âdet dönemi boyunca sabah-akşam olmak üzere günde iki defa tekrar edilmelidir. İşlemden sonra üşütülmemeye dikkat

edilmelidir. Böylelikle yumurta gelişimi sorunu olan kadın, iyileşir ve döllenme olayı gerçekleşeceği için çocuk sahibi olunur” (K.K. 13.17.27.35).

1.1.3.1.4.Süt-Melengiç Sakızı Buğusuna Oturmak

Rahim içi miyomu, kist ve yumurta gelişimi rahatsızlıkları yaşayan kadınlara yönelik bir pratiktir. Çok fazla yaygın olmayan bu uygulama, daha çok dağlık kırsal bölgelerde; melengiç ağaçları bakımından zengin olan köylerde çocuk sahibi olmayan kişilere uygulanır.

“Akşamdan dolaba konulan süt, sabah yağı alınarak genişçe bir kazana boşaltılır. İçine bir-iki nohut tanesi büyüklüğünde melengiç sakızı atılır ve melengiç sakızı eriyinceye dek kaynatılır. Kaynayan karışımın üzerine çocuk sahibi olmayan kadın yarım saat oturtulur. Oturtulan kadının üzeri bir battaniye veya çarşaf ile kapatılır. Bu işlem âdet döneminden sonra ilk yedi gün boyunca sabah-akşam olmak üzere günde iki defa tekrarlanır. İşlemden sonra kadının üşütmemesine dikkat edilir” (K.K.7.13.22.47.68).

1.1.3.2 Elma Közleme

Elma-közleme, Terkanyöresinde hemen hemen tüm köylerde uygulanan bir halk hekimliği pratiğidir. Daha çok ürolojik hastalıklara bağlı olarak rahim içinde oluşan kist, miyom ve iltihaplanmaların çocuk sahibi olmasını engellemesinin tespit edilmesi üzerine uygulanan bu pratik, Terkanyöresinde hemen hemen tüm köylerde uygulanmaktadır.

“Bir adet elma ıslak bir bez ile sarılarak közlenmiş ateşin içinde 15-20 dakika bekletildikten sonra soğuyuncaya dek bekletilir. Kabuğu soyulan elmanın geriye kalan tüm kısımları yenir. Bu işlem âdet döneminden sonra yirmi gün boyunca tekrarlanır. Elma yenildikten sonra uymamaya özen gösterilmelidir” (K.K.1.6.7.8.9.11.17).

1.1.3.3 Süt-Kuru İncir Karışımı

Terkanyöresinde yumurta gelişimi rahatsızlığından dolayı çocuk sahibi olamayanlar için geliştirilen bir halk hekimliği pratiği olan süt-kuru incir karışımı pratiği, yörenin genelinde yaygın olarak uygulanan bir pratiktir.

“Bir bardak süt içine iki veya üç tane kurutulmuş incir konularak kaynatılır. İncirler süt içinde eriyince soğutulmaya bırakılır. Ilık olarak sabah aç karınla içilir. Bu işlem 10 ile 40 gün devam eder. Karışım içildikten bir saat sonraya kadar hiçbir şey yenilip içilmez. Karışımın içilme zamanı hastanın isteğine göre âdetten önce veya sonra olarak değişebilir” (K.K.7.13.20.31.48).

1.1.3.4 Bel Çekme

Anadolu’da “rahim düşme” olarak bilinen hastalığa deva bulmak amacıyla yapılan bel çekme işlemi, Terkanyöresinde de yaygın olarak uygulanan bir halk hekimliği pratiğidir. Bu işlem, halk hekimliği bilgisi olan veya ocak almış kadınlar tarafından gerçekleştirilmektedir.

“İlkin yeşil sabunla karın yumuşatılınca dek rahme masaj yapılır. Sonra da kadının beli aşağıdan yukarıya doğru çekilir. Bel çekme işlemi 2-3 defa yapıldıktan sonra kadın yatağa alınır. Bu işlem üç gün boyunca aç karınla tekrar edilir. Yapılan bu uygulamadan sonra hastanın ağır işler yapmaması gerekmektedir” (K.K.2.5.11.13.44.47).

1.1.3.5 Kabak ve Bamya Püresi Pratiği

Damar ve rahim hastalıkları nedeniyle çocuk sahibi olamayan kadınlara uygulanan bir halk hekimliği pratiğidir. Yörede çok fazla uygulanan bir pratik değildir.

“Bir dilim kış kabağı ve 5-6 adet bamya haşlandıktan sonra doğranıp temiz bir bez üzerine serilir. Bez, hasta olan kadının rahim bölgesinin üzerine bağlanır. İşlem, üç gün boyunca uyumadan yapıp üzerine uyulur. Fayda görüldüğü tespit edilirse işlem 10 ile 30 gün boyunca sürdürülür. Bu pratik, hem âdetten önce hem de âdetten sonra uygulanabilir” (K.K.1.4.15.22.45).

Buraya kadar Terkanyöresinde çocuk sahibi olmak için kadınlara yönelik uygulamalara yer verilmiştir. Yörede kısırlılığın nedeni erkek olduğu durumlarda yapılan işlem ve pratikler ise şöyledir:

1.1.3.6 Çiğ Yumurta İçme

Çocuk sahibi olamamanın nedeni genelde kadınlara mal edilen bir durumdur. Bu durum, ataerkil aile yapısına sahip toplumların erkeklere yüklediği değerlerden kaynaklanmaktadır. Eskiden Terkanyöresinde çocuk sahibi olamamanın temel nedeni kadın olarak görülürken; teknolojinin gelişmesi ve sağlık imkanlarının iyileştirilmesiyle bu düşünce de değişime uğramış, aileler çocuksuzluk durumunda ilk olarak modern tıbbın imkanlarından yararlanarak; durum tespitine yönelmişlerdir. Eğer çocuksuzluğun nedeni erkek ise bazı halk hekimliği pratiklerine başvurmaktadırlar.

Çocuk sahibi olamamanın nedeninin erkek olduğu durumlarda yapılan ilk işlemlerden biri, çiğ yumurta içmedir. Pratiğin uygulanış şekli şu şekildedir:

“Günlük olarak, sabah aç karınla bir köy yumurtası çiğ içilir. Yumurta içildikten en az bir saat hiçbir şey yenilip içilmez. Eğer yumurta çiğ olarak içilemiyorsa; kaynatılmış suyun içine yumurta atılır ve bir dakika beklendikten sonra içilir. Bu işlem bel ve yumurta rahatsızlığı olan kişilere uygulanır. En az bir ay, en fazla kırk gün bu işlem aralıksız olarak yapılır” (K.K. 17.23.39.76).

Derleme yaptığımız Akalan Köyünden Zerife Aygün ⁵ eşinden kaynaklı çocuksuzluğu gidermelerini,

“Evliliğimizin iki yılında çocuğumuz olmadı. Eşimin ailesi çocuksuzluğun benden kaynaklı olduğunu düşünüyordu. İlk önce bana birtakım işlemler yapıldı ancak fayda olmadı. Doktora gittik, sorunun eşimden kaynaklı olduğunu söyledi doktor. Eşim, küçükken geçirdiği bir hastalıktan dolayı yumurta gelişiminde bir sorun yaşıyordu. Eve geldikten sonra kaynanam eşimin çiğ yumurta içmesini istedi kırk gün boyunca eşim çiğ yumurta içti

⁵Kaynak kişi 42: Zerife Aygün, (1983), ilkokul mezunu, ev hanımı, Akalan Köyü, Diyarbakır.

bir yıl içinde gebe kaldım ve bir kız çocuğu sahibi oldum” şeklinde anlatmıştır.

Pratik uygulanırken dikkat edilmesi gereken hususlar:

Kullanılan yumurtanın günlük ve organik olması, pratiğin en az otuz gün aralıksız tekrar edilmesi; yumurta içildikten sonra en az bir saat boyunca hiçbir şeyin yenilmemesi, içilmemesi, tedavi sürecinde ağır işlerin yapılmaması; tedavinin ilk iki haftası cinsel ilişkiden uzak durulması ve üşütülmemeye dikkat edilmesi gerekmektedir(K.K.36.42.59.99).

1.1.3.7. Kireç Suyu İçmek

Terken yöresinde kısırlığın erkeklerden kaynaklı olduğu durumunda uygulanan bir diğer pratik, kelle kirecin suda bekletildikten sonra içirilmesi pratiğidir. Terkan yöresi, Düzlük köyünde ikamet eden Ayşe Burak⁶, bu pratiğin uygulayış şeklini şu şekilde aktarmıştır:

“Bir kilo kelle kireç 20 litre suya atılır. Suya atılan kireç kaynamaya başlar. Kaynadıktan sonra iyice dinlendikten sonra bir-iki gün bekletilir. Suyun yüzeyinde oluşan kaymak alınır; karışım çalkalanmayacak şekilde bir kaba boşaltılır. On gün boyunca her sabah yarım çay bardağı çözelti aç karınla içilir. Karışım içildikten sonra ilk bir-iki saat hiçbir şey yenilmez ve içilmez. Karışım, kısırlığın erkekten kaynaklandığı doktorlarca tespit edildikten sonra içilmelidir. Erkeklerde damar yolu sıkıntıları ve yumurta sorunu olduğu durumlarda uygulanan bir pratiktir.”(K.K. 71,73).

Pratik uygulanırken uyulması gereken hususlar:

Kullanılacak kirecin temiz ve taş şeklinde olması, kullanılacak suyun temiz olması, karışımın her sabah kahvaltıdan en az bir saat önce içilmesi; karışımın sadece on gün içilmesi ve tedavi sürecinde cinsel ilişkiden kaçınılması gerekmektedir(K.K. 12, 23, 33, 93).

⁶ Kaynak Kişi 12: Ayşe Burak(1976), okuma-yazması yok, ev hanımı, Düzlük köyü, Diyarbakır.

1.1.3.8. Kantaron- Acı Yavşan Karışımı

Kısırlığın erkeklerden kaynaklandığı durumlarda Terkanyöresinde uygulanan pratiklerden olan; kantaron ve acı yavşan otlarının birlikte kaynatılıp içilmesi, yöre genelinde uygulanan bir halk hekimliği yöntemidir. Yukarı Terkan bölümünde derleme yaparken tespit ettiğimiz pratiğin uygulanış şeklini, Ümran Yıldız⁷ şöyle aktarmıştır:

“Bir çorba kaşığı kantaron ve acı yavşan otu kurutulduktan sonra öğütülür. Öğütülen kantaron ile acı yavşan otları bir cezve suyun içerisinde yarım saat kaynatıldıktan sonra buz dolabında bir gün bekletilir. Karışım, bir hafta boyunca sabah tok karına bir yarım çay bardağı içilir. Karışım, bir haftadan sonra aç karına da bir hafta içilir. Karışım, damar yolu sorunlarından dolayı kısırlık problemi olan kişilere uygulanır.”(K.K. 46, 48, 51).

Pratik uygulanırken uyulması gerek hususlar:

Karışım için kullanılacak otların taze kurutulmuş olması, karışımın ara verilmeden içilmesi; tedavi sürecinde cinsel ilişkiden kaçınılması ve tedavi süresince ağır işlerin yapılmaması gerekmektedir(K.K. 14, 21, 34, 53).

1.2. Gebelikten Korunma

Geleneksel uygulamalar, toplumsal belleğin problemler karşısında çözümler üretmesidir. Anadolu ve diğer Türk toplumlarında çocuk, soyun devamı olarak nitelendirildiğinden büyük öneme sahiptir. Ancak bazı durumlarda çocuk sahibi olmak veya fazla sayıda çocuk sahibi olmak, birtakım sorunlara neden olduğu düşüncesiyle çocuk sahibi olmanın önünü kesmek için bazı pratiklere başvurulmaktadır.

1990'lı yıllardan sonrasında Terkanyöresinde fazla çocuk sahibi olma düşüncesinin önemini yavaş yavaş yitirdiğini görmek mümkündür. Tarımsal faaliyetlerde makineleşmenin yaygınlaşması, ekonomik uğraşların değişmesi, aileler arasındaki çekişmelerin azalması, eğitim düzeyinin yükselmesi ve diğer şartların iyileşmesi, ailelerin çocuk sayısı hususundaki düşüncelerini değiştirmiştir.

⁷ Kaynak Kişi 53: Ümran Yıldız(1960), okuma-yazması yok, ev hanımı, Durabeyli köyü, Diyarbakır.

Çocuk sayısını kontrol altında tutma isteği, bazı pratiklerin doğmasını sağlamıştır. Anadolu ve diğer Türk topluluklarında olduğu gibi Terkanyöresinde de gebeliği önlemek için bazı pratikler geliştirilmiştir. Terkanyöresinde gebeliği önlemek için yapılan pratikler şöyledir:

- Rahme tavuk tüyü bırakılması(K.K. 8, 16, 66),
- Antibiyotik kullanmak(K.K. 12, 28, 29, 42),
- Aspirin içmek(K.K.36, 37, 39). Aynı uygulama Ardahan kırsalında da uygulanmaktadır(Saltaş, 2016: 18).
- Ateş Otu yaprağının kaynatılarak içilmesi(K.K. 16, 28, 38),
- Ağır işler yapmak(K.K. 30, 31),
- Bebek eşiğinin ters olarak gömülmesi(K.K. 55, 56, 86),
- Doğum kontrol ilaçlarının kullanılması(K.K 18, 28, 32, 44),
- Mide bulandırarak rahimde kanama yapmak(K.K. 49),
- Rahimde kanamayı başlatmak için yüksek yerlerden atlamak(K.K. 59, 67, 80),
- Erkeklerin korunması(K.K. 49, 55, 82),
- Kadınların son doğumundan sonra cerrahi operasyonlar yaptırması gibi pratikler uygulanmaktadır.

Terkanyöresinde yukarıda belirtilen pratikler uygulanırken kadın, mutlaka eşinin rızasını almaktadır. Ayrıca gebe olduğunu anlayan kadın yukarıdaki pratikleri gebeliğin ilk üç ayında veya gebelikten önce yapmaktadır. Bunun nedeni ise gebeliğin üçüncü ayından sonra ceninin bedenine ruhun girdiğine inanılması ve gebe olan kadının sağlık durumunu riske atılmamasıdır.

1.3. Gebelik Ve Gebelik Belirtileri

Gebelik döneminde anne adayında, fizyolojik değişimler gibi ruhsal değişimler de meydana gelmektedir. Anne adayı, gebeliğinin anlaşılmasıyla toplumda farklı statülere kavuşmaktadır. Toplumsal normlar, aile olabilmenin sorumlulukları, dini etmenler ve diğer etkenler, anne adayının kişilik ve ruhsal varlığında önemli değişimlerin oluşmasını sağlamaktadır. Gebe kadın, toplumda yetişkinliğe erişmiş birey olarak algılanmaktadır.

Terkanyöresinde gebe kadına, birey olma aşamasında rüştünü kabul ettirmiş kişi düşüncesiyle yaklaşılmaktadır. Gebe kadın, *kutlu* olarak algılanır. Ruhun kutsallığından kaynaklanan bu düşünce, kendi bedeninde başka bir ruh taşıyan anneye yeni statüler kazandırmaktadır. Yörede gebe kadına yüklenen değerlerin dini boyutları da mevcuttur. Gebe kadın, İslamiyet'e birey yetiştirme ve kazandırma bağlamında değerlendirilip ayrı bir nitelik de kazanmaktadır.

Terkanyöresinde gebe kadınlar, gebeliklerini genellikle gizlerler. Bunun nedeni ise yörede kadının toplumsal erkte erkeğe oranla biraz daha arka planda tutulmasından kaynaklanmaktadır. Gebe kadın, gebeliğini ilk önce yakın gördüğü kişilerle paylaşır. Bu kişiler kız kardeş, kız arkadaş, görümce, eş, anne, komşu veya yakın akrabalarından biri(leri) olabilir. Çoğu zaman kadının gebe oluşu, doğuma kadar ailenin erkek bireylerinden gizli tutulmakta veya gebe kadının fiziki değişimlerinin belirmesine kadar anlaşılamamaktadır.

Terkanyöresinde gebelik belirtileri şu şekildedir:

- Baş dönmesi(K.K. 13, 19, 24, 40),
- Mide bulantısı(K.K. 19, 51, 54,55),
- Koku almada hassaslaşmak(K.K. 87, 91, 92, 93),
- Adet kesilmesi(K.K. 77, 78, 79),
- Sık idrara çıkma(K.K. 57, 82, 83, 96),
- Aşırı duygusallaşma(K.K. 83, 90, 91, 73),
- Aşırı korku(K.K. 41, 85, 87),
- Bayılma(K.K. 43, 46),
- İştah açılması-iştah kapanması(K.K. 48, 51, 52),
- Kabızlık(K.K. 81, 84, 74).
- Huysuzlaşmak(K.K. 104, 120, 121),
- Nadiren görünen nefes darlığı(K.K. 58, 59, 61),
- Kilo almak(K.K. 118, 120)

Gebelik döneminde bazı anne adaylarının adetten kesilmediği ve yukarıdaki bazı belirtileri yaşamadıkları tespit edilmiştir.

1.4. Aşermek

Aşermek, “hamilelik döneminde anne adayının bir yiyeceği canının aşırı derecede çekmesi”⁸ durumudur. Aşermenin asıl nedeni bilinmemekle birlikte “gebelik döneminde anne adayında hormon değişikliği, vitamin, protein eksiklikleri; psikolojik nedenler ve ilgi görme isteğine” bağlanabilmektedir.

Aşermenin ne zaman olacağı da belli değildir. Gebeliğin ilk dönemlerinde olabileceği gibi ilerleyen dönemlerde de anne adayı bir yiyeceği aşerebilmektedir. Aşermek, gebeliğin bir belirtisi olduğu için Terkanyöresinde sevinç ve mutluluk verici bir durum olarak karşılanmaktadır. Kırsal kesimde gebeliğin tespiti doğal, yollardan ve halk hekimliği pratiklerine bağlı olduğu için aşerme durumu, gebeliğin bir belirtisi olarak algılanmaktadır. Terkanyöresinde aşerme durumuna bağlı olarak bazı inançlar mevcuttur. Yörede, aşeren kadının aşerdiği yiyecek veya içecek, mutlaka karşılanmalıdır düşüncesi vardır. Yörede aşeren anne adayının aşermesine bağlı olan inanışlar şöyledir:

“Anne adayının aşerdiği yiyecek yedirilmese çocuğun vücudunda aşerilen yiyeceğin izi çıkar”(K.K. 112, 113),

“Aşerilen yiyecek anne adayına yedirilmese çocuk güzel olmaz”(K.K. 91, 41, 27),

“Anne adayının aşerdiği yiyecekler verilmese doğacak çocuğun yüzünde benler olur”(K.K. 100, 118, 119),

“Anne adayının aşerdiği yiyecekler verilmese doğacak çocuğun bir tarafı eksik olur”(K.K. 46, 50, 54),

“Aşerilen yiyecekler anne adayına yedirilmediği takdirde, doğacak çocuk huysuz olur”(K.K. 103, 107, 108).

Aşerilen yiyeceklerin türleri, gebelik döneminde cinsiyet belirlemede etkilidir. Anne adayının aşerdiği yiyecekler doğacak çocuğun cinsiyeti hakkında tahminlerde bulunulmasına ortam yaratmıştır.

“Anne adayı, elma aşeriyorsa doğacak çocuğun cinsiyeti; erkektir.”(K.K. 69),

⁸www.jinekolojivegebelik.com

“Anne adayı tatlı bir yiyecek aşeriyorsa doğacak çocuğun cinsiyet; erkektir.”(K.K. 116,120),

“Anne adayı, ekşi bir yiyecek aşeriyorsa doğacak çocuğun cinsiyeti; kızdır.”(K.K. 87, 94, 95).

Ankara yöresinde, hamile kadın kime dikkatli bakarsa ona benzeyeceğine inanılır(Örnek, 2000: 139). Kıbrıs Türklerinde hamile kadın ekşiyi çok aşeriyorsa kız, tatlıyı çok aşeriyorsa çocuğunun cinsiyetinin erkek olacağına inanılır(Saraçoğlu, 1987: 331). Terkan yöresinde aşermedöneminde bazı inanışların diğer bölgelerdekiyle benzerlik arz ettiği görülmektedir.

Terkanyöresinde yaptığımız derleme çalışmalarında, diğer geçiş dönemi pratiklerinde olduğu gibi aşerme ile ilgili pratikler ve bilgilerin canlılığını koruyamadığını tespit ettik. Modern tıbbın gelişmesi, sağlık hizmetlerinin yöre bazında yaygınlaştırılması, eğitim seviyesinin yükselmesi; yeni nesillerin halk hekimliği pratiklerine bakış açılarının farklı olması ve tıbbi müdahalelerin bu pratiklere göre risksiz ve daha net sonuçlar sunması, bu pratiklerin uygulanışını köreltmıştır. Günümüzde kırsal kesimin dağlık bölümlerinde bu pratiklerin, şehir merkezine yakın güney bölümlerine göre daha canlı olduğu gözlemlenmiştir.

1.5. Cinsiyet Belirleme

Çocuğun cinsiyeti, gebeliğin tespitinden doğuma kadar geçen sürede hem anne-baba hem de yakınları ve çevre erkanları tarafından en büyük merak olgusudur. Anne adayının doğuracağı çocuğun cinsiyeti merak konusu yapılır. Doğacak çocuğun cinsiyetinin merak edilmesi, insanların geleceği bilmek isteği, geleceğe bugünden başlanarak hazırlıklı olma arzusundan kaynaklanmaktadır.

Doğacak çocuğun cinsiyetinin merak edilmesi, beraberinde birçok halk pratiklerinin doğmasına olanak sağlamıştır. Ayrıca cinsiyetin merak edilmesi, halk arasında bazı inanışların kültürel bellekte yer bulmasına neden olmuştur.

Türk kültüründe çocuk sahibi olmanın temeli, daha çok ailenin ilk çocuğunun erkek olmasını istemeleri üzerinedir. Eski Türk aile kültürünün en önemli kaynaklarından biri olan Dede Korkut Hikâyelerinde çocuk sahibi olma konusu, daha

çok erkek çocuk sahibi olabilme üzerine kurulmuştur. Hikâyelerde erkek çocuğun önemini, hikâyelerin baba-oğul isimlerini almasından anlamak mümkündür. Ayrıca “erkek çocuk sahibinin ak otağa, kız çocuk sahibinin Kızıl otağa, çocuk sahibi olamayanların kara otağa”(Ergin, 2006;b.21) oturtulması, Türk kültüründe çocuk sahibi olmanın; bilhassa erkek çocuk sahibi olmanın önemini ortaya koymaktadır.

Günümüz Türk toplumlarının çocuk sahibi olabilmeleri hususundaki düşüncelerine baktığımızda aynı olgunun devam ettiğini söylemek mümkündür.

Yörede anne adayının gebeliğin tespit edilmesinden doğumuna kadar geçen süreye kadar en fazla merak edilen konulardan biri, doğacak çocuğun cinsiyetidir. Terkanyöresindeki halkın genelinde cinsiyet belirleme hassasiyeti genelde erkek çocuk sahibi olmak istemenin üzerine kurulmuştur. Cinsiyetin merak edilmesi, halk kültüründe bazı pratiklerin ve inanışların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Terkanyöresinde erkek çocuk sahibi olma isteği, gelin damat evine geldiği ilk andan itibaren kendini göstermektedir. “*Gelindamat evine geldiğinde kucağına erkek çocuk verilmesi,*”(K.K.99) bu hassasiyetin en somut göstergesidir. Terkanyöresinde doğacak çocuğun cinsiyeti hakkında ön görüşler, genellikle anne adayının fiziksel görünüşü, ruh hali, aşerdiği yiyecek ve rüyalara göre şekillenmiştir. Terkanyöresinde doğacak çocuğun cinsiyetinin belirlenmesi için yapılan pratikler ve mevcut inanışlar şöyledir:

“Anne adayının karnı geniş ise kız, öne doğru ise erkek çocuk sahibi olacak”(K.K. 100).Azerbaycan Türklerinde hamile kadının karnı yassı olursa erkek, kabarık ise bebeğin kız olacağına inanılır(İyiyol, 2003: 21).

“Anne adayının bel ağrısı şiddetli ise erkek, şiddetli değilse kız çocuk sahibi olacak”(K.K. 88, 66).

“Bebek, rahmin alt bölgesinde canlanırsa kız, üst bölgesinde canlanırsa erkek çocuğa işarettir”(K.K. 108, 111).

“Anne adayı, tatlı aşeriyorsa bebeğin cinsiyeti erkek, ekşi aşeriyorsa bebeğin cinsiyeti kız olur”(K.K. 47, 56, 82, 11).

“Anne adayının yüzü, gebelik döneminde güzelleşiyorsa erkek, çirkinleşiyorsa kız çocuk sahibi olacak”(K.K. 71).

“Anne adayının yüzünde gebelik döneminde lekelenmeler fazla oluyorsa erkek çocuk sahibi olacaktır”(K.K.70).

“Anne veya baba adayı bazen doğacak çocuklarını rüyalarında görürler” (K.K. 94).

“Anne adayı rüyasında salatalık görürse doğacak çocuğunun cinsiyeti erkek olur”(K.K. 63).

“Anne adayı rüyasında altın görürse doğacak çocuğu erkek olur”(K.K.1003).

“Anne adayı, rüyasında meyve görürse doğacak çocuğu kız olur”(K.K. 110).

Anne adayı erkek çocuk sahibi olmak için sürekli tatlı yiyecek ve içecekler tüketmelidir(K.K. 117).Sakarya'nın Büyük Esence köyünde hamile kadının çirkin, yalancı veya toplum tarafından hor görülen birine bakmamasına; ayrıca hamile bir kadın üzüm yerse gözlerinin kara olacağına inanılmaktadır(İyiyol, 2003: 20-21).

“Anne ve babalar çocuk sahibi olmak, özellikle erkek çocuk sahibi olmak için adaklar adarlar” (K.K. 115).

“Erkek çocuk sahibi olmak için doğan son kız çocuğuna Besra, Yeter, Kesra, Hatice gibi isimler konulur” (K.K. 109).

1.6. Doğum Şekli

Türk dünyası ve Anadolu'nun hemen hemen tüm kırsal kesimlerinde eskiden doğum olayı, köy ebelerinin kontrolünde gerçekleştirirken; günümüzde yaşam şartlarının değişmesi ve sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması ile büyük oranda cerrahi müdahale ile gerçekleştirilmektedir. Cerrahi müdahale ile gerçekleştirilen doğum olaylarında anne-çocuk ölümleri oranı, evde ebelerce yapılan doğum olaylarına nazaran az olduğundan; günümüzde cerrahi müdahale ile gerçekleştirilen doğum şekli daha uygun karşılanmaktadır.

Terkan yöresi, tamamen kırsal olduğundan doğum olayı, eskiden normal olarak yapılan doğum şekli dediğimiz köy ebeleri veya bu işte bilgi birikimi fazla olan kişilerin

kontrolünde gerçekleşmekteydi. Köy ebeleri, yörede “*pirık*”adıyla bilinmektedirler. *Pirikler*, genellikle ocaklık geleneğiyle yetişen kişilerdir. Yörede aynı zamanda halk hekimliği de yapan bu kişiler, doğum yapacak olan anne adaylarını gebeliklerinin ilk haftalarından başlayarak sürekli kontrol altında tutarlar. Gebelik boyunca kontrol altında tutulan anne adayının sağlık değerleri bilindiğinden ve doğum sırasında yaşanabilecekler önceden tahmin edilebileceği için hazırlıklar duruma göre pirıklar tarafından yapılarak doğum gerçekleştirilirdi.

Genel olarak Terkanyöresinde gerçekleştirilen doğum şekilleri şöyledir:

1.6.1. Normal Doğum

Kırsal kesimlerde cerrahi müdahalenin olmadığı, genellikle doğumdan anlayan ve ebe görevini üstlenmiş kadınlar tarafından gerçekleştirilen doğum şeklidir. Terkanyöresinde normal doğumlar, öncelikle evde doğum işinden anlayan kaynana veya görümcelerce gerçekleştirilirken; evde doğumdan anlayan kişiler yoksa aynı köyden veya civar köyden doğumdan anlayan kişiler getirtilerek gerçekleştirilir. Normal doğum sırasında mümkün olduğunca az kişi haberdar edilir. Bunun nedeni, doğum olayında hoşnut olmayan kişilerin doğumu zorlaştıracı bazı eylemlerde bulunabilmeleri ihtimalini ortadan kaldırmaktır.

Normal yollarla gerçekleştirilen doğum olaylarının sayısı, son on beş-yirmi yılda hızla düşüş göstermiştir. Sağlık hizmetlerinin yaygınlaşması, ulaşım imkânlarının gelişmesi ve anne-çocuk ölümleri riskini ortadan kaldırma isteği, normal doğumu arka planda tutmaya zorlamıştır. Ayrıca yeni nesillerin büyük bir oranının evlendikten sonra şehir merkezlerine taşınmaları ve halk hekimliğine karşı bakış açılarının farklı olması, bu doğum şeklinin yaygınlığını azaltmıştır.

Doğum olayının uzun ve zor geçmesi, normal doğumda bazı tekniklerin geliştirilmesine zemin hazırlamıştır.

1.6.1.1. Tutunarak Doğum

Tutunarak doğum şekli, Terkanyöresinde kaynak kişilerden aldığımız bilgilere göre çok tercih edilen bir yöntem olmakla birlikte; genelde “*evde yalnız kalmak zorunda kalan lohusanın veya gebeliklerini gizleyen anne adaylarının oda, çadır veya ahırda bir ipi yüksekçe bir çıkığa bağladıktan sonra ipe tutunarak doğumu gerçekleştirmesine*”(K.K.102) dayanan bir yöntemdir.

Tutunarak doğum şekli diğer Türk coğrafyalarında “Altaylı boylar ve Kırgızlarda doğum saati yaklaşınca, oba yahut oymak kadınları lohusanın evine toplanırlar. Tecrübe görmüş bir kadın ebe vazifesi görür. Çadırın tam orta yerine(ateş yakılan yere) bir direk yerleştirilerek ona bir urgan bağlarlar. Bu urganın bir ucu duvara bağlanıp lohusanın koltukları altından geçirilir(İnan, 2015:168) şeklinde görülmektedir.

1.6.1.2. Diz Çökerek Doğum

Doğum sancısı başlayan lohusa, ebe vazifesi gören kadın yardımıyla diz çöktürülür. Ebe kadın arkada durur, yardımcı görevindeki bir kadın ise lohusanın önünde oturarak gerçekleştirdikleri doğum şeklidir. Terkanyöresinde diz çökerek gerçekleştirilen doğum, gebelik süresince gebenin sağlık problemlerinin olması ve çocuğu kaybetme riskinin olması durumunda tercih edilmektedir.

“Doğum esnasında önde duran yardımcı kadın, doğum gerçekleşene kadar anne adayına dayanak olur. Arkada duran ebe kadın, doğumun sağlıklı olması için bazı uygulamalar yapar. Doğumun uzun sürmesi durumunda üçüncü bir kadın gebenin karnına bastırarak doğumun kolaylaşmasını sağlar”(K.K. 127).

“Yatarak gerçekleştirilen doğum olaylarında çocuğun ters gelmesi durumunda yine çocuğu kaybetme riskini azaltmak amacıyla diz çökerek doğum yaptırma işlemi gerçekleştirilir”(K.K. 97).

1.6.1.3. Yatarak Doğum

Yatarak doğum, doğum sancıları ve kanama riski fazla olan anne adayının yatağa sırtüstü uzatılarak gerçekleştirilen doğum şeklidir.

“Doğum esnasında yardımcı ebe görevindeki bir kadın gebenin ellerinden tutar. Ebe ise gebenin karnına yukarıdan aşağıya doğru bastırarak çocuğun

normal şekilde doğmasını sağlar. Doğum olayı uzarsa gebenin saçları ağzına konulur. Bu işlemin yapılış nedeni, gebenin ıkınmasını sağlamaktır(K.K. 92).

Eskiden Terkanyöresinde çok fazla tercih edilen bu doğum şekli, günümüzde doğumların büyük oranda hastanelerde gerçekleştirilmesiyle sadece ani doğum olaylarında tercih edilmektedir.

1.6.1.2. Sezaryen ve Hastanelerde Gerçekleştirilen Doğum

Eğitim seviyesinin yükselmesi, sağlık ve ulaşım olanaklarının gelişmesi, doğum esnasında çocuk ölümlerinin azaltılmak istenmesi; tüm Türk coğrafyalarında olduğu gibi Terkanyöresinde de doğum olayında geleneksel yöntemlerin tercih edilmesi noktasında etkisini göstermiştir. Eskiden kırsal alanlarda tamamen geleneksel yöntemlerle gerçekleştirilen doğum olayları, günümüzde ani doğumlar haricinde hemen hemen tüm doğumlar hastanelerde gerçekleştirilmektedir.

Anne adayları, gebelikleri süresince doktor kontrolünde bulunduklarından genel sağlık durumları periyodik olarak kayıt altında tutulur. Gebeliğin son aylarında genel bir değerlendirme yapan doğum uzmanları, eldeki verilerle gebenin doğumunun nasıl geçeceği hakkında aileye bilgi vermektedirler. Gebenin sağlık durumu göz önünde bulundurularak; doğumun zor olacağı tespit edilirse sezaryen, doğum normal olabilecekse hastanelerde uzman kişilerce normal doğum gerçekleştirilir.

Geleneksel yöntemlere göre anne-çocuk ölümleri riskinin az olması, Terkanyöresinde hastanelerde doğum yaptırmayı cazip kılmıştır. Ancak sezaryen ile gerçekleştirilen doğum şekli, yörede ancak mecbur kalındığında tercih edilmektedir. Yaraların geç iyileşmesi ve normal doğumun annenin sağlığı için faydalı olduğu kanısı, yörede sezaryen ile gerçekleştirilen doğum şeklini geri planda tutmuştur.

Yörede doğum olaylarında ebe görevi üstlenen kadınların sayısı, modern yöntemlerin tercih edilmesinden dolayı eskiye göre çok az olduğu ve bu sayının tüm yöre için 13 olduğu, geleneği devam ettirmek için ise bir çaba olmadığı görülmüştür.

2. DOĞUM SIRASI

Anadolu ve diğer Türk coğrafyalarında, geçiş dönemlerinde sürdürülen geleneksel uygulamaların temelinde eski Türk inanç ve kültürünün izleri bulunmaktadır. Doğum öncesinde olduğu gibi doğum sırasında da doğumun sorunsuz gerçekleşmesi için yapılan geleneksel yöntemlerin varlığı, insanın yaşam mücadelesinin gereklerindendir.

Terkanyöresinde doğumu kolaylaştırmak için yapılan pratiklerin, Anadolu ve diğer Türk toplumlarında yapılan pratiklere yakın veya benzer olduğu tespit edilmiştir. Bu tespit, Terkanyöresindeki kültürel belleğin diğer Türk toplumlarındakine benzer kültüre paralel olarak geliştiğini göstermektedir.

Terkanyöresinde doğum esnasında yapılan pratikler, daha çok doğumu kolaylaştırmak, doğum olayını sağlıklı bir şekilde sonlandırmak ve anne-bebek sağlığını korumak için geliştirilen uygulamaları barındırmaktadır.

Yörede doğum sırasında yapılan ilk pratik, gebe kadının hijyenik bir mekanda tutulmasıdır. Doğum esnasında ortamdan kaynaklı enfeksiyon, anne-bebek sağlığını ciddi bir şekilde etkileyebileceğinden; doğum olayından önce, doğumun gerçekleştirileceği mekan hazırlanır. Bu mekân, genelde evin bir odasıdır. Doğumun gerçekleştirildiği odada sadece doğum esnasında gerekli olabilecek eşyalar bulundurulur. Mekânınsağlığı uygun olmasından sonra ferah olmasına da özen gösterilmelidir. Odanın içinde gereksiz eşyaların bulunması, doğum yapan kadının ruhsal yapısına etki edebilir düşüncesi hâkimdir.

Doğum sancısı başlayan gebe, doğum için daha önce hazırlanan odaya alındıktan sonra köyde ebe vazifesi gören kadına haber verilir. Eğer aynı köyde ebelikte tecrübe görmüş kadın yoksa başka köylerden ebe vazifesi gören kadın getirilmek için evdeki erkekler görevlendirilir. Ebe kadın uzak bir köyden geliyorsa haberi aldığı anda “doğum(Aksak) perisi, gebe sana emanet”(K.K.1) der. Bu durum, yörede görünmeyen varlıklardan yardım dileme inanışından kaynaklanmaktadır. Eski Türklerdeki atalar *kültünün* bir uzantısı olarak karşımıza çıkan Umay Ana’dan yardım dilemenin kaynağını yörede bilen yoktur.

“Ebe kadın doğumun olacağı eve gelince burada bulunan kadınlar zılgıt çekerler”(K.K.125). Zılgıt eşliğinde eve giren ebe, gebeye gerekli müdahaleyi yaparken kendisine yardımcı olacak az sayıda kadınla birlikte içeri girer. Zılgıt, Doğru ve

Güneydoğu Anadolu’da sevinçle karşılanan olaylar(düğün, doğum, nişan, askere uğurlama) sırasında kadınların bağırma ya yakın seslerini dil yardımıyla çıkarmasıdır. Zılgıt, doğum olayı uzun sürünce aralıklarla tekrar edilir.

Altaylarda doğum yapan bir kadın çok ıstırap çekmeye başlarsa albastı yahut al karısı denilen ruhun lohusaya musallat olduğuna hükmederler. Bu kötü ruhu korkutmak, kovmak için erkekler toplanır, “hay-huy” diye haykırmaya başlarlar, tüfek ile havaya ateş ederler. Bu gürültü, kadın doğuruncaya ve baygınlığı geçinceye kadar devam eder(İnan, 2015: 168). Yine kaynağı aynı amaca dayanan Terkan yöresinden benzer pratikler ise şöyledir: Havaya ateş etme, ateş yakmak(ateş kültüne dayanmaktadır), teneke veya davul çalarak ses çıkarmak ve taşları birbirine vurarak ses çıkarmaktır.

Doğum sırasında doğum yapılan odaya fazla kişi alınmaz. Kötü niyetli insanların emelinden korunmak için genellikle ebe ile birlikte yardımcı ebe, kaynana ve bir görümce doğuma katılır. Sihir ve büyüünün etkisinden korunmak, tüm toplumlarda olduğu gibi Terkanyöresinde de yaygın inanışlardandır.

Türk toplumlarında doğum anı yaklaşınca, doğumun kolay geçmesi için yapılan bazı pratiklerin kaynağı dinî inançlardır. Eski Türk inancında şamanların yaktıkları tütsüler genellikle kötü ruhlardan korunmak ve manevi huzura erişmek adına yapılan bir pratiktir. İslamiyet’i kabul eden Türk toplulukları birtakım eski inanç ve eylemlerinden vazgeçseler de uygulamada bazı pratiklerin eski inançta yer alan uygulamaların değişime uğramış halleriyle toplumsal hayatın bazı evrelerinde karşımıza çıktığı görülmektedir. Terkanyöresinde “doğumu zor geçen gebelerin doğumunu kolaylaştırmak için at veya katırtırnağı yakılarak ”(K.K. 128) tütsülenmesi, Şamanizm inancının günümüze yansımasıdır. Yörede, doğumu kolaylaştırmak için yapılan ve temeli eski Türk inancındaki Tanrı’ya canlı-cansız kurban sunmaya dayanan bir diğer uygulama ise “*hayvanların doyurulmasıdır*”(K.K. 114). Doğum akşam veya gece gerçekleşiyorsa kedi-köpekler, gündüz gerçekleşiyorsa kedi, köpek, kuşlar doyurulur.

Türk toplumlarında eskiden olduğu gibi günümüzde de bazı özelliklerinden(din, eğitim, efsunlu olmak, vb.) dolayı toplumda bazı kişilere ayrıcalıklı statüler yüklenmiştir. Eski Türk toplumlarında sahip olunan inanışlardan dolayı şamanların doğaüstü güçlere sahip oldukları görüşü yaygınken günümüzde bu inanışın değişmiş şekli, toplumda dinî bazı yönlerinden dolayı farklı kişilere yüklenmiştir. Bu kişiler

genelde şeyh, molla, sofı, efsunlu gibi sıfatlarla karşılık bulan ve toplumda doğaüstü güçlere sahip oldukları düşünülen kişilerdir. Doğaüstü güçlere sahip oldukları kabul edilen kişilerden medet ummak, tüm Türk toplumlarında olduğu gibi Terkanyöresinde de yaygındır. Bu eylem genelde efsunlu veya doğaüstü güçlere sahip olunan kişilerin duasını almak veya bu kişilerden yiyecek, içecek ve eşya almak gibi eylemler olarak karşımıza çıkmaktadır. Terkanyöresinde doğumu zor geçen gebe kadına, “*efsunlu olduğuna inanılan bir kişinin verdiği yiyeceğin yedirilmesi, içeceğin içirilmesi; bu kişilerin verdiği bir eşyayı doğum yapılan odada bulundurmak, bu kişilerin elbiselerinden koparılan bir parça bezin suyun içine konularak suyunun gebe kadına içirilmesi*” (K.K. 135)

Büyü ve sihrin kullanılarak kötü niyetli amaca ulaşmak için yapılan bir uygulama da düğüm atmadır. Düğüm atmak, bir nesneyi bağlamak, sabitlemek veya hareket halindeki bir şeyi hareketsiz hale getirmektir. Düğümün durdurma, bağlama, kapatma etkisi, insanlık tarihinin bilinmeyen dönemlerinden beri uygulanı gelmiştir. Düğümün somut nesneler üzerindeki etkisinin yanında bir de daha çok sihir ve büyüsel birtakım eylemler yaparak soyut gücünden yararlanılır.

Geçiş dönemlerinde düğüm atma veya açmak, öncelikle bir kişinin kısmetini açmak/kapatmak aşamasında kullanılmaktadır. Terkanyöresinde bir kişinin kısmetini kapatmak için bazı kötü emelli insanların ip, kilit, saç gibi nesneler kullanarak düğümler attığı bilinmektedir. Bir diğer geçiş evresi olan evlilik sürecinde nikah olayının gerçekleştiği anda bazı kimselerin damadın veya gelinin iffetini bağlamak veya etkisiz hale getirmek için birtakım nesnelere düğüm attıkları tespit edilmiştir.

Yörede doğum sancısı başlayan kadının doğumunu zorlaştırmak, doğumu kötü sonuçlandırmak veya sancıyı geri çekmek amacıyla bazı kimselerin sihir ve büyüünün gücünü kullanarak birtakım nesnelere düğüm attıkları inancı yaygındır.

Düğümün etkisinden korunmak amacıyla öncelikle nikah ve doğum esnasında aile erkanını dışındakilerin ortamda bulundurulmamasına özen gösterilmektedir. Doğum sırasında düğümlü ipler çözülür, lohusanın düğümlü saçları çözülür ve yabancı kişilerin içeri girmesine izin verilmez.

Bunların yanında düğümün etkisini kırmak veya sihir ve büyüünün etkisini bertaraf etmek için yörede yapılan uygulamalar şöyledir:

Kapalı kapı ve pencereler açılır(K.K. 117,137),

Yer altındaki kötü ruhların etkisinden korunmak amacıyla kuyuların kapakları kapatılır(K.K. 109, 141),

Düğümlü bohçalar açılır(K.K. 72, 95), Sivas'ın hemen her yerinde doğum sırasında kapalı kilitli yerler ve eşyalar açılır (Örnek, 1966:61).

Evdeki sandıklar açılır(K.K. 33, 47).Eskişehir, Mersin, Sinop, Isparta, Ankara'da sancılanan kadın yorgan içine konup dualarla sallanır. Doğum yapan kadının örülü saçları, kemeri, elbiseleri Balıkesir, Gaziantep, Mersin'de çözülür(Acıpayamlı, 1974: 39-41).

Doğumu kolaylaştırmak için yapılan diğer uygulamalar ise; gebe kadının, içi sıcak su ile doldurulmuş bir kazanın içinde bir müddet tutulması, doğum sancısı başladığında gebe kadına Meryem ana otunun kaynatılıp içirilmesi ve tıbbi ilaçların kullanımı gibi pratikler de yörede yapılan uygulamalar arasındadır.

Yukarıda Terkanyöresinde doğum esnasında yapılan uygulama ve pratiklerin, eskiden çok yaygın olarak kullanıldığı, günümüzde doğumların daha çok hastanelerde ve hekimler kontrolünde gerçekleştirilmesi nedeniyle daha çok ani doğum olayları ve kış mevsiminde yolların kar nedeniyle ulaşımına kapalı olduğu durumlarda dağlık kesimlerdeki köylerde yaşanan doğum olaylarında kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu durumların diğer Türk toplumlarında da benzer olması, yöredeki toplumsal belleğin Türk toplumlarıyla bütünlük gösterdiğini kanıtlamaktadır.

3. DOĞUM SONRASI

Doğum sonrasında yapılan pratikler, genellikle anne-bebek sağlığını korumak ve bundan sonraki süreçte anne-bebek sağlığını tehdit edebilecek olumsuzlukları ortadan kaldırmak amacıyla; uzun süreçler sonucunda meydana gelmiş tecrübelerdir. Eski Türk toplumlarında olduğu gibi günümüz Türk toplumlarında da doğumdan sonra yapılan birtakım pratikler, Türk kültüründe bireyin yaşamına verilen önemin göstergesidir.

Terkanyöresinde doğumdan sonra yapılan pratik ve uygulamalar, Türk toplumlarında doğumdan sonra yapılan pratik ve uygulamalardaki amaç ve doğrultuda gelişim göstermiştir. Bu pratiklerin bazıları dinî inanışların etkisiyle, bazıları gelenek-

görenek, örf-adetlerin etkisiyle bazılarının da farklı kültürlerden etkilenmeye bağlı olarak geliştiği söylenebilir. Terkanyöresinde doğumdan sonra yapılan pratik ve uygulamalar; göbek kesmek, ad vermek, sarılık, çocuğun ilk saçı ve tırnağı, sancıyı kesme; nazar, diş çıkarma, sütün kesilmesi/sütün çağırılması; lohusanın yatağa alınması, bebeğin eşi ile ilgili uygulamalar, bebeğin kundaklanması; al basması, kırklama/kırk çıkarma gibi bazı tedbirleri içerir.

3.1 Göbek Kesmek

Hayatın başlangıcı olarak kabul görülen doğum olayından sonra yapılan ilk uygulama, yeni doğan bebeğin göbeğinin kesilmesidir. Göbek kesme olayı, bireyin en güvenli yer olan anne rahminden ayrılıp; güvensiz olan dünya yüzeyine atılmasının başlangıcıdır. Göbeği kesilen çocuk her türlü dış etkenlere karşı savunmasızdır.

Ateş ve su kültünün etkilerinin yoğun olarak görüldüğü göbek kesme olayıyla ilgili pratiklerin, Terkanyöresindeki uygulamalar sırasında yapılan pratiklerin temelini teşkil ettiği görülmüştür.

Yeni doğan bebeğin göbeği, köylerde gerçekleşen doğumlarda doğumu yaptıran ebe kadınlar tarafından kesilmektedir. Hastanelerde gerçekleştirilen doğum olaylarında bebeğin göbeği, kadın doğum uzmanları veya hastane ebeleri tarafından mesleki bilgiler doğrultusunda kesilmektedir.

Köylerde gerçekleşen doğum olaylarında göbek kesimi şöyle gerçekleşmektedir:

“Çocuğun göbeği, doğumu gerçekleştiren pırık(ebe) tarafından kesilir. Göbek bağı kesilmeden önce mutlaka çocuğun yaşayıp yaşamadığına-hareketli olup olmadığına dikkat edilir. Eğer çocuk yaşıyorsa çocuğun göbeği el yordamıyla ölçülerek ne çok kısa ne de çok uzun olmayacak şekilde kesilip bağlanır. Bebeğin göbeği gereğinden kısa kesilirse çocuğun öleceğine inanılır. Ayrıca kısa kesilen göbeğin bağlanması zor olacağından çocuğun sağlığı riske girebilir”(K.K.105, 106, 124, 133).

Yörede göbek bağı kesilince çocuğun hareketsiz olduğu durumlarda göbek bağı hemen kesilmez. *“Cansız olan bebeğin göbeği hemen kesilmeden önce bazı durumlarda soğuk suda, bazı durumlarda da sıcak suda ovularak bekletilir.”(K.K. 58)* Suda ovulan

göbek bağının suyla birlikte cansız olan bebeğe can vereceğine inanılması, Türk toplumlarındaki su kültürünün yörede devam ettiğinin kanıtıdır.

Yörede doğum olayı gerçekleşip çocuğun hareketsiz-cansız olduğu durumlarda yapılan bir diğer pratik ise, göbek bağı kesilmeden odun külü içerisinde sıvazlanarak çocuğa can vermektir. *“Ağlamayan bebeğin göbeği hemen kesilmez. Bir leğenin içine meşe odununun külleri konulur. Göbek bağı bu küllerin içinde ovularak anneden çocuğa can geçmesi sağlanır”*(K.K. 98, 107). Bu uygulama Ardahan’da da gerçekleştirilmektedir. (Saltaş, 2016: 29) Temeli Türk toplumlarındaki ateş kültürüne dayanan bu uygulama, yörede daha çok dağlık köylerdeki doğum olaylarında yapılan bir pratiktir.

Yörede göbek bağı, kesildikten sonra bir iple veya göbek bağına düğüm atılarak bağlanır. Göbek bağı bağlandıktan sonra kendiliğinden düşene kadar düğümlenen bölgenin enfeksiyon kapmaması için dikkat edilir. Gerekli hijyeni sağlamak için pamuklu giysiler veya pamuklu bohçalarla çocuğun sarılmasına önem gösterilmektedir.

Göbek bağı düşmeden önce herhangi bir nedenden dolayı kanama, şişme veya yara(apse) durumları gerçekleşirse çocuğun göbek bağına, madeni para konulup aşığı doğru bastırılır. Bazen de temiz keten kumaş yakılarak kumaşın külleri çocuğun göbek bağına basılır. Yörenin bazı köylerinde çocuğun göbek bağı düşmeden önce, göbek bağına sürme sürüldüğü de görülmüştür.

Yörede çocuğun göbek bağı düştükten sonra yapılan bazı uygulamaların olduğu ve bu uygulamaların genellikle gelecekle ilgili beklentilerden kaynaklandığı tespit edilmiştir. Çocuğun göbeği düştükten sonra mutlaka temiz bir yere gömülür. Çocuğun göbeğinin gömüldüğü yerin ileriki yaşamda çocuğun seçeceği mesleği etkileyeceği inancının olması, yörede göbek bağının değişik yerlere gömülmesine neden olmaktadır. İnancıya göre çocuğun göbeği;

- Cami avlusuna gömülürse çocuk ileride imam olur(K.K. 72),
- Çocuğun göbeği eş ile birlikte ters gömülürse ileriki dönemde çocuk sahibi olunamaz(K.K. 61),
- Çocuğun göbeği, çocuk sahibi olmayan birinin evinin bahçesine gömülürse o kişi çocuk sahibi olur(K.K. 62),

- Çocuğunun iyi huylu ve terinin kötü kokmasını istemeyen aileler çocuğun göbeğini gül bahçesine gömerler(K.K. 75).
- Çocuğunun öğretmen olmasını isteyen aileler çocuğun göbeğini okul bahçesine gömerler(K.K. 58),
- Çocuğunun ileride doktor olmasını isteyenler çocuğun göbeğini hastane bahçesine gömerler(K.K. 142).

Bu pratiklerin yanında yörede bazı ailelerin çocuğun düşen göbek bağıını sakladıkları da tespit edilmiştir. Genellikle ailede irsi olarak mevcut olan bazı hastalıkların ileride doğan çocukta da olabilmesi durumlarının tedavilerinde kullanılmak üzere çocuğun göbek bağıını saklayan aileler bulunmaktadır. Çocuğun göbeğinin her zaman can taşıdığına inanıldığı için bazı yara oluşturan hastalıkların tedavisinde çocuğun göbek bağı kurusunun dövülerek yaraya bastırıldığı görülmüştür.

3.2. Bebek Eşi İle İlgili Uygulama Ve İnanışlar

Bebek eşi, bebeğin gebelik süresince anne rahminin içinde duran ve genellikle doğumdan sonra düşen parçadır. Bazı durumlarda bebek eşinin düşmediği görülmektedir. Bebek eşinin düşürülmesi ve gömülmesi etrafında gelişen pratik ve inanışlar Terkanyöresinde de birtakım iyelerin oluşmasına ortam sağlamıştır.

Terkanyöresinde bebek eşi ile ilgili pratik ve inanışlar şöyledir:

“Bebek eşi düşmeden bebeğin göbeği kesilmez. Çünkü bebek eşi düşmeden göbek bağı kesilen çocukların canı eşe yani anneye geri kaçabilir”(K.K. 144).

“Bebek eşi düşmeyen kadınların midesi bulandırılarak düşmesi sağlanır. Genelde doğum yapan kadının saçları veya parmakları ağzına konularak midesi bulandırılarak ıkınması sağlanır”(K.K. 60).

“Çocuk doğduktan sonra cansız duruyorsa ebe kadın düşen bebek eşine çocuğu sararak bebek eşinden çocuğa can geçmesini sağlar(K.K.32).

“Eşi düşmeyen kadınlara genellikle kötü kokulu nesneler koklatılarak midesi bulandırılmaya çalışılır”(K.K. 139).

“Bebek eşi, göbek bağı ile birlikte temiz bir yere gömülür”(K.K. 147).

“Bebek eşi ters çevrilerek gömülürse artık çocuk sahibi olunmaz”(K.K. 123).

“Sürekli kız çocuğu olan kişiler bebek eşini ters çevirip gömerse bir daha ki çocukları erkek olur”(K.K. 98).

“Bebek eşi çocuğu olmayan ailelerin evlerinin bahçesine gömülürse o aile çocuk sahibi olur”(K.K. 121).

“Çocuklarının ileride doktor olmasını isteyen aileler bebek eşini hastane bahçesine, öğretmen olmasını isteyen aileler ise bebek eşini okul bahçesine gömerler(K.K. 123, 126). Bu inanış diğer meslek grupları için de geçerlidir.

“Bebek eşinden bir parça kurutularak çocuğu olmayan birine muska gibi boynunda taşınması sağlanırsa çocuğu olur”(K.K. 145).

“Bebek eşi kurutularak evde saklanır. Çocuk ileride vücudunda yanık olması durumunda kurutulan bebek eşi dövülerek yaranın üzerine serpilirse yara daha çabuk iyileşir”(K.K 16).

“Bebek eşi üzüm bağına gömülürse o yıl hasat bereketli olur”(K.K. 33).

Yukarıda yörede eskiden bebek eşi ile ilgili yoğun olarak yapılan pratikler ve yaygın inanışlara yer verilmiştir.

3.3. Yatağa Alma/ Bebek Kundaklama

Anadolu'nun tüm kırsal kesimlerinde olduğu gibi Terkanyöresinde de doğum gerçekleştikten ve bebeğin eşi düşürülüp göbeği kesildikten sonra anne yatağa alınır, bebek ise kundaklanıp annenin yanına konulur.

Yatağa alınan lohusaya iyileşinceye kadar ağır işler yaptırılmaz. Eskiden doğumu zor olan kadınlar, samanın anne sağlığını tehdit edecek enfeksiyonları önleyeceği inancından dolayı samandan yapılmış döşeklere yatırılmış. Günümüzde bu pratik uygulanmamaktadır. Yatağa alınan lohusaya kaybettiği enerjiyi geri kazandırmak için

bazı yiyecekler yedirilmektedir. Yatağa alınan kadına tereyağında kızartılan pekmez içirilir. Sütünün bol olması için ise sırtına sıcak tandır ekmeği konulmaktadır.

Yatağa alınan lohusaya bebekte gaz sancısını önlemek için nohut, fasulye, acı yemekler, yedirilmez. Lohusanın başı, ileride baş ağrısı çekmesini önlemek için bir yazmayla bağlanır. Bazı köylerde ise diş ağrısını önlemek için lohusanın çenesinin de bağlandığı tespit edilmiştir.

Günümüzde yörede doğum olaylarının büyük çoğunluğu hastanelerde gerçekleştirildiğinden yukarıda yer verilen birçok pratiğin uygulanmadığı ve hastanelerde lokal anestezi işlemi yapıldığından, doğumdan sonra genellikle lohusaya bol bol sıvı içecekler içirildiği bilinmektedir.

Doğum olayından sonra yapılan bir diğer uygulama ise bebek kundaklama işlemidir. Terkanyöresinde bebek kundaklama işlemi genellikle ebe görevi yapan kadınlar tarafından gerçekleştirilmektedir. Bebek, göbek bağı kesildikten sonra ebe tarafından daha önceden hazırlanan bohçalardan çıkarılan işlemeli bezlerle kundaklanıp annenin yanına konulur. Çocuk, al karısı gibi kötü ruhlardan korumak için altına demir bir nesne bırakılan kalburun üzerine konulmaktadır. Çocuk kundaklandıktan sonra sarılığı önlemek için başına takılan bereye altın takılmaktadır. Kundaklama işlemi bittikten sonra çocuğu görmeye gelen yakın akrabalara göstermek için ziyaretler kabul edilir. Gelen kişilerin bebek ve annesi için getirdikleri hediyeler kabul edilmektedir. Anne ve çocuğun bulunduğu odada Kuran-ı Kerim bulundurulur. Kundaklanıp annenin yanına konulan bebeğe ismi konulmadan önce kulağına ezan okunur.

3.4. Çocuğa Ad Verme İle İlgili İnanış ve Pratikler

Türk toplumlarında çocuğa verilen isimlerin çocuğun, birey olma ve toplumsal düzen içerisindeki hayatına etki edeceğine inanılmasından dolayı büyük önem verilmektedir. Seçilen isimlerin anlamsal ve kavramsal bağlamda insanın kişiliğinin oluşmasını büyük ölçüde etkileyeceği inancı, Anadolu'nun tümünde olduğu gibi Terkanyöresinde de ayrı bir öneme sahiptir.

Terkanyöresinde çocuğa ad verme durumu, dini inançlar, aile kavramına verilen önem, isimlerin anlam niteliği ve diğer nedenlere bağlı olarak gerçekleşmektedir. Yörede çocuğa ad verme işi genellikle aile büyükleri tarafından çocuğun kulağına ezan

okunduktan sonra isminin üç kez tekrar edilerek söylenmesiyle gerçekleştirilir. Ezan okunurken çocuğun yüzü kibleye döndürülür. Çocuğun sağ ve sol kulağına ismi üç defa tekrar edilirErkek çocuk sahibi olmak isteyen aileler, bir sonraki çocuklarının erkek olması için kız çocuklarına Yeter, Besra, Besna, Kesra, Durmuş (günümüzde yok denecek kadar az), Songül, gibi isimler vermektedir.

Yörenin bazı köylerinde doğan son kız çocuğa “Hatice” ismi konulduktan sonra erkek çocuk sahibi olunacağı inancından dolayı kız çocuklarına Hatice veya Hatice Kübra isimleri konulmaktadır.

Türk dünyasında atalar kültüne olan bağlılıktan dolayı çocuklara dede, babaanne, nine gibi aile büyüklerinin isimleri konulmaktadır. Terkanyöresinde de ailenin en yaşlısı veya ölmüş büyüklerin isimleri doğan çocuklara verilmektedir.

Yörede çocuğun adının belirlenmesinde etkili olan bir diğer etken, rüya faktörüdür. Gebelik döneminde aile bireylerinden birinin rüyasında gördüğü çocukların isimlerinin, çocuk doğduktan sonra verilmesi sık görülen bir durumdur.

Yörede çocuğa verilen isim bazı durumların yaşanmasından ötürü değiştirile bilinmektedir. Mesela, çocuğa verilen isimden sonra çocuk çok sık ağlıyorsa çocuğun kendisine verilen ismi kabullenmediği anlamına gelmektedir. Böyle durumlarda çocuğun ismi değiştirilmektedir.

Yörede al basması, al karısı, yedicik değmesi gibi durumlardan dolayı bebeğini kaybeden ailelerin yeni doğan çocuklarına kırkı çıkana kadar ad vermedikleri bilinmektedir. Yeni doğan bebeğin adı konulduktan sonraki ilk kırk günde yedicik denilen cinin çocuğu aramaya başladığına inanılmasından dolayı ilk kırk gün çocuğun adı verilmez.

Terkanyöresinde birden fazla çocuğunu kaybeden ailelerin çocuklarına “Muhammed” ismini verdiği de bilinmektedir.

3.5. Al Karısı/Al Basması/Yedicik Değmesi

Türk toplumlarının hemen hemen hepsinde görülen inançlardan biri olan Al Karısı, Al Basması inancının temeli eski Türklerdeki Şamanizm inancındaki iyelerin günümüze yansıtılmış halidir. Genellikle doğumdan sonra ilk kırk günlük süreçte anne ve bebeği kötü amaçlı ruhların varlığından korumak için Terkanyöresinde de bazı tedbirler bulunmaktadır.

Türk toplumlarında *Al karısı* olarak bilinen kötü amaçlı varlığın karşılığı Terkanyöresinde “*Yedicik*”tir Terkan yöresindeki yedicik kavramına benzer bir yaratığın varlığı, Sakarya’nın Tavuklar ve Esence köylerinde de mevcuttur. Yörede Ümmü Sübyan olarak bilinen bu yaratığın yeni doğan bebeklere ve yeni doğum yapmış kadınlara zarar verdiğine inanılmaktadır (İyiyol, 2003: 24).

Terkan yöresinin Alçık Köyünde ikamet eden Makbule Tanrıkulu⁹, Yedicik kavramıyla ilgili inancı şöyle anlatmaktadır:

“Yedicik, bir tür kadın cindir. Zamanın birinde bu cinin bir çocuğu olur. Yeni doğan çocuğu insanlar tarafından öldürüldükten sonra bu cin, dünya üzerindeki yeni doğan bebekleri öldürmek için çabalamaya ant içer. Bu yaratık yeni doğan çocuklara dokunursa o çocuğun yaşaması mümkün olmaz. Bu yaratığın dokunduğu bebekler morarınca kadar ağlar ve ölür. Genellikle yedicik değen çocuğun vücudunda bu yaratığın izi kalır. Böylelikle yedicik değdiği anlaşılır. Yedicikten korunmak için kırk gün boyunca bebek dışarı çıkarılmaz, yalnız bırakılmaz ve b yanı başından demir parçası ile Kuran-ı Kerim eksik edilmez” (K.K. 45).

Türk dünyasındaki Al karısının yeni doğan bebeklere zarar vereceği inancına benzerlik gösteren *Yedicikten* korunmak için Terkanyöresinde yapılan işlemler şöyledir:

- “Kırk gün boyunca anne ile bebek yalnız bırakılmaz” (K.K. 55),
- “Yeni doğum yapmış loğusa ve bebeğin bulunduğu odada demir parçası ve Kuran-ı Kerim eksik edilmez” (K.K. 144),
- “Yeni doğan bebekler kırk gün boyunca dışarı çıkarılmaz” (K.K. 66),

Genellikle ilk yedi gün içerisinde bebeklere daha yoğun olarak ulaşmaya çalışan yedicikten korunmak için, anne ve bebeğin bulunduğu odada geceleri kadınlarca şenlik

⁹Makbule Tanrıkulu, Alçık Köyünde oturmaktadır. Okuma yazması yoktur. Ev hanımıdır. 60 yaşında olan kaynak kişi, yedicik değmesinden bir çocuğunu kaybettiğini belirtmiştir.

niteliğindeki toplantılar düzenlenir”(K.K. 28),Çocuğun yaşamasını sağlamak için Sivas’ta kırk evden toplanan parçalardan gömlek dikilerek çocuğa giydirilir. Yine kırk evden toplanan yağdan kete yapılarak çocuğun boynuna takılır... Yine Mehmet adındaki kimselerin evlerinden- bu evler yedi tane olmalıdır- gümüş toplanıp çocuğa küpe yapılır(Örnek, 1966: 66).

- “Yedicikten korunmak için muska ve halka yaptırılır”(K.K.77),
- “Yedinci günün sonunda aş pişirilip köye dağıtılır”(K.K. 146),

“Yeni doğan bebeği kötü ruhlardan korumak için çocuğa din büyükleri ve âlimlerin adları konulur(K.K. 22).Özbek, Türkmen, Avşar, Kazak ve Hazar Türklerinde çocuğun yaşamasını sağlamak için Peygamber ve din büyüklerinin adları konur(Kalafat, 2000: 72).

Anadolu, diğer Türk toplumları ve Terkanyöresinde çocuğun yaşatılması için yapılan pratiklerin temelinde eski Türk inanışlarındaki kırk sayısı motifi ve Şamanizm inanışının izleri bulunmaktadır. Özellikle Terkanyöresindeki Yedicik kavramıyla ilgili inanışlar ve pratiklerin Sivas’ta yeni doğan bebekleri yaşatmak için yapılan işlemlerde yedi kişinin evinden yağ toplama işleminin birbirleriyle örtüşmeleri, iki yörede ortak kültürün olduğu ve zamanla bazı değişikliklere uğradıkları göstermektedir.

3.6. Kırk İle İlgili İnanış Ve Pratikler

Çalışmamızın bu bölümünde Türk dünyasında kırk ile ilgili inanış ve pratiklerin Terkanyöresindeki inanış ve pratiklerle değerlendirilmesi ve yörede doğumdan sonraki ilk kırk günlük süreçte yapılanlara yer verilmiştir.

Türk toplumlarında doğum olayı gerçekleştikten kırk günlük süreye kadar anne ve bebeği her türlü dış etkenlerden korumak ve devam eden hayata kazandırmak için yapılan pratiklere kırklama denilmektedir. Doğumun kırkıncı gününde yapılan uygulamalara ise kırk çıkarma denilir.

Oğuz Kağan Destanı’nda Oğuz Kağan’ın kırk yiğidinin olması, Dede Korkut Hikâyeleri’ndeki kahramanların kırk alp yiğidinin olması gibi durumlar sayıların gizil güçlerinden kaynaklanmaktadır. Özellikle kırk sayısının insan geçiş dönemlerindeki birçok evrede yer edinmiş olması, kırk sayısının daha da önem kazanmasına neden

olmuştur. Terkanyöresinde “*kırk yaşına basan bir kişi artık tamamen erginliğe erişmiş*”(K.K. 166) olarak algılanır.

Terkanyöresinde kırk çıkarma işlemi yapılmadan önceki kırk günlük süreçte anne ve bebeği çeşitli kötülüklerden krumak için bazı tedbirler alınmaktadır.

Bebek, dış etkenlerin etkilerine karşı korumasız olacağından “*Kırkı çıkmayan çocuk kırk gün boyunca mecbur kalınmadıkça dışarıya çıkarılmaz*”(K.K. 122). Kesilen hayvanın ruhunun çocuğa zarar vereceği düşüncesiyle “*kırkı çıkmayan bebeğin bulunduğu eve kesilen hayvanların eti götürülmez.*”(K.K. 122). Ayrıca kırklı iki kadının karşılaşmamasına özen gösterilirken; kırklı iki kadın karşı karşıya geldiklerinde “*birbirlerine iğne vermeleri gerekmektedir*”(K.K. 131). Demirin koruyucu iyesinin etkisin olduğu bu pratik, yöre genelinde kırklı kadınların karşılaşması durumunda uygulanmaktadır. Kırk ile ilgili bazı tedbirlerin yörede batıl inançlardan kaynaklandığı da görülmektedir. “*Kırklı kadın, düğünlere giderse evlenen kişilerin çocuklarının olmayacağına*”(K.K. 131) inanılmaktadır.

Doğumdan sonra yapılan kırklama işlemi, Terkanyöresinde eskiden olduğu gibi günümüzde de aynı titizlik ve iyelere dayanarak yapılmaktadır. Terkan yöresi geçiş dönemleri içerisinde uygulayış bakımından ödün verilmeyen bir pratik olan ve yörede “*kırk kaldırma*” olarak bilinen kırklama/kırk çıkarma işlemi, aşağıda verildiği şekillerde gerçekleşmektedir:

“Kırkı kaldırılacak anne ve bebeğin yıkanacağı suyun bulunduğu kazanın içine kırk kaşık ya da kırk tas okutulmuş su karıştırılarak anne ve bebeğin dualar eşliğinde yıkanması sağlanır. Yıkandıktan sonra kırklı kadın niyet ettim kırkımın üzerimden kalkması için yıkanmaya deyip gusül abdesti alır. Böylelikle kadının kırkı kalkmış olur”(K.K. 138).

“Kırkı kaldırmak için anne ve bebeğin yıkanacağı suyun içine kırk çakıl taşı konulur. Bu suyla yıkanılıp temizlendikten sonra kadın gusül abdesti alır. Çocuk için ise: - hayvanların kırkı hayvanlara, bitkilerin kırkı bitkilere, bebeğimizin kırkı bebeğimize- denildikten sonra bebeğin kırkı kaldırılmış olur”(K.K. 140).

“Kırkı kaldırmak için anne ve bebeğin yıkanacağı suyun içine kırk arpa veya buğday tanesi konulur. Bebek ve anne yıkandıktan sonra anne gusiil abdesti alır. Sonra ise anne kırkı kaldırma niyeti getirdikten sonra kırk arpa veya buğday tanesi bunan sudan kırk tas üzerine döker. Böylelikle kırk kaldırılmış olur”(K.K. 134).

Kıbrıs Türklerinde kırklama; Kibleye karşı olan bir oluk altından veya dereden kırk adet nohut büyüklüğünde çakıl taşı toplanır. Bu taşların her birisine Yasin ya da İhlas Sûreleri okunur. Kırklanmış suyun yarısı annenin başına, yarısı çocuğun başına dökülür(Saraçoğlu, 1987:337).

Özbek Türklerinde çocuğu yaşamayan kadınlar kırklı anneyi ziyaret edemezler. Kırkı çıkmamış kadın eşikten çıkamaz(Kalafat, 2000: 43).

Terkanyöresinde kırklı dönemde dikkat edilmesi gereken bir diğer durum ise kırkın kırka karışmamasıdır. Kırk karışması, kırklı iki bebeğin aynı anda bir yerde bulunulması durumunda bebeklerden birinin kırkının diğerine ağır gelerek rahatsızlanması durumudur. Kırkı karışan bebekleri iyileştirmek için *“eritilip kaynama noktasına getirilen bal mumu soğuk suyun içerisine çocuğun ismi zikredilerek atılır. Sonra da bu suyla bebekler yıkanır. Aynı işlem üç hafta üst üste Çarşamba günleri tekrar edilerek yapılır”(K.K. 148).* Ayrıca yörede kırklı günlerde çocuğun bulunduğu köyde cenaze geçişi olunca çocuğu ölü basmasından korumak için uyandırıldığı görülmüştür.

Yörede kırklama ile ilgili verilen pratikler ve uygulamaların temelinde Türk kültüründe yer alan suyun temizleyici ve koruyucu etkisinin olduğu görülmektedir.

3.7. Sarılık

Doğumdan sonra bebeğin fizyolojik gelişimine bağlı nedenlerden dolayı geçirdiği rahatsızlık olan sarılıktan kaçınmak veya sarılığı ortadan kaldırmak için Terkanyöresinde eskiden ve günümüzde uygulanan pratikler şöyledir:

- Çocuğun sarılığını önlemek ya da ortadan kaldırmak için çocuğa altın takılır(K.K.68),
- Bebeğin üzeri sarı yazma ile örtülürse sarılığı geçer(K.K. 122),

- Bebeğin sarılığını gidermek için sarılık boncuğu takılır(K.K. 98),
- Bebeğin sarılığını alması için bebeğin altına geceden yumurtanın sarısı konulur(K.K. 132),
- Bebeği sarılıktan korumak için sarı renkli elbiseler giydirilir(K.K. 75),
- Sarılık geçirmekte olan erkek çocuklar sünnet edilirse sarılığı geçer(K.K. 64, 70),

Sarılık geçirmekte olan bir bebeği iyileştirmek için yapılan en yaygın pratik, ocaklı kişilerce gerçekleştirilen “sarılık kesme” pratiğidir. Sarılık kesme işleminin ocaklı kimselerce gerçekleştiriliyor olması, yörede Türk kültüründe yaygın olan ocak alma-el verme geleneğinin devam ettirildiğini göstermesi ve su kültürünün demirin koruyucu etkisiyle birlikte yaşatılması bakımından önem arz etmektedir. Sarılık kesme işleminin gerçekleştirme şekli öyledir:

“Sarılık geçirmekte olan çocuklar, sarılık kesme işinde ocak almış kişilere götürülür. Ocaklı kişi, iki iğneyi bir tas suyun içine koyarak üzerine okur. Ocaklı kişi suyun üzerine okurken çocuğun okunan suya bakması sağlanır. Çocuk baktıkça sarılığı gözlerinden su ve iğnelere geçer. Okutulmuş suyun içindeki iğneler pas tutuncaya kadar evin bir yerinde saklanır. Çocuğun sarılığı geçince okutulmuş su ile paslanmış iğneler temiz bir yere gömülür”(K.K. 156, 157).

Sarılıkla ilgili uygulamaların büyük bir kısmı sadece hafızalarda kalmıştır. Günümüzde sağlık hizmetlerinin yaygınlaşmasıyla sarılıkla mücadelede daha çok tıbbi yöntemlerin kullanılması, birçok eski pratiklerin uygulanmasını ortadan kaldırmıştır.

3.8. Çocuğun Sancısını Kesme

Doğum gerçekleşikten ilk altı aylık süreçte çeşitli nedenlerden dolayı bebeğin sancılarının olması bilinen bir durumdur.

Çocuğun ilk altı aylık süreçte geçirebileceği rahatsızlıklara karşı Türk dünyasında olan pratiklere benzer ve alternatif uygulamalar yer almaktadır. Yörede bebeği fizyolojik rahatsızlıklara karşı korumak için geliştirilen halk hekimliği pratikleri ve uygulanış şekilleri şöyledir:

Gaz sancısı, bebeğin anne rahminden ayrıldıktan sonra metabolizmasının çalışması ile beslenmesini gerçekleştirirken yiyeceklere alışma evresinde ortaya çıkan bir rahatsızlıktır. Yörede bebeğin gaz sancısını önlemek için, “*anason kaynatılarak her seferinde iki damla miktarında çocuğun ağzına*”(K.K. 102) damlatılır. Gaz sancısını önlemek veya kesmek için yapılan bir diğer pratik, “*çocuğun metabolizmasını düzenlemek için bir damla zeytinyağı*” içirmektir. Boğaz ağrısı ve ağız içi yaraların iyileştirilmesinde “*bir damla acı yavşan otu kaynatılıp bebeğin ağzına damlatılır*”(K.K. 55). Bebek sık sık ağlıyorsa gaz sancısını çektiğinin belirtisi olarak algılanmaktadır. Dağlık kesimdeki köylerde gaz sancısını kesmek için yaygın olarak uygulanan pratik, “*bebeğin karın bölgesine zeytinyağı, nane ile buğday unundan hazırlanmış hamurun bırakılması*” (K.K. 150) işlemidir. Bu pratik, aşağı kesimlerdeki köylerde sade hamur olarak gerçekleştirilmektedir.

Yörede kırklı bebeğin gaz sancısını önlemek için en yaygın olarak yapılan uygulama “*duzanlama*” işlemidir. Duzanlama işlemi, ocaklı kimselerin kırklı bebeğin sancısını kesmek için ilk kırk günde en fazla üç defa olmak kaydıyla bebeğin omuz, karın ve göbek çevresinin arpa tanesi ile çizerek kanatılmasıdır. Duzanlamayı yapacak kimsenin ocaklı olması zorunludur. Yörede hem ebe hem de halk hekimliğinde tecrübe görmüş kişilerin uyguladığı duzanlama işlemini günümüzde çok az sayıda kişi yapmaktadır.

3.9. Süt kaçması/Sütü Geri Çağırma

Sütün kaçması, doğum yapan annenin çeşitli nedenlerden ötürü anne sütünden yoksun kalması durumudur. Sütün kaçması, psikolojik nedenlerden kaynaklanacağı gibi fizyolojik birtakım nedenlerden de kaynaklanabilir. Annenin sütünün olmaması ya da sütünün kesilmesi Terkanyöresinde şu sebeplere bağlanmaktadır:

- Anne, aşırı derecede korkarsa sütü kaçar(K.K. 118, 119),
- Anne adayı çok sevdiği bir yakını kaybettiğini haber aldığı anda sütü kaçabilir(psikolojik neden)(K.K. 130),
- Ciddi bir rahatsızlık geçiren kadınların sütü kesilebilir(K.K. 130, 136),
- Anneye nazar değdiği zaman sütü kesilir(K.K. 137),
- Anne bebeğini herhangi bir nedenden dolayı uzun süre emzirmese sütü kaçar(K.K. 140).

Yörede sütü kesilen annelerin tekrar süte kavuşturulması için yapılan pratiklere sütü geri çağırma denilmektedir. Sütü kesilen/kaçan annenin sütünü geri çağırma için yapılan uygulamalar şöyledir:

- Sütü kaçan annenin memeleri ocaklı kişilerce silkelenir(K.K. 78, 112, 119),
- Sütü kaçan anneye ilkbaharın ilk yağmur suyu içirilirse sütü geri gelir(K.K. 118),
- Sütü kaçan kadının elbisesinin göğüs bölgesine süt boncuğu takılırsa sütü tekrar olur(K.K. 126),
- Sütü kaçan anne, kızgın toprak üzerinde uyursa sütü geri gelir(K.K. 129),
- Sütü kaçan kadın, incir ağacının dibine kaynatılmış buğday taneleri serperse sütü geri gelir(K.K.119),
- Sütü kaçan annenin örüklü saçları ocaklı biri tarafından fark edilmeden çekilirse sütü geri gelir(K.K. 122),
- Sütü kaçan kadın, sütü kesilmemiş bir çocuğa emzirilirse sütü geri gelir(K.K. 11),
- Annenin sütü kaçmasın diye saçlarına renkli ipler takılır(K.K. 28),
- Sütü kaçan anne, ocağa tuz atıp tütsülenirse sütü geri gelir(K.K. 44).

Eskiden çok yaygın olan bu pratiklerin günümüzde uygulanış alanlarının daraldığı ve bu uygulamaların Anadolu ve diğer Türk topluluklarındaki pratiklere benzer oluşu, Terkanyöresindeki kültürel belleğin Türk toplumlarının kültürüne paralel olarak gelişim kaydettiğini göstermektedir.

3.10. Nazar/Göz Değmesi

Nazar/göz değmesi, “... Bireydeki güvensizlik ve saldırganlık-kıskançlık duygularını inkâra ve yansıtmaya yarayan bir inanç sistemidir(Örnek, 2000: 168). Nazar, insan vücudunun sahip olduğu negatif enerjinin göz kanalıyla açığa çıkmasıdır. Doğal döngü içerisindeki tüm enerjiler gibi insan vücudunda sıkışan negatif enerji de açığa çıkınca yıkımlara yol açmaktadır. Halk inanışında nazarın çıkış noktası gözlerdir. Gözler, insanın sahip olduğu negatif enerjinin açığa çıkmasını sağlayan doğal bir yol niteliği göstermektedir.

İnsanlık tarihi boyunca olumsuzluklardan kaçınma ve korunmaya yönelik birtakım büyüsel pratiklerin varlığı, nazar olgusu doğrultusunda da kendini göstermiştir. Terkanyöresinde yaşayan halkın tamamında nazarın varlığını kabullenme durumu, hayatın tüm geçişlerinde mümkün olabilen bir olay olarak düşünülmektedir. Yörede nazarın oluşmasına neden olarak gösterilen ana etken, hayat koşullarından dolayı bireyin birtakım eksikliklerinin giderilememesidir. İstek ve eksiklikleri karşılanamayan bireyde içlenme olayının oluşmasına bağlı olarak negatif enerji birikimi oluşmaktadır. Biriken negatif enerji, bireyde eksiklik duygusuna neden bir olayın başkalarında karşılanmış olarak görülmesi durumunda açığa çıkar ve birtakım olumsuz durumların yaşanmasına neden olmaktadır.

Yörede nazarı olduğuna inanılan insanların bazı belirtiler gösterdikleri; nazarı olan insanların genelde sarı renkli gözlere sahip oldukları, bir nesneye bakınca dalmaları, içlenmesi, çeşitli ünlemsi hareketler sergilemesi şekilleriyle kabul edilmektedir.

Yörede anne ve bebeği nazardan korunmak için yapılanlar şöyledir:

- Çocuğun başına “kespık” denilen boncuk takılır(K.K. 36),
- Çocuk ve anneye nazar boncuğu takılır(K.K. 71, 85),
- Anne ve bebeğin elbisesine iğde ağacından koparılan çatal takılır(K.K. 44),
- Anne ve bebek için muska veya halka yaptırılır(K.K. 22),
- Ocaklı kişilerce okutulan tuz, anne ve bebeğe tattırılır(K.K. 129),
- Çocuğun alnı karartılarak çirkin görünmesi sağlanır(K.K. 134),
- Çocuğa eski elbiseler giydirilir(K.K. 17),
- Bebek uyurken yabancı veya nazarı olduğuna inanılan kimsenin bebeğe bakmasına izin verilmez(K.K. 151),
- Çocuğun ve annenin saçına kırmızı-beyaz ipler takılır(K.K. 60),
- Nazar değdirdiğine inanılan kişilerin elbiselerinden bir parça yakılarak tütsülenir(K.K. 117),
- Kurşun dökülür(K.K. 84),
- Bebeğin beşiğine okutulmuş hurma çekirdekleri takılır(K.K. 71),
- Çocuklu eve kuru kafa asılır(K.K. 36),
- Çocuklu eve hindi tüyü saplanmış soğan asılır(K.K. 151).

Bu uygulama ve pratikler, Terkanyöresinde eskiden ve günümüzde nazardan korunmak ve nazara uğramış anne-bebekleri nazarın etkisinden korumak için geliştirilmiş tedbirlerdir. Günümüzde nazarın var olduğu inancı, bazı kimselerce kabul edilmese de yöre genelinde yaygınlığını görmekteyiz.

3.11. Çocuğun İlk Dişi/ Tırnağı/Sacı

Doğumdan sonra bebek ve anne ile ilgili yapılan ilk uygulamaların birçoğunun temelinde Türk gelenek-görenek, adet ve inanışların etkisi bulunmaktadır. Türk kültürünün devamı niteliğinde bir yapıya sahip olan Terkan yöresinin kültürel belleğinde doğumdan sonra anne ve bebekle ilgili birçok pratiğin varlığı söz konusu olmuştur.

Terkanyöresinde alan araştırması yaparken doğumdan sonra önem verilen ilklerle ilgili pratik ve inanışların daha çok çocuğun dişleri, saç ve tırnakları etrafında şekillendiği tespit edilmiştir.

Hamilelik döneminde anne adayının saçını kesmesi durumunda bebeğin çirkin olacağı inancı; doğumdan sonra bebeğin ilk saçının belli bir süre dilimi dolmadan kesilmemesiyle bağdaştırılmaktadır.

Yörede çocuğun ilk dişini çıkarması, birey olma yolunda eksikliklerin tamamlanması için ilk gelişimin belirtisi olarak kabul görür. Bebeğin ilk dişini gören kişi, kirvelik anlayışına yakın bir statüye kavuşmaktadır. Bebeğin ilk dişini gören kişi, bebeğe altın, elbise, oyuncak vs. gibi hediyeler alır. Bazı köylerde ise bebeğin ilk dişini gören kişiye müjdesi karşılığında birtakım hediyeler alındığı görülmektedir. Bebeğin ilk dişi fark edildikten sonra Anadolu'nun her yöresinde yapıldığı gibi Terkanyöresinde de bebek için diş hediği hazırlanmaktadır. Diş hediği, bebeğin ileriki yaşantısında ömrünün uzun olması ve dünya nimetlerinden olabildiğince fazla yararlanması temennisiyle yapılan bir tür kutlamadır.

Hedik aşısı, buğday tanelerinin salça ile kaynatılmasıyla yapılan bir yemektir. Hedik hazırlandıktan sonra dişleri güzel olan bir kadın hedikten bir miktar ağzına alır ve çocuğun başından aşağıya döker. Çocuğun başından dökülen tanelerden birazı ipe dizilerek çocuğa kolye ve bileklik yapılır. Daha sonra hediye katılanların getirdikleri hediyeler aileye verilir. Hedik kutlaması bittikten sonra hedikten bir miktar köyde

bulunan evlere dağıtılır. Hedik verilen tabakların içine birtakım hediyeler konularak geri takdim edilir.

Bir diğer ilk ise çocuğun tırnağıdır. Yörede tırnak uzaması, genellikle kişinin sağlıklı olduğuna dair belirti olarak kabul görmektedir. Yörede çocuğun tırnağı genellikle kendiliğinden düşene kadar kesilmez. Çocuğun ilk tırnağını melekler keser inancı, yörede çocuğun ilk tırnağıyla ilgili bazı düşüncelerin dine bağlandığını göstermektedir.

Çocuğun tırnağının düşmesinden sonra tırnak temizliğine çok önem verilmektedir. Tırnak kesimi ve temizliğinin çocuğun ailesinin temizliğe verdiği önemin sembolü olması, bazı kalıp görüşlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Tırnak temizliği ve kesimi yerinde olan çocukların annelerinin hamarat ve temizliğe önem vermesinin göstergesidir.

Yörede çocuklarda tırnak temizliği kazanımını yerleştirmek için büyükler tarafından “Uzun tırnakların altına şeytanların yuva yaptığı” söylenir. Bu söylem çocuklarda tırnak temizliği kazanımını yerleştirme doğrultusunda oldukça önemlidir.

Yörede tırnak etrafında gelişen diğer bir husus ise, tırnağın kesilme zamanıdır. “Akşamları tırnak kesmenin uğursuzluk getireceği” inanın ortaya çıkması, akşam kesilen tırnağın evin başka yerlerine düşmesini engellemek amacıyla ortaya çıktığı düşünülmektedir.

Yörede doğumdan sonra dikkat edilen bir diğer husus ise anne ve bebeğin saç etrafında gelişen inanış ve pratiklerin yaygınlığıdır. Yörede saçla ilgili pratikler hamilelik döneminde ortaya çıkmaktadır. “Gebe kadının saçlarını kesmesinin çocuğun ömrünün kısaltacağına” ve kırklı kadının saçını kesmesinin bazı uğursuzluklara yol açacağına” inanılması, bu husustaki örnekleri teşkil etmektedir.

Doğumdan sonra çocukların ilk saçının kesilme(me)si, yörede birtakım inançların varlığından kaynaklanmaktadır. Genellikle çocuğun sağlığını tetikleyen tedbirler etrafında gelişen inanış ve pratikler şöyledir:

- Kırkı çıkmamış bebeğin saç kesilirse başında yaralar çıkar(K.K. 24),
- Kırkı çıkmamış bebeğin saç kesilirse ömrü kısa olur(K.K. 12),

- Uzun zaman çocuk sahibi olamayan ailelerin çocuklarının saçları, yedi yıl boyunca kesilmez(K.K. 52),
- Çocuğun ilk saçını yörede ocaklı veya efsunlu olduklarına inanılan kişilerce kesilirse çocuk, vatani ve dini için yararlı bir birey olur(K.K. 33, 36),
- Çocuğun ilk saç kesildikten sonra saklanmalıdır(K.K. 27),
- Çocuğun kirvesi, ilk saçın ağırlığınca altın takmalıdır(K.K. 42).

Yukarıda diş, saç ve tırnakla ilgili yer verdiğimiz inanış ve pratiklerin, Terkanyöresinde eskiden çokça uygulandığı; günümüzde ise geleneksel uygulamaların yeni nesillerce ötelenmesinden dolayı, yer yer önemini kaybettiği bilgisi kaynak kişilerden edinilmiştir.

3.12. Ninniler

Ninniler, kadınlar tarafından çocukları uyutmak, avutmak, sakinleştirmek ve çocuklarla güzel vakit geçirmek için söylenen, çocuğun ilk dil, kültür, musiki,din, aile bilgisi, iletişim vb. yeteneklerinin edinmesini sağlayan, icracının kendine has ezgi ve sanatsal yeteneği sonucu ortaya çıkan, genellikle irticalen söylenen sözlü gelenek ürünleridir.

Türk edebiyatında ninni kavramının ilk olarak geçtiği kaynak Kaşgarlı Mahmud'un Divanü Lûgat'it-Türk adlı eseridir. Ninni karşılığı olarak "balu balu" ifadesi kullanılmış ve bu ikileme "Ninni. Kadınlar beşikte çocuğu uyutmak için böyle söylerler"(Atalay, 1999: C.III, 4.b)karşılığı olarak kullanılmıştır.

Ninniler, bir değerler bütünü ve kültürün ilk öğreticileridir. Annenin, bebeğine olan sevgisinin sonucu olarak, sözün ezgiyle birleşmesiyle ortaya çıkan ninnilerin bünyesinde çocuğun yaşayacağı toplumun başta konuştuğu dil özellikleri olmak üzere, inanışları, örf ve adetleri, değer yargıları, maddi ve manevi kültürü, insan sevgisi ve daha birçok şey ninniler aracılığıyla çocuğa aktarılır. Bu yönüyle ninnilerin çocuğun eğitilmesi ve ilköğrenimlerinin gerçekleşebilmesi hususunda son derece önemli bir yer tuttuğu, somut bir gerçektir.

Doğumdan sonra yaygın olarak sürdürölen bir pratik olan ninni söyleme geleneği, yöre kadınlarının sözü ezgiye dönüştürebilme becerilerine göre gelişim göstermiştir. Terkanyöresinde en çok söylenen ninniler şunlardır:

1. Hela Hela Hela

Hela hela hela

Binya bajer buyı xela

We geda jimer buyı bela

...

Hela hela helalık

Binya bajer buyı arpalık

Askere Kemal tev

Buyı selamlık(K.K. 151).

Bakın Hele Bakın(Türkçe)

Bakın bakın bakın

Şehir dibinde kıtlık

Bu çocuk oldu belalık

...

Bakın hele bakın

Şehir dibi arpalık

Kemal'in tüm askeri

Dizilmiş selamlık.

2. Kurba

Dara ser reh kurba

Aşık tev ele kurba

Çuçık tev çele kurba

Pira ber sele kurba (K.K. 2).

Kurban Olsun(Türkçe)

Yolun başındaki ağaç kurban olsun

Çingeneler çocuklarıyla birilikte kurban olsun

Kuşlar yavrularıyla birlikte kurban olsun

Sac başındaki ninesi kurban olsun.

3. Ez Koçerım

Ez koçerım penir tinım

Mal bı mal dıgerinum
Jine xal u apa xeribın
Lorika mın nahewinın
Kezeba xaltika dışewıtı
Mer e xaltika xeribın(K.K. 11).

Ben Yürüğüm(Türkçe)
 Peynir dağıtan yürüğüm
 Ev ev dolaştıranım
 Amca dayı eşleri yabandır
 Lorikimi uyutmazlar
 Teyzesinin ciğeri yanar ama
 Teyzesinin kocası da yabandır.

4. E'si Var
 Ee ee E'si var
 Naylondan bebesi var
 Susun susun çocuklar
 Bebeğimin uykusu var(K.K. 99).

5. Çum Çiya
Çum çiya xezal rakır
Brf u barane da
Mın şop u dırba xezale windakır
Eee eee ...(K.K. 22).

Dağda Ceylan Avladım(Türkçe)
 Dağda ceylan kovaladım
 Kar borana uğradım
 Ceylanın izini kaybettim
 Eee eee e...

6. Bahara Rengin
 Hati bahara rengin
 Gül u sosın bıçkıwin

Hati bahar bahara teri
Mıb lı berxa xwe dıgerı(K.K. 62).

...

Gelmiş Bahar Rengarenk(Türkçe)
Gelmiş bahar rengarenk
Gül ile sümbüller açıvermiş
Gelmiş teze bahar
Ben kuzumu ararken.

II. BÖLÜM: SÜNNET

Sünnet, erkek çocuklarda üreme organındaki derinin belli ölçü ve kaidelere göre kesilmesidir. Sünnet zorunluluğu, “İslamiyet’in kutsal kitabında açıkça belirtilmemesine rağmen “İbrahim Peygamberin bu husustaki şeriatına tabii ol” ayeti genel bir kural olarak kabul edilmiştir. Çocuk sünnet yoluyla İslam topluluğuna katılmakta, Müslüman olmayan çocuklardan ayrılmaktadır”(Örnek, 2000: 170).

Terkanyöresinde erkek çocukların sünnet olması din ve gelenekler çerçevesinde zorunlu görülen bir durumdur. Terkan yöresinde sünnet olma çerçevesinde gelişen gelenek, görenek, adet ve inanışlar, Anadolu ve Türk-İslam topluluklarındakine benzer gelişimler göstermektedir.

Yörede çocuğun sünnet olma yaşı, bazı nedenlerden dolayı değişkenlik gösterse de erkek çocuğun ergenlikten önce sünnet olması zorunluluktur. Eskiden maddi imkânların yetersizliğinden dolayı sünnet törenleri, yılın belli bir zamanında yöreye getirtilen sünnetçiler tarafından toplu olarak yaptırılırken günümüzde daha çok hastane ve özel kliniklerde ailelerin tercihlerine göre gerçekleştirilmektedir.

Sünnetle birlikte erkek olmaya adım atan birey, aynı zamanda toplumun erkek bireylerden beklediği beklentileri karşılamakta da ilk adımı atmış sayılmaktadır. Yörede erkekliğin sünnet olmayla kazanıldığı düşüncesinin olması, birtakım zorunlulukların ortaya çıkmasına da neden olmaktadır. Sünnet olmayana kız verilmez düşüncesi ve sünnet olmayan kişinin Müslüman olma yolunda eksik görülmesi, erkek çocukların ergenlik döneminden önce sünnet olmalarını gereklilik haline getirmektedir.

Sünnet olma geçişinin sonucu olarak toplumumuzda ortaya çıkmış olan kirvelik kurumu, toplumsal bağların güçlenmesi hususunda önemli bir yere sahiptir. Kirve, sünnet olacak çocuğun sünnet olurken onu kucağında tutan, erkekliğe adım atarken güven duygusu aşılayan ve babadan sonra dayanak olan kişi olarak kabul görmektedir. Yörede eskiden beri çok önem verilen kirvelik, geleneği günümüzde de güçlü olarak yaşatılmaktadır.

Sünnet geçiş dönemi, sünnet öncesi, sünnet sırası ve sünnet sonrası olarak gerçekleştirilen birtakım uygulamalarla yaşatılmaktadır.

1. SÜNNET ÖNCESİ

Hayatın her geçiş dönemlerinde olduğu gibi sünnet öncesinde de bazı hazırlıkların yapılıyor olması bu normların önemseniş dercesine bağlı olarak değişkenlik göstermektedir.

Terkanyöresinde sünnet öncesinde birtakım hazırlıklar yapılmaktadır. Sünnet olacak çocuk, bazı zorunlu haller dışında genellikle törenlerle sünnet ettirilmektedir. Yörede sünneti gerektiren durumların başında çocuğun sarılık olması durumudur. Sarılık geçirmekte olan çocuğu iyileştirmek için sünnet ettirmek bu hastalığın tedavisinde gerekli bir tedbir olarak kabul görmektedir. Böyle bir durumda ailelerin tören hazırlaması ve sünnet için hazırlıklar yapma imkânları olmadığından çocuk sıradan bir günde sünnet edilmektedir. Ancak sünnet anında çocuğu kucağında tutan kişi kirvelik kurumunun gereklerini daha sonraki dönemde yerine getirmektedir.

Yörede eskiden çocuklar toplu olarak belli bir günde sünnet ettirilmesi, yine ailelerin önemli bir hazırlık yapma imkânlarını ortadan kaldıran faktör olmuştur.

Sünnet olmamış kişiye hayvan kesimi yaptırılmaz; mevlit okutulmaz, kız verilmez ve şahitlik etme yetkisi de verilmemektedir.

Bunların dışında yörede sünnet olayını gerçekleştirmek için yapılan hazırlıklar şöyledir:

Sünnet için aileler belli bir gün tayin ederler. Sünnet gününü genellikle ailenin sözü geçen biri belirlemektedir. Sünnet tarihi yaşanan yerleşim yerlerinde birtakım sosyo-ekonomik faaliyetler doğrultusunda değişkenlik gösterebilmektedir. Sünnet tarihi belirlenirken yörede yürütülen ekonomik faaliyetlerin yoğun olarak gerçekleştiği zamanlar tercih edilmez. Ayrıca yaşanan köyde yas, düğün veya başka bir durum varsa sünnet tarihi, belirlenirken dikkat edilmektedir.

Sünnet hazırlıkları içerisinde en önemli olan nokta, kirve seçimidir. Seçilen kirve, ailenin içerisinde biri olabilirken aile dışından biri de kirve için seçilebilmektedir. Kirvenin sünnet olacak çocuğun ilerideki yaşantısında önemli katkılarının olması, kirvenin seçiminde önemli bir husustur. Seçilen kirve hem aile hem de seçilen kişi açısından saygınlık göstergesi niteliği taşımaktadır. Eskiden yörede sünnet olacak çocuğun kirvesi seçilirken kirvenin ekonomik durumu, yöredeki saygınlığı ve seçilen

kişinin kirvesi olacağı çocuğa her alanda kazandırabileceği hususlar göz önünde bulundurulurdu. Günümüzde ise daha çok ekonomik beklentiler ve seçilen kişinin toplum içerisindeki saygınlığı, kirve seçiminde ön planda tutulmaktadır. Aile bireylerinin ortak kararıyla kirve seçildikten sonra kirve olacak kişiye kirvelik teklifi ailenin büyükleri tarafından sunulur. Teklif götürülen kişi kirveliği kabul ettikten sonra genellikle sünnet hazırlıkları için gerekli olan her türlü masrafı kendisinin karşılayacağını aileye teklifleri karşılığında jest niteliğinde bildirmektedir. Kirve seçimi yapıldıktan sonra gerekli hazırlıklara başlanır.

Sünnet yapılacak tarihten bir gün önce kirve imkânları doğrultusunda harcamalar yapmaktadır. Genellikle sünnet olacak çocuk alışverişe götürülür, sünnet elbisesi alınır; sünnet yatağı alınarak hazırlanır, kurban olarak kesilecek hayvan ve sünnetten sonra takılacak altın alınır. Ayrıca sünnet gününden önce sünnet çocuğunun ailesi komşu, akraba, eş, dost gibi kimseleri sünnet törenine katılmaları için davet ederler.

Sünnet günü, daha önce haber verilen sünnetçi kirve tarafından getirilmektedir. Daha önceden tertip edilen hazırlıklardan biri de çalgı-çengi ekibinin kirve tarafından ayarlanmış olmasıdır. Çalgı-çengi ekibi, sünnetçi gelene kadar sünnet yapılacak evde bazı halk danslarını oynar-oynatır, şarkı, türkü, tekerleme, fıkralar söyleyerek sünnet çocuğunu ve törene katılacak kişileri eğlendirmektedirler.

Sünnet hazırlıklarından biri de sünnete katılanlar için hazırlanan yemeklerdir. Yemekler törenin yapılacağı günün akşamından aile bireyleri tarafından hazırlanmaktadır. Bazı köylerde yemeklerin sünnet günü sabah erkenden hazırlandığı görülmüştür.

Sünnet edilecek çocuğun hazırlanması da sünnet hazırlıklarındandır. Sünnet edilecek çocuğu hazırlama işi, genellikle anne, hala, teyze, büyükanne ve kirvenin eşi tarafından yapılmaktadır. Çocuğa, önceden kirve tarafından alınan sünnet elbisesi giydirilir, nazardan korunması için dualar okunur, okutulur; kirve veya çocuğun babası çocuğu cesaretlendirmek için çocuğa birtakım söylemlerde bulunur.

Hazırlıklar yapıldıktan sonra çocuk sünnet ettirilmek üzere kirvenin kucağına verilir.

2. SÜNNET SIRASI

Sünnet sırasında gerçekleştirilen ilk olay, çocuğun kirve tarafından kucağa alınıp sünnetçinin, sünnet işlemini gerçekleştirmesini sağlamaktır. Sünnet sırasında yapılan işlemler, bazı değişikliklerle birlikte Terkanyöresinde, diğer Müslüman Türk topluluklarındaki uygulamalarla aynıdır.

Sünnetçinin kullandığı malzemeler genellikle tutaç ve usturadır. Sünnetçi çocuğun üreme organındaki deriyi kesmesiyle çocuk sünnet olmuş olur. Sünnet gerçekleştirildikten sonra kanamayı durdurmak için gerekli işlemler yapılır ve çocuk kirve tarafından yatağa alınır. Aynı zamanda evin avlusunda kurban edilmek üzere bekletilen hayvan kestirilir ve kurbanın kanı sünnet çocuğunun alına sürülür. Sünnet sırasında ve çocuk yatağa alındıktan sonra hazır bekletilen çengiciler oyun ve raksa başlarlar.

Çocuk yatağa alındıktan sonra sünnetçiye ve çengicilere kirve tarafından bahşiş verilmektedir. Ayrıca sünnet şerbetini dağıtan kişiye de bir miktar bahşiş kirve veya çocuğun yakınları tarafından verilmektedir.

3. SÜNNET SONRASI

Sünnet gerçekleştirilip sünnet çocuğu yatağa alındıktan sonra yapılan ilk iş, sünnet yemeği ve şerbetinin gelen misafirlere dağıtılmasıdır. Dağıtılan yemek ve şerbetler tüketildikten sonra hediyeler takdim edilmektedir.

Hediye törenini sünnetten sorumlu kişi olan kirve başlatmaktadır. Kirve, maddi durumunun elverişliğine göre aldığı altın, elbise, oyuncak vs. gibi hediyesini verdikten ve aileye “hayırlı olsun” dileklerinde bulunduktan sonra çocuğun yanına oturtulur. Gelen diğer misafirler de hediyelerini verirken aile ve kirveyi tebrik ederler.

Hediyeleşme faslı bittikten sonra da eğlence nitelikli olarak çeşitli halk dansları edilir.

Sünnetten sonra çocuğun sağlığını korumak için birtakım tedbirler alınmaktadır. Bu tedbirin başında çocuğu nazardan korumak için yapılan pratikler gelmektedir. Gerek sünnet sırasında gerekse sünnet sonrasında aile ziyaretleri sırasında gelenlerden kaynaklanabilecek nazardan çocuğu korumak için; çocuğun yüzü karartılır, sünnetten

sonraki günlerde çocuğa kirli veya eski elbiseler giydirilmekte ve çocuk bazı kimselere hiç gösterilmemektedir.

Eskiden köylerde geleneksel yöntemlerle yapılan sünnetlerden sonra çocuğun kanamasını kesmek ve yarasını enfeksiyonlardan korumak için yaraya bal mumu, çam sakızı, melengiç ezmesi, soba ısı gibi şeylerin sürüldüğü bilinmektedir.

Günümüzde sünnetlerin daha çok hastanelerde ve özel klinikte yapılmaktadır. Sünnet sonrası doğacak tehditlere karşı geleneksel yöntemler yerine tıbbi ilaçların kullanılmaktadır.

4. KİRVELİK

Kirvelik, gerek toplumsal bağların pekiştirilmesi gerek bireyin topluma kazandırılması mahiyetinde Türk toplumunda önemli rollerin yüklendiği bir müessesedir. Dini ve toplumsal kaidelerle güçlendirilen kirvelik geleneği, Anadolu'da genellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yaşayan halklar arasında ayrı öneme sahiptir.

Kirve olan kişi, kirvesi olduğu kişiyi evladı olarak; kirvesi olan kişinin ise kirvesini ikinci baba olarak görmesi, geleneğin Terkanyöresindeki halkın kültürel belleğindeki önemini göstermektedir.

Kirvelik, kişiyi toplumsal hayata hazırlama evresinde güvence olarak da kabul görmektedir. Kirve, babanın olmadığı durumlarda kişinin babasının yapabileceklerinin teminatı olarak görülmektedir.

Sünnet hazırlıkları içerisinde en önemli olan nokta, kirve seçimidir. Seçilen kirve, ailenin içerisinde biri olabilirken aile dışından biri de kirve için seçilebilmektedir. Kirvenin sünnet olacak çocuğun ilerideki yaşantısında önemli katkılarının olması, kirvenin seçiminde önemli bir husustur. Seçilen kirve hem aile hem de seçilen kişi açısından saygınlık göstergesi niteliği taşımaktadır.

III. BÖLÜM: DÜĞÜN

1. EVLENME

Bireyin yaşamında ona erklik kazandıran önemli geçiş dönemlerinden biri de evlilik evresidir. Birleşmiş milletler Nüfus Komisyonu'na göre “Erkek ve kadının kanuni birleşmesinden doğan müesseseye evlilik” denir (Serper, 1991: 149).

Evlilik, bireyin toplum içerisinde yeni bir yaşam şekli içerisine girmesini sağlayan toplumsal bir kurumdur.

Kültürel mirasın geleceğe taşınması iki yoldan olabilmektedir. Birinci yol, yeryüzünde kalıcı izler bırakacak eserler bırakabilmek; ikinci yol ise toplumsal bilince sahip bireyler yetiştirmektir. İşte bu noktada türün bir gerekliliği olan üreme-çoğalma fonksiyonunun toplumsal düzen içerisindeki gerekliliği etkin olmaktadır.

Evlilik kurumuna bağlı olarak Türk dünyası ve Anadolu'da birçok inanç ve ritüellerin ortaya çıktığı bilinen bir gerçektir. Türk toplumunda evlilik kurumuna yüklenen değerlere paralel vücut bulup gelişen adet ve inanışların Terkanyöresinde de tüm canlılıklarıyla sürdürüldüğünü görürüz. Yörede evlilik kurumuna, bireyin rüştünü kazanmasında ve toplumsal yapı içerisinde varlık bulabilme yolunda atılan büyük bir adım anlamlarının yüklenmesi, evliliğin yukarıda yer verilen önem ve gerekliliklerinin bir sonucudur.

Bireyin kendisi için de büyük öneme haiz olan evlilik kurumun olabilmesi için bazı gerekliliklere erişmekle olağanlaşmaktadır. Türk-İslam topluluklarında kişinin buluğ çağına ermiş olması gerekliliği, yörede de evlilik kurumunu oluşturmanın öncelikli gereklerindendir. Terkanyöresinde kişinin buluğ çağına eriştiği, Anadolu'nun her coğrafyasında geçerli olan bazı fizyolojik, biyolojik, psikolojik ve dini birtakım erginliklerin kişide mevcut olduğu belirtileriyle anlaşılmaktadır.

Terkanyöresinde evliliğin gerçekleşmesi birtakım gelişmelerin tasarlanması (evlilik öncesi hazırlıklar), yaşanması (isteme, nişan, düğün) ve son bulması (evlilik, nikâh ve sonrası) gibi aşmalardan geçmektedir.

1.2. Evlenme Biçimleri

Evlenme biçimleri, yaşanan toplumun geleneklerine göre şekillenmiş olup; eş seçme, eş sayısı ve evlilik törenlerini etkileyen önemli bir husustur.

Terkanyöresinde evlilik biçimlerini şekillendiren etmenlerin başında toplumsal baskı, eş ölümleri, dini nedenler, görücü usulüyle evliliklerin yaygınlığı gibi faktörler gelmektedir.

1.2.1. Kız Kaçırma

Kız kaçıarak evlilik, evlilik olayını zorunlu kılmak için istekli veya isteksiz olan kızın erkek tarafından bulunduğu muhitten alınıp başka bir muhite götürülmesiyle gerçekleştirilen evlilik biçimidir.

Anadolu'nun hemen hemen her yöresinde olduğu gibi Terkanyöresinde de varlık gösteren bir evlilik biçimidir. Kız kaçırma olayı, evlenilen kızın isteğine göre isteyerek kaçırma ve istemeyerek kaçırma olarak iki şekilde gerçekleşmektedir.

Eskiden çok yaygın olarak gerçekleştirilen bir evlilik şekli olan kaçarak evlenme, günümüzde değişen toplum anlayışına bağlı olarak az görülen bir evlilik şekli olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarımsal faaliyetlerin yoğun olarak gerçekleştiği toplumlarda kaçarak veya kaçırılarak evlenme şekli sıkça görülür.

Ailelerin kız çocuğunu kendi belirledikleri biriyle evlendirmek istemeleri, kızın başkasını sevmeye durumu, ailelerin erkek çocuklarını kendi istedikleri biriyle evlendirmek istemeleri ve başlık parası gibi nedenler, yörede bu tür evliliklerin gerçekleştirilmesinde ana etken olmuştur.

Genellikle olumsuz sonuçların yaşanmasına neden olduğu için bu evlilik biçimi zor durumda kalınmadıkça gerçekleştirilmez. Bu evliliklerin sonucunda aileler arasında büyük sorunlar meydana gelebilmekte, kaçan ve kaçırılan kişiler aile ve toplum tarafından dışlanabilmekte ve uzun vadede küskünlüklerin yaşanmasına yol açabilmektedir.

Yörede kız kaçırma olayı genellikle kaçan/kaçıran evlendirmeyele sonuçlansa da bazı durumlarda kızın aile tarafından geri alındığı ve kimseyle evlendirilmediği ya da sevmediği biriyle evlendirildiği de görülmektedir.

Başlık parasının yüklü olması sebebiyle gerçekleşen kaçırma olaylarının sonunda bazı ailelerin kaçan kızlarına karşılık kız talebinde bulunduğu veya eskisinden daha fazla başlık istedikleri görülmektedir.

İsteyerek kaçma olaylarının yaşanmasında ise genellikle birbirini seven kişilerin normal yollarla evlenebileceklerine ihtimal vermedikleri durumlarda gerçekleşmektedir. Terkanyöresinde isteyerek kaçan kız genellikle bir daha baba evine kabul edilmez. Töreyi yok sayma ve aileyi çiğnemenin bedeli olarak uygulanan bu cezai durumun uygulanmadığı veya belli bir zaman sonra kızın affedilmesiyle ortadan kaldırıldığı durumlar da yaşanmaktadır.

Kız kaçırma olayını tetikleyen bir diğer husus ise kızın başkasını sevdiğinin; kızı kaçıran kişi tarafından bilinmesi durumudur. Bu tür durumlarda kız ailesinin daha büyük tepkisine maruz kalan erkek tarafı, genellikle karşı taraftan gelecek bütün şartlarının kabul edilmesine neden olmaktadır. Genellikle yüklü başlık parası veya kaçırılan kıza karşılık kız almayla sonuçlanan istemeyerek kaçırma olaylarında bazen kaçırılan kızın geri alındığı da görülen sonuçlar arasındadır. Yörede gerek isteyerek gerek istemeyerek kaçma olaylarının sonucunda -anlaşma durumu olsa bile- düğün tertip edilmez.

Nedeni ve sonucu ne olursa olsun kaçırma olaylarının Terkanyöresinde diğer Türk toplumlarında olduğu gibi kabul görülen bir durum olmaması, Terkanyöresindeki halkın geleneksel Türk kültüründe töreye saygınlık düşüncesine bağlı kalınmaya ve törenin yaşatılmaya çalışıldığını göstermektedir.

1.2.1.1. Anlaşarak/İsteyerek Kaçırma

Anlaşarak/isteyerek kaçırma, genellikle birbirlerini seven kişilerin çeşitli nedenlerden dolayı evlenmelerinin mümkün olmayacağına inanmaları üzerine aralarında kaçacakları günü ve hazırlıkları anlaşarak tayin ettikten sonra erkeğin kızı bulunduğu muhitten başka bir muhite götürmesine dayanan kaçırma durumudur. Kız

kaçırma olaylarının anlaşılmasında önemli olan tek etkenin, kızın rızasının olup-olmadığı faktörü olması; kaçırma olayının adlandırılmasında da etkilidir.

Anlaşarak/isteyerek kaçırma olayının gerçekleşebilmesi için karşılıklı bir muhabbetin olması temel şarttır. Ancak olayın gerçekleşmesine zemin hazırlayan ana etken; karşılıklı muhabbet içerisinde olan kişilerin evlenmelerinin önünde bir engelin olması durumudur.

Yörede bu tür kaçırma olayının yaşanmasında kız tarafının kızı başkasıyla evlendirmek istemesi, kızı defalarca istemesine rağmen ailenin kızı vermemesi, birbirlerini seven kişilerin aileleri arasında husumetlerin olması gibi durumlar önemli rol üstlenmektedir.

Günümüzde iletişim araçlarının yaygın olması, isteyerek kaçırma olaylarının yaşanabilmesi için gerekli anlaşmanın sağlanmasını kolaylaştırmıştır. Ancak eskiden toplumsal baskılardan dolayı kız ile erkeğin yan yana gelebilmesini zorlaştırdığından kaçma isteğini belli ettirmek için farklı eylemlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Terkanyöresinde eskiden kız ile erkeğin kendisiyle kaçmak istediğini belli ettirmek için yaptıkları eylemler şöyledir:

- Kızın erkeğe mendil vermesi,
- Kızın erkeğe başındaki yazmasını vermesi,
- Kız ile erkeğin düğünde aynı halayın içinde yan yana gelerek hediyeleşmesi,
- Mektuplaşma,
- Aracı yoluyla anlaşma,
- Kız ile erkeğin birbirlerine fotoğraf vermeleri,
- Tarlada veya çeşme başında karşılıklı mani düzme.

Bu belirtiler sonucunda kız ile erkek birbirlerine açılma fırsatını kollarlar. İlk fırsatta kaçma günü ve hazırlıklar konuşulduktan sonra erkek ile kız birtakım hazırlıklar yapmaya başlarlar. Kızın hazırlıkları genellikle bohça düzme olurken erkek kendisine yardım edecek arkadaşlarıyla konuşur, gerekli parayı tedarik eder, kızı kaçıracağı yeri ve aracı ayarlar. Eskiden at üzerinde veya yaya olarak kaçırılan kız günümüzde genellikle motorlu taşıtlar kullanarak kaçırılmaktadır. Gerekli hazırlıklar yapıldıktan ve anlaşılan gün geldiğinde kız kaçırma olayı gerçekleştirilmektedir.

Erkek, kızı daha önceden ayarladığı yere götürdükten sonra aracı yoluyla ailesini haberdar eder. Yörede bazı kız kaçırma olaylarının ölümlü kavgalara neden olması, erkek tarafının birtakım tedbirler almasını gerektirmektedir. Belli bir vakit geçtikten ve kızlarının kaçırıldığını anlayan kız tarafı ise öncelikle kızlarının kiminle ve rızasının olup olmadığını anlamaya çalıştıkları bilinmektedir. Kızlarının rızasıyla kaçtığını öğrenen aileler genellikle sessizliğini korumaktadırlar.

Kaçırma olayının kavgasız olmasını sağlamak için erkek tarafı kısa süre içinde birtakım arayışlara girmektedir. Genellikle yörede sözü geçen biri, kız tarafıyla anlaşmak için izin istemek üzere gönderilmektedir. Bazı durumlarda kız tarafının anlaşmak istemedikleri görülse de genellikle anlaşma sağlanmaktadır. Anlaşmak için her iki aile büyükleri ve sözü geçen kişilerle birlikte düzenlenen toplantıda barışı sağlamak için şartlar konuşulur. Bu şartlar genellikle, kızın bir daha baba evine dönmesinin yasaklanması, yüklü miktarda başlık alınması, karşı taraftan kaçırılan kızlarına karşılık kız istenmesi şeklindedir.

Anlaşmaya varıldıktan sonra genellikle erkek tarafının yaptıkları şöyledir: Düğün yapılamaz, sessiz sedasız nikâh kıyılır, evlenen çiftler genellikle aynı köyde bir daha ikamet etmez, kaçan kız ailesi tarafından affedilmedikçe baba evine gidemez.

1.2.1.2 Zorla Kaçırma

Zorla kız kaçırma, genellikle bir erkeğin kendisine karşı ilgisi, sevgisi olmayan bir kızı beklemediği bir anda kaçırarak evlenmeye zorunlu kılan bir olaydır.

Zorla kız kaçırma olayından önce, anlaşarak kaçırma olayında olduğu gibi birtakım hazırlıklar yapılmaktadır. Ancak bu hazırlıklar tek taraflı olup; kızı kaçırarak erkek tarafından yapılan hazırlıklardır. Kızı kaçırarak erkek, öncelikle güveneceği ve kendisine yardım edeceğine inandığı birkaç arkadaşıyla konuşup onay aldıktan sonra belli bir gün tayin ederler. Kızı kaçırdıktan sonra götürüleceği ev ayarlanmakta ve kız kaçıran gerekli olacak araç ayarlandıktan sonra arkadaşlardan biri kızın gün içerisinde gidebileceği yerleri tespit etmek için görevlendirilmektedir. Genellikle bir hafta ile on beş gün arasında değişen bu takipte kızın kaçırılması için en uygun yer tespit edilmektedir.

Yörede genelde zorla kız kaçırma olaylarının gerçekleştiği mekanlar, köyden uzak tarla, su yolu, ormanlık alan gibi mekanlardan ibarettir. Kızı kaçırarak kişi ile arkadaşları son bir değerlendirme yaptıktan sonra kızı kaçırmak için harekete geçmektedirler. Eskiden atlarla gerçekleştirilen kaçırma olayı günümüzde hafif motorlu araçlar yardımıyla gerçekleştirilmektedir. Kızın gideceği yer daha önceden tespit edildiğinden kaçırarak kişi ve arkadaşları o mekâna bir iki saat önceden gidip beklemektedirler. Bir kişi ise bölgede gözlemci olarak görevlendirilmektedir. Kaçırılan kız farklı güzergâhlardan daha önceden ayarlanmış eve götürülür.

İki aile arasında barış sağlandıktan sonra kaçırılan kız geri alınabilir. Düğün yapılmaz, kızın her türlü istekleri(eşya, altın, ev) yerine getirilir, kızı kaçıran damat dünür kendi evine gitmez, başka köy veya şehirlerde ikamet ettirilir.

1.2.2. Berdel

Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da uygulanan bu evlenme türünde, yetişkin oğlu ve kızı olan ailenin anlaşarak kızlarını ve oğullarını birbirleriyle evlendirmeleri suretiyle gerçekleşmektedir. Başlık sorununu ortadan kaldıran bu evlilik, “berdel”, “kepir” “bedel evliliği”, “kızların değiş tokuşu”, “değişik usulü”(Örnek, 2000; 188) gibi adlarla bilinmektedir.

Bu tür evlilikte aileler çocukları için dengeli harcamalar yapmaktadır. Terkanyöresinde eskiden çok yaygın olarak gerçekleştirilen bu uygulamada aileler, evlilik yaşına erişmiş çocuklarını evlendirirken başlık parası, yüklü masraf ve diğer sorunları ortadan kaldırmak için sık sık berdel evliliğine başvurmuşlardır.

Aileler, bir araya gelerek evlilik yaşına erişmiş çocuklarını birbirleriyle evlendirmek için anlaşmaktadırlar. Bu evlilikte kız ve erkeğin söz söyleme(karşı çıkma) hakları ellerinden alınmaktadır. Aile büyükleri anlaştıktan sonra düğün için hazırlıklara başlanmakta, genellikle aynı düzeyde düğün masrafları yapılmaktadır. Düğün ve nikah gibi etkinlikler de aynı gün yapılmaktadır.

Terkanyöresinde eskiden çok yaygın olarak gerçekleştirilen bu tür evliliğin günümüzde başlık parasının çok fazla uygulanmayışı, ekonomik refahın, eğitim seviyesinin yükselmesi ve evlenecek kişilerin eskiye göre eş seçiminde daha fazla söz hakkına sahip olmasından dolayı günümüzde nadiren gerçekleşmektedir.

Berdel evliliğinin olumsuz tarafı, yörede bu şekilde evlenmiş kişilerden birinin evliliğini bitirmesi üzerine berdel evliliği yapmış diğer kişilerin de evliliklerine son vermesi gerektiği zorunluluğunun olmasıdır. Berdel evliği yapmış kişilerin ayrılmaları durumunda aileler arasında büyük husumetlerin yaşandığı da bilinmektedir.

Yörede berdel evliliğini zorunlu kılan bir neden, zorla kaçırma durumudur. Zorla kaçırılan kıza karşılık erkek tarafından kız almak da berdel sayılmaktadır.

1.2.3. Taygeldi

Dul kadının eski kocasından olan çocuklarını alarak dul bir erkekle ya da dul bir erkeğin eski karısından olan çocuklarıyla dul bir kadınla evlenme biçimine(Örnek, 1995: 189) tay geldi evlenme denilmektedir. Genellikle maddi imkânların kısıtlı olması ve aile olma kavramında anne-baba faktörüne olan ihtiyaç, eşini kaybeden veya eşi ölen insanların eskiden ve günümüzde zaman zaman bu tür evlilik yapmasında etkili olmaktadır.

Terkanyöresinde dul kalmış kimselerin genellikle ölen kişinin yakın akrabalarıyla evlendirildikleri görülmektedir. Ancak bazı durumlarda eşi ölen kişilerin dul kişilerle evlendiği de görülmektedir. Daha çok eskiden başvuru olan bu evlilik şekli, günümüzde çok nadir görülmektedir. Dul kadınların toplum içerisinde farklı algılanması ve ölen eşten geriye kalmış çocukların bakıma muhtaç olması bu evliliğin kadınlarda tercih edilmesinde etkili olmaktadır.

Dul ve yetim aylıklarının ülkemizde ödenmesiyle Terkanyöresinde bu evlilik şekline duyulan ihtiyacı azalmıştır. Ancak dul kalan erkeklerin yaşlarının ilerlemiş olması ve ayrılan/ölen eşten geride kalmış çocukların bakımı için kadına ihtiyaç duyulması yörede bu evliliğin bazı köylerde hala gerçekleşmesinde etkili olmaktadır.

1.2.4. Levirat/Kayınla Evlenme

Levirat/kayınla evlenme, herhangi bir sebepten dolayı eşi ölen bir kadının evli veya bekâr kayınbiraderiyle evlendirilmesi durumudur.

Levirat evliliğinin temel gerekçesi, geride kalan kadının başkasıyla evlendirilmesinin toplumumuzda kabul görmemesidir. Ayrıca ölen eşten kalan

çocukların üvey babanın eline bırakılmak istenmemesi ve geride kalmış mirasın aile içerisinde kalmasını sağlamak gayesi, bu evliliğin gerçekleştirilmesinde etkili olmaktadır.

Terkanyöresinde ölümden ötürü dul kalmış kadının, eşinin kardeşiyle evlendirilmesi çok yaygın görülüyorken günümüzde dul kalan kadının ilk altı aydan sonra evlenip evlenmeyeceği genellikle kendi kararına bırakılmaktadır. Eşi ölen kadının ilk altı aylık süre içinde evlendirilmesine izin verilmemesinde kadının ölen kişiden hamile kalabilme durumu veya yeni doğmuş çocuğunun olması ve eşi öldüğünde hamile olması gibi durumlardan kaynaklanmaktadır.

Günümüzde dul, yetim aylığı ve SGK tazminatının alınması, kadınların çocuklarının bakımında kolaylık sağladığından; bu tür evliliklere duyulan ihtiyaçları ortadan kaldırmıştır.

1.2.5. Sorarat/Baldızla Evlenme

Sorarat, eşi ölen bir erkeğin bekâr baldızıyla evlenmesi durumudur. Bu tür evliliklerin görülmesinde, ölen kişinin gerisinde kalmış çocukların üvey annenin eline bırakılmak istenmemesi düşüncesi etkili olmaktadır.

Terkanyöresinde eskiden sıkça ancak günümüzde yok denecek kadar az gerçekleşen evlilik şekillerinden biri olan sorarat evlilikte çocukların durumu ve baldız ile evlilik durumunda başlık ve düğün gibi etkinliklerin yapılmaması; eskiden yöre halkının bu tür evlilikleri gerçekleştirmesinde etkili olmuştur.

Eğitim durumunun iyileşmesi ve insanların evlilikle ilgili düşüncelerinin değişmesi durumları bu evliliklerin yapılmasını ortadan kaldırmıştır.

2. DÜĞÜN ÖNCESİ

2.1 Evlenme Yaşı

Ülkemizde medeni kanuna göre, evlenme yaşı kızlar ve erkekler için 17'dir. Kızın ergin yaşa girmesi, ev işlerine katılması ve karşı cinsle ilgilenmesi evliliğe hazır olduğunu gösteren belirtilerdir. Erkeklerde ise, erkeklerin toplumsal rollerine

bürünmesi, evin ekonomisine katkıda bulunması, askerliğini yapması evlenmesi için gerekli ölçülerdir.(Örnek, 2000: 190).

Terkanyöresinde evlilik yaşının belirlenmesinde eskiden kabul görülen ölçütler ile günümüzde kabul görülen ölçütler arasında birtakım farklılıkların olduğu görülmektedir. Eskiden buluş çağına girmiş kişilerin evlilik için yeterli olarak görülmesi; günümüzde geçerliliğini yitirmiştir. Rakamsal olarak eskiden evlilik yaşının 14-15 olarak görüldüğü Terkanyöresinde günümüzde çok daha ötelendiği görülmektedir. Günümüzde evlilik yaşının kızlar için en az 18, erkekler için ise, askerliğini yapması zorunluluğuyla birlikte en az 21 olduğu görülmektedir.

Yörenin ekonomik faaliyetlerinin hemen hemen tümünün eskiden tarımsal uğraşlara dayanması ve bundan dolayı insan gücüne duyulan ihtiyacın fazla olması, eskiden evlilik yaşının 14'e kadar düşmesine neden olmuştur. Erkek evlat, ailede ekonomik faaliyetlerin sürdürülebilmesi açısından çok büyük öneme sahiptir. Bu nedenle yörede eskiden ailelerin erkek evlat sahibi olabilmelerinin tek çıkar yolu yapılacak evliliklerden doğacak çocukların olmasıdır. Ancak yörede ekonomik uğraşların günümüzde çeşitlik kazanması, sosyal hayat anlayışının değişmesi, gençlerin evliliğe olan bakış açılarının değişmesi ve ailelerin çocuklarını evlendirmede söz sahibi olma hakkının zayıflaması gibi durumlar, evlenme yaşının rakamsal olarak yükselmesine neden olmaktadır.

Eskiden on sekiz yaşına kadar evlenmeyen kızların evde kaldığı görüşü mevcutken günümüzde kızların evde kalmış olması görüşünün oluşması için en az 25 yaşını doldurmaları gerekmektedir.

Yörede kızların veya erkeklerin evlenmelerinde büyük etkiye sahip olan “sıra bekleme” geleneği, bazı köylerde kız ve erkeklerin kendilerinden büyük aile bireylerinin evlenmelerini beklemek zorunda kalmasından dolayı biraz daha geç evlenmelerine neden olmuştur. Günümüzde yörede sıra bekleme geleneğinin çok fazla önemsenmediği görülmektedir. Zira sıra beklemek zorunda kalan kızların başkasıyla kaçabilmesine neden olması, bu geleneğin zayıflamasında büyük öneme sahiptir.

Terkanyöresinde evlilik yaşının belirlenmesinde eskiden de günümüzde ergenliğe girme gerekliliği, evliliğe engel olacak fiziki ve ruhsal hastalıkların olmaması,

ekonomik imkânların sağlanması, başlık parası, askerliğini yapma gibi durumlar önemli olmuştur.

2.2. Evlenme İsteğini Belli Etmek

Toplumumuzda, cinsellikle ilgili duyguların dışa vurması büyük baskı altına alınmış olması, kişinin evlenme isteğini açıkça belirtmesine engel olmuştur. Ayrıca Türk toplumunda anne-baba ve aile büyüklerine karşı duyulan saygı, evlenme isteğini açıkça belli edememe noktasında büyük bir etkiye sahiptir.

Toplumsal düzende genellikle ayıplanma ve dışlanma korkusundan dolayı bireyin, açıkça ifade edilemeyen durumları karşı tarafa bildirmek için birtakım eylemleri yapma girişiminde bulunduğu görülmektedir. Evlenme isteğini anne-baba veya başkasına bildirmek için Türk kültürünün hakim olduğu coğrafyaların hemen hemen hepsinde olduğu gibi, Terkanyöresinde de kişilerin yaptıkları birtakım uygulamalar mevcuttur. Yörede evlenmek isteyen kişilerin ailelerine bu isteklerini bildirmek amacıyla yaptıkları eylemler şöyledir:

- Erkekler, genellikle evlenmek istediklerini ailelerine arkadaşları vasıtasıyla bildirirler. Ancak bazı köylerde evlenme isteğin, kardeşleri ve yengeleri vasıtasıyla bildiren kişiler de vardır(K.K: 77),
- Eskiden evlenmek istediklerini ailelerine bildirmek için erkekler pilava kaşık dikerlerdi(K.K. 41),
- Evlenmek isteyen kızlar eskiden ve günümüzde ev işlerini yaparken sürekli söylenir, şikayet ederler(K.K. 54),
- Evlenmek isteyen kızlar evde annelerinin görüp duyabilecekleri şekilde sık sık tabak-bardak kırarlar(K.K.77),
- Erkekler, sürekli oflayıp ah çekiyorlarsa evlenmek istediklerinin işareti olarak değerlendirilir(K.K. 66),
- Eskiden evlenmeyi çok isteyen erkekler, annelerinin terliklerini duvara mıhlarlardı(K.K. 44),
- Evlenmek isteyen erkekler durup dururken aile ortamında tespih sallarlar(K.K. 121),
- Evlenmek isteyen erkekler evde sürekli huysuzluk çıkarır, yapılan yemekleri yemez ve ev işlerine katılmazlar(K.K. 143),

- Eskiden evlenmek isteyen bazı kişiler, evin çatısı veya yüksek bir yere çıkıp değişik sesler çıkarırlardı(K.K. 161),
- Evlenmek istediklerini belli etmek isteyen kız ve erkekler sürekli olarak aile ortamında evlenen arkadaşlarından bahsederler(K.K.127, 215),
- Evlenmek isteyen erkek ve kızlar sürekli olarak kardeşleriyle kavga ederler(K.K. 96, 178)
- Evlenmek isteyen erkekler, saç-sakal uzatırlar(K.K. 167),
- Evlenmek isteyen kızlar çeyiz hazırlıklarına girerler ve sürekli çeyiz konusunu gündeme getirirler(K.K. 81),
- Erkekler, annelerine sürekli “sana bir yardımcı lazım” diyorsa evlenmek istiyor demektir(K.K. 152),
- Erkekler sürekli olarak “*buralardan gideceğim*” diyorsa evlenmek istediğinin işaretidir(K.K. 174),
- Kız ve erkekler sürekli olarak evin içinde yüksek seste müzik dinlemeleri, evlenmek istediklerinin belirtisidir(K.K. 127).

Hayatın önemli evrelerinden biri olan evlenme geçiş döneminde, evliliğe bağlı olarak gelişen birtakım ritüelleri kapsayan evlenme isteğini belli etme girişimleri; Terkanyöresinde geçmişte olup, günümüzde olmayan veya yerine başka uygulamaların getirildiği bazı uygulamalarla devam etmektedir.

2.3. Sevgiyi Belli Etme

İnsanın duygularını karşı tarafa belli etmek-bildirmek gayesi, hayatın her evresinde olduğu gibi evlilik evresinde de bireyin farklı eylemlere girişmesine neden olmuştur. Sevgi kavramının toplumumuzda kutsallık derecesinde değerlendirilmesinden kaynaklanacak; birey, sevgisini karşı tarafa bildirirken çoğu zaman kelimeleri kifayetsiz görmektedir. Türk toplumunda sevginin bu denli önemli olması, bireylerin sevgilerini bildirmek için birtakım yöntemler geliştirmelerine olanak sağlamıştır.

Sevdiğini üzmetten kaçınma, toplumsal baskılar ve diğer nedenler, kişiyi sevgisini belli ettirme de, karşı tarafa direkt olarak değil de sevdiğini etkileyebilecek birtakım eylemlerde bulunmasına neden olmuştur.

Terkanyöresinde sevgiyi açıkça belli etmek, toplum içerisinde hoş karşılanmamaktadır. Kişinin sevgisini belli ettirmek için birtakım çabalar göstermesi, aynı zamanda duyduğu sevginin samimiyetinin göstergesi olarak da algılandığından; eskiden olduğu gibi günümüzde de yörede bu amaçla geliştirilen bazı uygulamaların var olmasını sağlamaktadır. Yörede sevdiğini karşı tarafa bildirmek için yapılan eylemler şöyledir:

- Erkek, sevdiğini görünce türkü, şarkı veya maniler söyler(K.K. 85),
- Erkek ve kızlar sevdikleri birini görünce yüzüne tebessüm eder(K.K. 125),
- Erkeklerin sevdiği kıza görücü gelen kişilerin yolunu kesmesi veya bu kişilerle kavga etmeleri, sevgiyi belli etmenin en açık göstergesidir(K.K. 170),
- Erkeğin sevdiği kıızı görünce yüzüne ayna tutması(K.K. 171),
- Kızların sevdiği kişilere çeyizinden bir şey göndermesi veya vermesi(K.K. 120),
- Erkek veya kızın çeşitli bahanelerle sevdiğinin evine gitmesi(K.K. 158),
- Erkekler eskiden sevdiğine yaranmak için sevdiklerinin ev işlerinde bulunurlardı(K.K. 167),
- Kızlar sevdikleri kişilerin annelerine ev işlerinde yardımcı olurlar(K.K. 125),
- Erkekler, sevdiğini karşı tarafa belli ettirmek için kız kardeşlerini sevdiği kızla görüştüklerinde kendisinden söz etmelerini tembihlerler(K.K. 159),
- Erkekler eskiden sevdiği kıza onu sevdiğini belli ettirmek için sık sık kızın evinin önünden atla turlarlardı(K.K. 161),
- Sevdiği kişiye mektup göndermek de sevginin kanıtıdır(K.K. 162).

Günümüzde iletişim araçlarının yaygınlaşması ve toplumun bazı durumlara yönelik görüşünün değişmiş olması, kişinin yörede sevgiyi belli ettirmek için yukarıda yer verilen uygulamaların yerine başka eylemlerde bulunmasına neden olmuştur. Eğitim seviyesinin yükselmesi, başka kültürlerle tanışma ve günümüz bireylerinde eski uygulama veya toplumsal normlara olan bakış açılarının değişmiş olması sevgiyi belli ettirme hususunda da etkisini göstermektedir. Terkanyöresinde günümüzde sevgiyi belli ettirmek için cep telefonu, bilgisayar, internet gibi teknolojik ürünlerinin kullanılması;

bu hususta daha kolaylık sağladığından eski uygulamaların gittikçe terk edilmesine neden olmaktadır.

2.4. Kısmet Açmayla İlgili İnanış Ve Pratikler

Birey, yapısı gereği yaşamı boyunca birtakım beklentiler içerisinde yaşamını sürdürmektedir. Beklentilerin gerçekleşmemesi veya geç gerçekleşmesi bireyi birtakım eylemlerde bulunmasına veya mantığa bürünmeye zorlamaktadır. Evlilik, bireyin geçiş dönemleri içerisinde en önemli ikinci aşaması olup, bireyin en büyük beklentilerinin ortaya çıktığı önemli aşamalardan biridir. Evlilikten doğan beklentilerinin gerçekleşmemesi, bireyi birtakım inanç ve gelenekler çerçevesi içerisinde meydana getirilmiş pratiklerin icracısı olmaya yönlendirmektedir.

Terkanyöresinde kısmet açma ile ilgili inançlar, muhalif görüşlere açıktır. Bazı köylerde kısmetin kapanamayacağına, ancak kaderde yazılanların zamanının gelince olacağına inanılıyorken; bazı köylerde ise, evlenemeyen kimselerin kısmetleri kötü amaçlı kimseler tarafından birtakım büyüsel işlemler yardımıyla kapatıldığına inanılmaktadır.

Yörede evlenemeyenlerin kısmetini açmak için sık sık sürdürülen uygulamaların başında yatır ve türbe ziyaretlerine gitmek gelmektedir. Yatır ve türbe ziyaretlerine giden kişiler, burada dualar edip; yatırlarda bulunan ağaçlara bez-çaput bağlamaktadırlar. Kısmeti kapanan kişilerin kısmetini açmak için imam ve şeyh denilen kişilerin birtakım pratikler yaptıkları bilinmektedir.

Anadolu’da kısmeti kapandığına kanaat edilen kişilerin kısmetlerini açmak için çok yaygın olarak uygulanan kilit açma işleminin Terkan yöresinde de kısmet açma doğrultusunda gerçekleştirildiği görülmektedir. Cuma günü Cuma namazından önce camii avlusunda bekleyen kişiler, camiden ilk çıkan kişilere beraberinde götürdükleri kilidi dualar eşliğinde ve “kilidi açan kişi niyetine” diyerek üç defa kapatıp açtırarak kısmeti kapanan kişinin kısmetinin açılımını sağlar.

Yörede düğün ve nişan sürecinde kısmet açmayla ilgili başka uygulamaların yapıldığı da görülmektedir. Son zamanlarda nişanlanan kişilerin nişan kurdelesinin sökülüp bekar kişilere yutturulması, düğün veya nişanda gelinin ayakkabısının altına bekar kimselerin isimlerinin yazılması, nişan töreninde damat ve gelinin oturduğu

sandalyelerin altına şerbet konulup nişan sonunda bekarlara içirilmesi; nişan kurdelesinden bir parça alıp üzerinde taşımak gibi pratikler, bekar kişilerin kismetlerini açmak amacıyla yapılan uygulamalardır.

Kismet açma veya kismetinin açık olup olmadığını öğrenmek isteyen kişilerin fal baktırmaları, büyü veya sihirsel birtakım eylemlerde bulunmaları, geleceğe dair kaygıların insan psikolojisinde uyandırdığı rahatsızlıkların sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Terkanyöresinde kismet açmak veya kismetinin açık olup olmadığını merak eden bazı kimselerin fal baktırdıkları ve büyü ve sihir işlerinde maharetli olduklarına inanılan kişilere birtakım pratikler yaptırdıkları görülmüştür.

Kismetin başkaları tarafından kapatıldığı inancının yanı sıra bireyin kendisinin yaptıkları birtakım eylem ve durumlardan dolayı kismetinin kapandığı inancı da yörede yaygın olarak kabul görülmektedir. Bekar kişilerin yastık üzerinde oturmaları ve keçi kılı kendirin üzerinden geçmeleri, kismetini kapatmaya yol açacağı inanışından dolayı bu tür davranışlardan uzak durulmaktadır.

Kismetle ilgili bir diğer inanış ise, yeraltında hapsedilmiş kötü ruhların etkilerinden kaynaklanan olumsuzluklardır. Şamanizm inancının uzantısı olarak günümüze kadar gelen yeraltındaki kötü emelli ruhların varlığı inancı, Terkanyöresinde kismet kapatma/açma hususunda etkili olmaktadır. Bekar kişilerin geceleri kuyudan su getirmemeleri ve gece aynaya bakmamaları gerektiği inancı, bilinmezlik dünyasında hapsedilmiş ruhların emellerinden korunmaya çalışıldığını göstergesidir. Yörede aynanın bilinmezlikler diyarının penceresi olduğu ve geceleri bu pencerenin açıldığı inancının olması, bekar kişiler kadar çocukların da geceleri aynaya bakmamaları gerektiği inancının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Durabeyli Köyünde ikamet eden Aliye Eskici'nin "geceleri bu kötü ruhlar aynalardan dünya yüzeyine çıkarlar, çıktıkları zaman aynanın karşısına geçmiş bekâr gençlere aşık olabilirler ve kismetlerini kapatabilirler"(K.K. 155) demesi, yöredeki halk arasında aynayla ilgili inanışın ciddiyet boyutunu ortaya koymaktadır.

Terkanyöresinde kismet ile ilgili inanışları Anadolu'da görmek mümkündür. Adilceva ve Ahlat'ta evlenemeyen kıza kilit açtırılır. (Örnek, 1995: 77). Muş, Van ve Ağrı'da evlenemeyen kızlara kilit açtırılır(Kalafat, 2000:240). Ayrıca Üsküp Türklerinde evlenemeyen kızların kismetini açmak için muska yaptırılır(Kalafat, 2000: 240).

Yörede geçmişte evlenemeyen kişilerin kısmetleriyle ilgili inanç ve kısmeti açmak için yapılan pratiklerin Anadolu'da yapılanlarla benzerlik göstermiş olması, yöre kültürünün Anadolu'daki kültürel mirasla aynı doğrultuda geliştiğini göstermektedir. Ancak günümüzde eski inanç ve pratiklere karşı ön görülerin yerleşmiş olması ve eğitim seviyesinin yükselmesiyle bazı eski inanç ve pratiklerin yersiz olduğuna kanaat getirilmesi, bu pratiklerin çoğunun günümüzde uygulayıcılarının tükenmesine neden olmaktadır.

2.5. Görücü Gitme/Kız Bakma

Evlenecek delikanlıya kız bakmak/ soruşturmak için başvuru alan âdete görücülük, görücü gitme adı verilir(Örnek, 1995: 190). Görücü gitme, evlilik çağına gelmiş erkeklere uygun gelin adayını tespit etme uygulamalarını kapsamaktadır.

Terkanyöresinde eskiden yapılan evliliklerin büyük çoğunluğunun görücü usulüyle gerçekleştirilmiş olması, görücü gitme adeti etrafında birtakım uygulamaların ortaya çıkmasını sebep olmuştur. Görücü gitmenin temel nedeni, görücü gidilen kızı tanımaya çalışıp; evliliğe, aileye ve damat adayına uygunluğunu tespit etmeye çalışmaktır. Yörede eskiden gelin adaylarının yakın akraba ve yakın köylerden seçilmeye çalışılması, genellikle görücü gidilen kızın tanınıyor olmasına ve görücülük işlemlerinin çok fazla uzatılmamasına olanak sağlamıştır. Ancak uzak köy, ilçe ve şehirlerden de kız isteme durumları olabildiğinden birtakım pratiklerin uygulanmasını zorunlu kılmıştır.

Yörede görücüye gidilecek kız yakın akraba veya köyden biri ise, haber verilmeden; uzak köy veya şehirlerden biri ise önceden haber verilip onay alındıktan sonra gidilmektedir. Görücüye genellikle damat adayının annesi, yengesi, halası, teyzesi varsa nine-babaaanne gibi kadınlar katılmaktadır. Ancak köyde güvenilir komşu kadınların da görücü olarak çağırıldığı bilinmektedir.

Görücüye giden damat adayı tarafı, kız tarafına bazı hediyeler götürürler. Bu hediyeler genellikle giyim, takı, ev eşyası olabildiği gibi, kız tarafını hoş tutmak için altın veya gümüş eşyalar da olabilmektedir.

Görücüye gitme genellikle güvenilir aile dostları ve akrabaların tavsiyesi üzerine gidilmektedir. Görücüye gidilen kızın fizyolojik özelliklerinin yanında toplumsal ahlak

bilincine sahip olup olmadığı, dini birtakım yeterliliklere sahip olup olmadığı; huyunun, dış güzelliğinin ve ev işlerinde hamaratlılığı gibi özellikleri göz önünde bulundurulmaktadır. Bu hususların tespitinde birtakım geleneksel ölçütlerin olması büyük kolaylıklar sağlamaktadır.

Görücüye gidildiğinde gelin adayı hamur yoğuruyorsa hamuru yoğuma biçimi, hamuru yoğurduğu alanın temizliği, hamur yoğururken saçlarının toplu olup olmaması ve hamuru yoğurduktan sonra dua edip etmediği gibi hususlar, kızın hamarat olup olmadığı hakkında bilgi vermektedir(K.K. 147). Sayılan hususların olumlu kısımları kızın hamarat olduğunu; olumsuz kısımları ise kızın hamarat olmadığını göstermektedir.

Görücü gidilen kızın üst-baş ve ev temizliği de hamaratlığı hakkında bilgi vermektedir(K.K. 149). Dikkat edilen hususların temiz olması olumlu, temiz olmaması ise olumsuzlukla karşılanmaktadır. Ev işlerinden çay hazırlama, servis etme ve bardakları dizme şekli de kızın hamarat olup olmadığı hakkında bilgi sahibi olmasını sağlamaktadır. “*Görücüye gidilen kız ile birlikte damat adayı tarafından biri de mutfığa gider. Kız bardakları tepsiye koyarken elini bardakların içine koyuyorsa olumsuz, koymuyorsa olumlu karşılanmaktadır. Ayrıca çayları dağıtırken öncelikle çayları erkek tarafına mı yoksa kız tarafına mı dağıtacağına da dikkat edilir(K.K. 148.).* Kızın gelen misafirlerin ayakkabılarını düzeltip düzeltmediği de hamaratlılığı hakkında bilgi vermektedir.

Görücüye gidilen kızın dikkat edilen bir diğer husus ise, kızın ahlaki yeterliliği durumudur. Bu doğrultuda dikkat edilen ölçütler, kızın toplumsal ahlaka ne denli sahip olduğu hakkında bilgi vermektedir. “*Görücü gidilen kızın ortamda söz verilmeden konuşup konuşmadığı, yerli-yersiz söze karışıp karışmadığı, ortamda oturma şekli kalkma şekli, ortamdayken yüksek sesle konuşup konuşmadığı ve ortamda aksırma, hapşırma, kaşıntı gibi eylemleri yapıp yapmadığı ahlaki hakkında olumlu-olumsuz bilgi sahibi olmaya imkân sağlamaktadır”(K.K. 128).*

Görücü gidilen kızın dikkatini ölçmek için yapılan uygulamaların varlığı da söz konusudur. “*Gelin adayı odada yürürken damat tarafından biri önüne bir nesne atar; gelin adayı atılan nesneyi yerden kaldırıp geçerse olumlu, kaldırmadan geçerse olumsuz olarak damat adayı tarafından olumsuz karşılanmaktadır”(K.K. 152).*

Ancak görücü gidilen kızların, görücü gelen aileye gelin gitmek istemediği durumlarda yukarıda ölçüt olarak görülen uygulamalarda olumsuz izlenim yaratmak için bilerek aksi hareketlerde bulundukları bilinmektedir.

Yukarıda yer verilen uygulamaların birçoğu eskiden kız bulmak için ölçüt olarak kullanılmaktaydı. Ancak günümüzde evlenmek isteyen kişilerin evleneceği kişileri kendilerinin belirlemeleri, ailelerin evlenme hakkında söz haklarının çocukları tarafından kısıtlamış olması ve çeşitli teknolojik gelişmelerin(telefon, internet, vb.) yaygınlaşmasından dolayı kişiler arası iletişimin kolaylaşması gibi durumlar, yörede görücü gitme geleneği ve gelenek içerisinde uygulanan ölçütlerin kullanılma sahasını daraltmaktadır.

2.6. Kız İsteme Ve Söz Kesme

Terkanyöresinde genellikle isteme ve söz kesme bir arada gerçekleştirildiğinden, yapılan pratikler de iç içe bir şekilde gelişim göstermektedir. Görücü gidilen kızın damat adayının ailesi tarafından istişare edilip olumlu karar alınmasıyla yapılan ilk iş, güvenilir bir aracı yoluyla gelin adayının ailesine kız isteme gayesini bildirmek ve izin istemektir. Gelin adayının ailesi de birtakım değerlendirmeler yaptıktan sonra olumlu gördükleri takdirde damat adayının ailesini aynı aracı yoluyla bilgilendirmektedir. İki aile arasında isteme günü belirlendikten sonra birtakım hazırlıklar yapılır. Bu hazırlıklar genellikle, tatlı, yemek, içecek ve istemeye katılacakların kararlaştırılıp çağırılmasını kapsamaktadır. Bu hazırlıklar tamamlandıktan sonra sırasıyla gelişmeler aşağıdaki gibidir:

İsteme günü geldiğinde damat adayının ailesinin belirledikleri kişilerle birlikte kız tarafına gidilmektedir. Damat tarafını karşılayan kız tarafının aile büyükleri, erkek ve bayan misafirler için ayrı ayrı hazırlanan odalara alınır. Erkek tarafında öncelikle hal hatır sorulur. Yavaş yavaş konuya geçilir. Kız isteme olaylarında mutlaka yörenin kanat önderlerinden birileri de bulundurulmaktadır. Amaç çıkabilecek anlaşmazlıkları gidermede her iki taraf için orta yolu bulmak için yardımcı olabilmektir. Bu yüzden genellikle kızı istemek için söze damat adayı tarafından davet edilen kanat önderi başlamaktadır.

Kız istemek için söz alan kişi “Allahın emri, Peygamberin kavli ve toplumun yararı gayesiyle burada bulunmamızın nedeni açık olup; bu hususlar üzre kızınızı falancanın oğluna sizin rızanız olursa istemeye geldik” der. Kız tarafının aile büyüklerinden kişiler “hoş geldiniz, eğer kaderde varsa bize kalan tek şey bu hayırlı işi bitirmek görevdir” deyip, damat adayında olması gereken bazı nitelikleri sormaya başlarlar. Genellikle damat adayının namaz kılıp-kılmadığı, ne iş yaptığı, evinin olup-olmadığı, içki, kumar gibi kötü alışkanlıklarının olup olmadığı gibi sorular sorulup; olumlu cevap alındıktan sonra söz kesim konuşmalarına başlanır. Ailelerin erkek üyeleri tarafından kesim için şartlar konuşulur. Alınacak başlık parası, altın miktarı, ev eşyaları, evleneceklerin nerede oturacakları gibi durumlar konuşulup karara bağlandıktan sonra bir “Fatiha” okunur. Kız tarafının istedikleri eklenti ve çıkarmalarla liste haline getirildikten sonra damadın babasına verilir. Öte yandan da şerbet ve tatlıların dağıtımına başlanmaktadır. Gelin adayına fikri sorulup, rızası alınır. Kadınlar tarafında ise listeyi hazırlama ile ilgili fikirler alınır. Erkek tarafının kadınları listeyi hafif tutmak için çabalarlar. Gelin adayı ve arkadaşları listeyi son kez gözden geçirdikten sonra erkek tarafına yollarlar.

Şerbet ve tatlı yendiği esnada iki aile arasında nişan tarihi de belirlenmektedir. Bazı köylerde nişan tarihinin belirlenmesinde iki ailenin daha sonra yaptıkları görüşmelerden sonraya bırakıldığı görülmektedir. Yörede eskiden kız istemeden sonra söz yüzüğü takma yokken günümüzde bazı kız istemelerde söz yüzüğünün takıldığı görülmektedir.

Söz kesildikten sonra her iki aile de nişan için birtakım hazırlıklar yapmaktadır. Gelin için istenilenler, kız ağabeyinin istekleri, başlık parası ve diğer isteklerin tedarik edilmesi için belli bir süre tanınmaktadır. Sözü kesilen kız, evlenmiş kadar değer görmektedir. Sözü kesilen kız, başkaları tarafından istenmez. Söz kesme, evliliğin gerçekleştirilmesinde atılan ilk resmi adım olarak değerlendirilmektedir.

Terkanyöresinde kız isteme ve söz kesme adetleri yukarıda ki gibi olup günümüzde bu şekilde devam etmektedir.

2.7. Nişan/Şerbet İçme

2.7.1. Nişan Öncesi Hazırlıkları

Nişan, evlenecek olan kişilerin attıkları ikinci büyük adımdır. Yörede eskiden beri nişan kız tarafında gerçekleştirilmektedir. Eskiden yörede yapılan nişan törenlerine sadece damat ve gelin adayının aile büyükleri katılıyorken günümüzdeki nişan törenleri genellikle düğün havasında geçtiğinden her iki tarafın akrabaları ve yakın çevrelerinden kimseler katılmaktadır.

Nişan tarihi ailelerin ortak kararıyla söz kesimi sırasında belirlendiği gibi, söz kesiminden sonra da belirlenebilmektedir. Nişan öncesinde hem kız tarafı hem de erkek tarafının yapmaları gereken birtakım hazırlıklar vardır. Erkek tarafı söz kesiminde gelin için istenilen eşyaları nişan gününe kadar almak zorundadır. Ayrıca gelin ve damat adayının nişan yüzükleri de bu süre içerisinde tedarik edilmesi gerekenler arasındadır. Damat adayının nişan yüzüğünü kız tarafı; kız tarafının nişan yüzüğünü ise, erkek tarafı almaktadır. Nişan günü alınan yüzükler bir kurdeleyle birbirlerine bağlanır ve nişan tepsisinin üzerinde bekletilir.

Yörede, eskiden olduğu gibi günümüzde de nişan, kız evinde veya kız evinin nezaretinde salonlarda gerçekleştirilmektedir. Nişan öncesinde gerçekleştirilen hazırlıklarından biri de nişan bohçası düzmedir. Nişan bohçası geleneği, Anadolu'nun birçok yöresinde iki ailenin karşılıklı olarak hazırladıkları el işlemeli bohçalar içerisine birtakım hediyelerin konularak karşılıklı olarak verilmesidir. Bu olaya beh değiştirme de denilmektedir. Terkanyöresinde nişan bohçasını hazırlama sadece damat tarafınca kız tarafının bazı kimseleri(baba, anne, gelin, kız kardeş, erkek kardeş) için aldıkları hediyelerin nişan günü kız tarafına takdim edilmesinden ibarettir. Yörede bu uygulamanın önceleri karşılıklı olarak gerçekleşip gerçekleşmediği, zamanla değişime uğrayıp uğramadığı hakkında net bilgi yoktur.

Nişan hazırlıklarından olan nişana davet, yörede canlılığını koruyan geleneklerdendir. Eskiden nişan törenlerine sadece ailelerin büyüklerinin katılıyor olması çok büyük bir hazırlık gerektirmemesine neden olurken günümüzde yapılan nişan törenlerinin düğün havasında gerçekleştirilmesinden dolayı nişana davet etme işinin daha kapsamlı olmasına olanak sağlamıştır. Eskiden nişana katılacak kişilere ailelerin büyükleri uygun bir dille çağrıda bulunurdu. Günümüzde nişana ailelerin her

yaştan kesiminden kişilerin katılıyor olması nişan davetiyesinin hazırlanmasını gerekli kılmıştır. Nişan davetiyeleri erkek tarafınca hazırlanıp, dağıtılmaktadır.

Nişan hazırlıklarından biri de gelinin hazırlanmasıdır. Gelinler eskiden köyde bulunan bekar kızlar tarafından hazırlanırken günümüzde genellikle bayan kuaförlerce hazırlanmaktadırlar. Gelinin hazırlanmasında gerekli harcamalar damat adayının ailesi tarafından karşılanmaktadır.

Nişan yemeğinin hazırlanması, nişan öncesinde yapılanlar arasındadır. Nişan töreni kız tarafında olacağından nişan yemekleri hazırlıkları genellikle kız tarafının kadın ve kızlarınca yöresel yemeklerin hazırlanmasından ibarettir. Evlenecek kişilerin akraba veya aynı köyden olduğu durumlarda erkek tarafının da nişan yemekleri hazırlaması sırasında yardımda bulunmaları normal karşılanmaktadır.

2.7.2. Nişan Günü

Nişan günü daha önceden belirlenmiş kişiler erkek tarafına doğru yola çıkmaktadırlar. Yörede bu kişilere “*berburi*” denilmektedir. Berburi, Anadolu’da atlı giden kişilerin yöredeki karşılığıdır. Eskiden at üzerinde giden berburiler, günümüzde aynı köyde gerçekleşen nişan törenlerine zılgıtlar eşliğinde yaya olarak, uzak yerlerde olan nişan törenlerine ise motorlu taşıtlar vasıtasıyla gönderilmektedirler.

Kız tarafına yaklaşan berburileri karşılama işini de kız tarafının tayin ettiği berburilerce gerçekleştirilmektedir. Bohçalar kız tarafının berburilerine verildikten sonra gelenler içeri alınmaktadır. Daha önceden hazırlanan odalara alınan misafirler kız evinde bekletilir. Günümüzde bazı nişan törenlerinin salonlarda gerçekleştiriliyor olması berburi(atlı gitme) geleneğinin yavaş yavaş zayıflamasına neden olmaktadır.

Şerbet ve tatlılarıyla birlikte gelen erkek tarafının diğer üyeleri de hazırlanan odalara alındıktan sonra yemeklerin servisine başlanılmaktadır. Nişan törenine geçme zamanı, gidilecek yerin uzaklığına göre değişkenlik göstermektedir. Nişanlanan kişiler aynı köyden ise genellikle hafta sonu öğleden sonra, farklı köylerden iseler hafta sonu öğleye doğru nişan törenine geçmektedir.

Yemekler yenilip hazırlıklar yapıldıktan sonra gelin ile damat adayının nişan törenine geçilmektedir. Yörede eskiden yapılan nişanlara damat adayının götürülmediği,

nişan yüzüğünün ise daha sonra evde yapılan birtakım ritüellerle gerçekleştiği bilinmektedir. Günümüzde gerçekleştirilen nişan törenlerine genellikle damat adayları da katılmaktadır. Gelin ile damat adayları arkadaşları yardımıyla evin avlusuna getirildikten sonra nişan yüzüklerini takması için daha önceden belirlenen kişinin gelmesi beklenmektedir. Bu kişi genellikle damat veya gelin ailesinden biri(amca, dayı) oldukları görülmektedir. Tepsi üzerine konulan makas ve yüzükler bir genç bekar kız tarafından taşınır. Yüzükleri takan kişi hayırlı olsun dileklerinde bulunduktan sonra yüzükleri takar ve kurdeleyi keser. Bazı köylerde makas bahşişinin alındığı görülmektedir.

Nişan yüzükleri takıldıktan sonra gelin ile damat bir süre gelenlerin tebrikleri için bekletilir. Tebrik esnasında fotoğraf çekimi de gerçekleştirilmektedir. Öte yandan da nişan tatlıları ve şerbetler de gelen misafirlere dağıtılmaktadır.

Nişanda yakın aile bireylerinin gelin ve damada altın taktıkları görülen bir uygulamadır. Nişan töreni bittikten sonra misafirlere, nişan törenlerine katıldıkları için aile büyükleri teşekkür etmektedirler. Misafirler yolcu edildikten sonra gelin ile damat ailelerinin büyükleri bir müddet kız evinde toplantı düzenlemektedir. Genellikle düğün tarihini belirlemek ve düğün hazırlıklarını konuşmak için düzenlenen bu toplantıdan sonra erkek tarafının kız ve gelinleri, kız tarafında yapılacak işlere yardım etmektedir. Yapılacak işler bittikten sonra erkek tarafı evlerine dönerler. Ağız tatlılığının devam etmesi için daha önceden alınan tatlılar köylülere de dağıtılmaktadır.

2.7.3. Nişanlılık Süresi

Yörede genellikle nişan süresi nişan günü ya da nişandan bir iki gün sonra aile büyüklerinin bir araya gelerek ortak karar ile düğün gününü tayin etmeleriyle sınırlıdır. Yörede nişanlılık süresi mümkün olduğunca kısa tutulmaktadır. En fazla 3 ile 6 ay arasında değişen nişanlılık süresi, askerlik, ölüm, okul bitirme gibi mecburi durumlarda uzatılabilmektedir. Ancak aile veya yakın çevrede birinin ölümü durumunda, yastan hemen sonra eğlencesiz olarak nikâh kıyılıp gelini götürme durumlarının olduğu görülmektedir.

Yörede nişanlı kız, erkek tarafının namusu olarak görüldüğü ve bu yüzden baba evinde tutulmak istenmeyişinden; bazı durumlarda askerde olan kişilerin dağıtım iznine geldiklerinde nikâh kıyıldığı da görülen durumlardandır.

2.7.4. Nişan Atma

Nişan atma durumu, Türk toplumunda her zaman hoş karşılanmayan bir durumdur. Nişanı atılan kızın kötü olarak anılması, kızın evde kalmasına neden olmaktadır. Bu nedenle nişan atma olayı, eskiden aileler arasında büyük husumetlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Terkanyöresinde de nişan atma olayı son derece kabul görmeyen bir durumdur. Ancak bazı durumlarda nişanı atılan kızın önceki nişanlısının düşman veya husumetli olduğu aileden bir kişiyle evlendirildiği de bilinmektedir. Bu durum bir nevi öç almadır. Yörede eskiden nişan atma olayı yaşanan durumları genellikle iki aile arasında kesimde istenilenden dolayı anlaşılamama, kız veya damat adayının nişanlılık sürecinde başkasıyla kaçmaları, damat ve gelin adayının nişanlılık sürecinde anlaşamaması ve iki aile arasında nişanı bozmak isteyenlerin olumsuz faaliyetleri gibi nedenler olarak sıralayabiliriz.

Günümüzde gençlerin, evlilik kurumuna eskiye nazaran daha az değer vermeleri, evlenecek kişileri seçme konusunda ailelere söz hakkı tanımamaları, kültürel bağların kopukluğu ve farklı kültürlerin etkisinde kalmaları gibi nedenler, yörede nişan atma ve nişandan sonra evlenebilmeyi kolay kılmıştır.

2.7.5. Gelin Görme

Gelini görme, nişandan üç gün sonra ve bazı önemli günlerde(bayram, yıl dönümü, taziye, vb.) damat tarafının kadınlarınca gelin ve ailesine ziyarette bulunulması geleneğidir. Yörede gelin görme adeti canlı olarak yaşatılmaktadır. Gelin görme sırasında düğün için yapılan hazırlıkları değerlendirme, düğün alışverişi ve diğer konularda görüşmeler yapılmaktadır.

Ayrıca damat tarafı, gelin görme sırasında gelinin eksiklerinin olup olmadığı hakkında bilgi sahibi olur ve bu eksiklerin giderilmesi hususunda gereklilikleri yerine getirir. Bunların dışında bayram ve diğer önemli günlerde de gelin görmeye gidilmektedir. Bayramlarda gelin görmeye giden damat tarafı, geline mutlaka hediyeler götürmektedir. Bu hediyeler, altın, elbise, ayakkabı, ev eşyası olabilmektedir.

Eskiden gelin görmeye gidilirken nikâhtan önce gelini görmenin uğursuzluk getireceğine inanıldığından, damat götürülmezdi. Günümüzde bazı köylerde gelin görmeye damadın da katıldığı görülmektedir.

2.7.6. Çeyiz Hazırlama

Çeyiz düzme geleneği, kız çocuğu sahibi olan ailelerin ileride kızlarının evlenmelerini göz önünde bulundurarak birtakım hazırlıklar yapmalarıdır. Çeyiz düzme geleneği, küçük yaşlarda olabildiği gibi genellikle kız çocuğunun ergenliğe girmesine yakın bir dönemde başlayıp, nişanlılıkla birlikte hız kazanmaktadır.

Terkanyöresinde kızların çeyiz düzmeye başlaması, evlilik çağına gelindiğinin göstergesi olarak görülmektedir. Evlenme isteğini belli etme belirtisi olarak da algılanan çeyiz, Anadolu’da olduğu gibi Terkanyöresinde de evlilik aşamasında çok büyük öneme haiz olan bir hazırlıktır. Gelin adayı, önceden hazırlamaya başladığı çeyizini istenme sırasında damat tarafından talep edilen “peşkeş”, “çeyiz parası” ile nişanlılık döneminde tamamlamaktadır. Çeyiz içerisinde genellikle namazlık, yatak, yorgan, küçük ev eşyaları, tülbent, yazma, vb. eşyalar bulunmaktadır.

Hazırlanan çeyiz, düğün gününden birkaç gün önce damat tarafına serilmek üzere gönderilmektedir. Çeyizin içeriğinin çok olması, gelinin ve ailesinin değerini artırmaktadır. Çeyizi götürme işi genellikle damat ve gelin tarafının ortak olarak belirlediği kişilere yaptırılır. Bu kişilerin güvenilir olmasına dikkat edilmektedir. Aksi takdirde nazar, büyü, sihir gibi olumsuzluklara maruz kalınabilir ve evlilik arifesinde kötü olayların yaşanabilmesine inanılmaktadır.

Çeyizi görmeye gelen kişiler de genellikle her iki ailenin tanıdıkları kişiler olmasına dikkat edilmektedir. Düğünden önce damadın çeyizi görmesinin uğursuzluğa neden olacağı düşüncesinden dolayı damadın çeyizi görmesine izin verilmemektedir. Sergilenen çeyizin içerisindekiler liste halinde kayıt altına alınmaktadır. Bu liste kız tarafınca saklanır. Liste hazırlanırken, birim fiyatları iki misline yakın yazılır. Birim fiyatlarının oldukça yüksek yazılmasının sebepleri, herhangi bir ayrılık olduğunda erkek tarafından yüksek meblağ talebi olacağı tehdidi ile bu eşyaların bir kız tarafından hazırlandığı ve dolayısıyla kıymetli olduğunu belirtmektir.

Çeyiz düzme geleneği, eskiden olduğu gibi, günümüzde de Terkanyöresinde canlılığını koruyan bir gelenektir. Değişen yaşam şartları, evlerde kullanılan araç ve gereçlerin değişmesi ve farklı kültürlerin etkileri, yörede çeyiz hazırlanırken çeyiz içeriğinin değişmesine neden olmuştur.

3.DÜĞÜN SIRASI

Yörede düğünler genellikle Cuma Namazı çıkışı damat tarafının evine bayrak çekilmesiyle başlayıp, Pazar günü düğün yemeği yenmesinin sonrasına kadar devam etmektedir.

Damat evinin çatısına bayrak çekilmesi tüm Anadolu'da düğün başlamadan önce gerçekleştirilen bir durumdur. Yörede bayrağa duyulan sadakat, bayrağın kutsiyetliği, bayrağın dalgalandığı toprakları koruyacak evlatlar büyütme temennileri, düğün öncesinde damat evine bayrağın çekilmesinde etkili olmaktadır. Bayrağı göndere çeken kişinin evli olmasına önem verilmektedir. Bayrak çekildikten sonra havaya bir-iki el ateş edilerek düğünün başladığı ilan edilmektedir.

Temelinde Türk kültüründe kötü ruhları kovmak için yapılan gelenekleri barındıran havaya ateş etme geleneği, yöredeki tüm düğünlerde düğünün başladığını duyurma sembolü olarak bilinmektedir.

Yörede düğün damat evinde başlayıp gelişir. Düğünlerde organizasyondan sorumlu kişi sağdıçtır. Sağdıç, damadı düğün boyunca yalnız bırakmayan, damadı gerdek gecesine hazırlayan ve düğünde organizasyon işlerini yürüten kişidir. Sağdıçın bir diğer görevi, düğünün gelişimine göre bazı geleneklerin yaşatılması sırasında bahşiş vermektir. Sağdıç seçimini damadın kendisi yapmaktadır. Yörede genellikle sağdıçlar, damadın evli arkadaşlarından seçilmektedir. Eskiden düğünün olmazsa olmaz parçası olan sağdıç, günümüzdeki düğünlerde sembolik olarak yaşatılan bir gelenek haline gelmiştir.

Bilişim çağındaki insanların bilgiye ulaşması kolay gerçekleşmektedir. Eskiden kişilerin gerdekle ilgili konuları sorup sormaları toplum içerisinde ayıplandığından evlenecek kişiyi gerdeğe hazırlamada sağdıca büyük gereksinim duyulmaktaydı. Ancak günümüzde bireyin kitap, internet, dergi gibi bilgi araçlarına erişimi çok daha kolay olması sağdıçlık geleneğine olan gereksinimi zayıflatmıştır. Günümüzdeki düğünlerde

sağdıçlık, sembolik kavram olarak, damadın yanında bulunan ve düğün organizasyonundan sorumlu olan kişi olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.1. Kına Yakma

Tüm Türk topluluklarında olduğu gibi, Terkanyöresinde de kına yakma geleneği çeşitli şekillerde sürdürülmektedir. Kına deyince akla gelen ilk şey, düğünde gelin ve damada birtakım ritüellerle kına yakma işlemidir. Ancak Türk kültüründe kına ile ilgili inanç ve eylemler çok daha eskilere dayanmaktadır. Dede Korkut Hikayeleri'nde kına ile ilgili ritüellere işaret eden Tepegöz' ile Basat'ın karşılaşması sırasında Tepegöz'ün "Elcügezi kınalı kızcağuzları çok yemişem"(Köse, 2005: 660).demesi, Türk kültüründe kına ile ilgili geleneklerin köklü bir geçmişe dayandığını göstermektedir.

Türk kültüründe kına ile ilgili ritüeller, toplumsal, dinî ve geleneksel birtakım değerler etrafında gelişim göstermiştir. Kurban olarak adanmış hayvanlara kına yakmak ve Hac ibadeti için yola çıkacaklara kına yakılması, dini değerlerin toplumdaki önemini göstermektedir. Türk kültüründe askere gidecek olanlara kına yakılması, toplumda vatan ve millet uğruna o kişilerin kurban olarak adandığını göstermekle birlikte; Türk toplumunda vatan-millet kavramının ne denli büyük önem taşıdığını göstermektedir.

Kına yakmak, Türk inançlarında seçilmiş, adak edilmiş olanı gösterir. İnanca göre o işareti taşıyan canlı ve cansız varlıkların mukaddesliğine inanılır ve onlara dokunulmaz(Kalafat, 2006: 160).

Terkanyöresinde kına yakma, askere uğurlama, düğün, hac seferi, kurbanlık, gurbete çıkma gibi durumlarda gerçekleştirilmektedir.

Yöredeki düğünlerde kına gecesinin düzenlenmesi, eskiden olduğu gibi günümüzde de sürdürülen bir gelenektir. Kına gecesi, "*genellikle gerdek gecesinden bir gün önce düzenlenmektedir*" (K.K. 138). Eskiden damat, gelin kınasına katılamadığından ve damat ile gelin kınaları ayrı ayrı yerlerde ve zamanlarda yakılıyorken; günümüzde hem damada hem de geline aynı anda ve aynı yerlerde kına yakılmaktadır. Eski düğünlerinde kına gecesinin hazırlıkları, daha önceden iki aile tarafınca yapılmaktaydı. Erkek tarafının kadınları, gelin evine sabahdan gidip kına yoğurma, kına yemeği, gelin hazırlama gibi hazırlıkları yapmaktadırlar. Evlenecek kişiler aynı köyde oturuyorsa genellikle gelinin kına töreni gün batımından sonra

gerçekleşmektedir. Ancak farklı köylerde veya uzak yerlere gidilecekse genellikle gün batımından önce kına yakma işlemleri gerçekleştirilmektedir.

Öncelikle gelin hazırlanır. Gelini hazırlama işini genellikle gelinin arkadaşları ve damat tarafının genç kızları yapmaktadırlar. Öte yandan kına törenine karılan misafirler için çerez, şerbet, mevsimine göre meyve dağıtımını yine gelin tarafının genç kızları yapmaktadır. Kına, genellikle genç bir kız veya mutlu evliliği olan birine yoğrulur. Kına yoğuran kişi bahşiş almak için “bu kına serttir, kına uzayacak” gibi sözler söyler. Kına genellikle saf su veya sütle yoğrulmaktadır. Kınanın içine bir tutam tuz atılması, Türk kültüründeki ekmek-tuz hakkı geleneğinin Terkanyöresinde de devam ettirildiğinin göstergesidir.

Kına yoğurma işlemi bittikten sonra, kına dinlendirilmek için temiz bir yerde bekletilmekte, aynı zamanda hazırlanan gelin arkadaşları tarafından kına yakılacak yere getirilmektedir. Genellikle evin avlusu veya büyük odasında bir sandalyeye oturtulan gelin, türküler söylenerek ağlatılmaya çalışılmaktadır. Şarkı ve türküler söylenirken tepsi üzerine konulan kınalar genç kızlar tarafından zılgıt eşliğinde kına yakılacak yere getirilir. Kına, mum batırılıp yakılacak şekilde gelin etrafında türküler ve zılgıtlar eşliğinde bir müddet gezdirilir. Kınanın gezdirilme zamanı, gelinin eline verilen kınadaki mumun ateşinin sönmeye başlamasına bağlıdır. Ateş söndükten sonra geline ve getirilmişse damada kına yakma işlemine geçilmektedir.

Gelinin eline kına yakan kişi, genellikle genç kızlar veya mutlu bir evliliği olan evliler arasından seçilmektedir. Kınayı yakacak kişi kaynanaya “gelin elini açmıyor” diyerek bahşiş altın almak ister. Kaynana veya kız yengesinin geline altın vermesi üzerine gelinin ellerine kına yakılır ve kaynananın verdiği altın bastırılarak gelinin elleri sarılır.

Kına yakma işleminden sonra gelini ağlatmak için şarkılar söylenir. Gelin ağlatmak için söylenen bazı şarkılar:

Gelin Ağlar

Gelin ağlar viş kele

Güvey güler bah hele

Kızlar kahsın oynasın

Düğün evi eğlene ah eğlene

*Altın bastım eline
Kına koydum üstüne
Duvak çektim yüzüne*(K.K. 47).

Toyuna

*Haydi gidak toyuna
Kurban olam boyuna
Kına yakak eline*

*Hel hele bas hele
Gelin ağlar viş kele
Güvey güler bah hele
Kızlar kahsın oynasın
Düğün evi eğlene ah eğlene* (K.K. 17).

Gelin kinası yakıldıktan sonra tekrar türkü ve şarkı söylemeye devam edilmektedir. Aynı zamanda şerbetler dağıtılır.

Kına ritüellerinden sonra yemekler dağıtılır. Genellikle yemekler yenilip; tebrikler kabul edildikten sonra kına yakma töreni sona erer.

Yörede damada kına yakma işlemi ise şöyle gerçekleşmektedir. Damadın arkadaşları damadı hazırlayıp düğün halayının çekildiği yere oturtur. Damadın omuzlarını kapatacak şekilde el işlemeli bir örtü, damadın omuz bölgesine atılır. Bir müddet damat etrafında hala çekildikten sonra hazırlanan kına damadın arkadaşları tarafından etrafında gezdirilmek suretiyle dolaştırılır. Damat tarafının kadınları zılgıt çekerek kına yerine gelirler. Bir müddet tepsi üzerindeki kına damadın etrafında gezdirildikten sonra damada kına yakma işlemine geçilir. Damadın kinasını genellikle sağdıç olarak seçilmiş kişi yakmaktadır. Damadın serçe parmağına kına sürülüp bağlandıktan sonra tekrar halaylar çekilip; türküler söylenmektedir. Gecenin sonunda damat havaya kaldırılıp indirilir. Kaynağı, Türk kültüründe yaşanan mutlu bir olayı Tanrı'ya bildirme geleneğine dayanan damadı havaya kaldırma eylemi sırasında

damadın arkadaşları damada iğne de batırabilirler. Havaya kaldırma işleminden sonra damat dinlenmesi için içeri götürülür.

Bu geçiş dönemiyle ilgili bazı geleneklerin gün geçtikçe uygulamadan kalktığı, eskiden olan geleneklerin yerine farklı kültürlerin etkisiyle yeni ritüellerin uygulanmakta olduğu da görülmektedir. Yörede günümüzde düğünlerin çoğunun şehir merkezlerindeki salonlarda gerçekleştirilmiş olması, kına gecelerinin de bu salonlara taşınmasına neden olmaktadır. Salonlarda gerçekleştirilen kına törenlerinin belirlenmiş bir zaman dilimine tabi tutulması, geleneğe bağlı gelişen birçok pratik ve uygulamanın gerçekleştirilememesine neden olmaktadır.

Yörede normal kabuller doğrultusunda evlenen kişilere mutlaka kına yakılmalıdır görüşü mevcutken; kaçarak evlenen ve dul kimselerin evliliklerinde düğün yapılmadığından bu kişiler için kına yakma töreni düzenlenmemektedir.

3.2. Gelin Çıkarma

Terkanyöresinde gelini baba evinden çıkarırken Anadolu'daki müşterek gelenekler doğrultusunda bazı uygulamalar gerçekleştirilmektedir. Gelin çıkarma sırasında kuşak bağlama, kapı basma, gelin evinden eşya çalma, gelinin erkek kardeşini memnun etme, gelin babasını evden uzaklaştırmak ve gelin konvoyunun önünü kesmek gibi birtakım gelenekler, eskiden olduğu gibi, Terkanyöresindeki düğünlerde günümüzde de yaşatılmaktadır.

Gelini çıkarmadan önce gelinin babası, sabahdan kızıyla helalleşir. Daha sonra tek başına ya da ailenin büyüklerince evden çıkarılmaktadır. Bu uygulamanın temeli, Türk kültüründe ataya duyulan saygıya dayanmaktadır. Gelinin babası, amca, dayı veya komşulardan birinin evinde misafir edilmektedir. Gelini almaya gelen damat tarafının aile büyükleri, kızın babasının olduğu eve gitmektedirler.

Gelini evden çıkarırken uygulanan ikinci pratik, gelinin belinin kırmızı kurdele ile bağlanmasıdır. Anadolu'nun tüm yörelerinde yapılan kurdele bağlama pratiği, Terkanyöresindeki tüm köylerde de gerçekleştirilmektedir. Kurdele bağlama işlemini, gelinin ağabeyi, erkek kardeşi, amcası, dayısı veya mecburi durumlarda kız yengesi bağlamaktadır. Kurdele üç defa bağlanıp, çözülürken dualar edilmektedir. Kurdeleye son düğüm atıldıktan sonra gelin, ailesiyle helalleşmektedir. Gelinin kurdelesini

bağlandıktan sonra kurdeleyi bağlayan kişiye damat tarafı bazı hediyeler vermektedir. Bu hediyeler, para, altın, canlı hayvan olabildiği gibi silah da olabilmektedir.

Terkanyöresinde gelin evden çıkarılırken yaşatılan bir diğer uygulama, gelin evinden eşya çalma geleneğidir. Gelinin kurdelesini bağlanırken damadın yengesi, kız kardeşi, teyzesi veya halasından biri, gelinin evinden kırılabilir eşyalardan(bardak, vazo, testi) bir parçayı kimseye fark etmeden almaktadır. Alınan bu eşyayı fark ettirmeden çıkarmak, damat tarafının maharetinin bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. Eşya alınırken yakalanılırsa, o kişiye gelin ailesi tarafından para cezası uygulanmaktadır. Yakalanan kişinin para cezası genellikle damadın sağdıçı veya babası tarafından ödenmektedir. Yakalanmadan evden çıkarılan eşya, gelin damat evine geldiğinde ayaklarının altına konularak kırılmaktadır.

Yörede gelin çıkarılırken çok sıklıkla gerçekleştirilen bir diğer uygulama ise, gelinin bulunduğu odanın kapısının, gelinin kardeşi, ağabeyi veya arkadaşlarından kimseler tarafından damat tarafından bahşiş alıncaya kadar açmamaktır. Anadolu’da “kapı basma” olarak bilinen bu uygulamaya yörede “kapı ardı” denilmektedir. Damat tarafından istenilen bahşiş alındıktan sonra kapı ardına geçen kişi gelini damat tarafına teslim etmektedir.

Terkanyöresinde gelinin evden çıkarken dikkat etmesi gereken bazı hususlar vardır. Bu hususlar, yörede mevcut kültürün ürünleri olarak ortaya çıkmış batıl inançlardır. Gelin evden çıkarken arkasına bakarsa gözü arkada kalacağına inanıldığından; gelinler evden çıkarken arkalarına bakmamaya özen göstermektedirler. Ayrıca gelinin arkasından su dökmek de yanlış bir davranış olarak değerlendirilmektedir. Arkasından su dökülen gelinin evliliğinin kısa süreceğine inanılmaktadır.

Gelin evden çıkarıldıktan sonra damat evine götürülmek üzere yola çıkılmaktadır. Yolculuk sırasında bazı geleneklerin uygulandığı görülmektedir. Gelin babasının evinden çıkarıldıktan sonra köyün etrafında dolaştırılmaktadır. Eskiden at üzerinde damat evine götürülen gelinler; günümüzde motorlu taşıtlar vasıtasıyla damat evine götürülmektedir. Gelini köy etrafından dolaştırmak, köye bereket getirir inancıyla hareket eden konvoyun önü birkaç defa köyün geçleri ve çocukları tarafından bahşiş almak için kesilmektedir. Damatla birlikte gelin konvoyunda bulunan sağdıç, konvoyun

önünü kesenlere bahşış vermektedir. Bahşış verme işi, bazen damadın babası veya ağabeyi tarafından da gerçekleştirilmektedir.

Yörede gelin almaya gidilirken gerçekleştirilen geleneklerde de birtakım değişimler görmek mümkündür. Yörede eskiden gelin almaya damatlar gitmezken; günümüzde gelini almaya damatlar da gitmektedir. Ayrıca düğünlerin salonlarda yapılmasının giderek yaygınlaşması ve gelinlerin çoğunlukla kuaförden alınarak düğün salonlarına veya damat evine getiriliyor olmaları, bazı geleneklerin uygulanış alanlarını daraltmaktadır.

3.3. Gelinin Damat Evine Girmesi

Gelin damat evine geldiğinde dikkat edilen ilk husus, gelinin attan veya arabadan inip inmediğidir. Eğer gelin inmiyorsa gelinin kaynanası veya kayınbabası gelini indirmeye razı etmek için birtakım hediye gözden çıkarması gerekmektedir. Yörede eskiden yapılan düğünlerde gelin damat evine gelince attan inmediği takdirde damadın babası gelini indirmeye razı etmek için genellikle geline; inek, koyun, altın, at, bahçe, tarla gibi köyde geçimi kolaylaştıracak hediyeler vermekte imiş. Günümüzde ise geleneğin sürdürümü çağın gereklerine göre bazı değişikliklere uğramıştır. Günümüzde damat evine getirilen gelin araçtan inmediği takdirde damat babası gelini inmeye razı etmek için geline; ev, altın, para gibi maddi yönü ağır basan hediyeler sunmaktadır.

Gelini ikna edip arabadan indirdikten sonra da geleneksel pratikler devam etmektedir. Gelin attan veya arabadan inerken ayaklarının altına kız tarafının evinden gizlice alınan cam eşya bırakılmaktadır. Gelinin, ayaklarının altına konulan bu nesneyi tek seferde kırması gerekmektedir. Gelin tek seferde bu nesneyi kırarsa baba evinden tamamen koptuğuna; tek seferde kıramazsa baba evinden kopmadığına inanılmaktadır. Divriği, Şarkışla, Zara'da gelin, damat evine gelince önünde küp kırılır(Örnek, 1966: 79).Azerbaycan'da gelin, damat evine geldiğinde önünde tabak kırılır(Kalafat, 1994: 80).

Gelin damat evine girmeden önce uygulanan diğer pratikler ise, kapı eşiği etrafında şekillenir. Kapı eşiği, Türk inanışlarında ataların ruhlarının bulunduğu yer olarak kabul görmektedir. Damat ailesine katılan gelin, öncelikle varlığını evin atalarına kabullendirmek zorundadır. Gelin, atalara kabulünü gerçekleştirmek için, öncelikle

kapıya yumurta atmaktadır. Ataların ruhuna adanmış cansız kurban geleneğinin bir uzantısı olarak yörede gerçekleştirilen eşiğe yumurta atma, yöredeki tüm köylerde uygulanmaktadır.

Kapıya yumurta atıldıktan sonra, gelinin başından aşağı saçı saçılır. Saçı saçma geleneği Anadolu'nun tüm yörelerinde eskiden beri görülen bir pratiktir. Terkanyöresinde saçı saçma geleneği, eskiden olduğu gibi günümüzde de canlılığını korumaktadır. Kapı eşiğine doğru yürüyen gelinin üzerine; damda veya balkonda bulunan damat tarafından saçı saçılmaktadır. Eskiden gelin üzerine saçı olarak, buğday, arpa, darı, nohut gibi nesneler atılırken; günümüzde şeker, para, konfeti gibi nesneler kullanılmaktadır.

Gelin kapı eşiğine geldiğinde kapının eşiğini öper. Gelinin aileye katılışını atalara kabul ettirmek için yaptıklarının devamı olarak görülen bu uygulama, atalardan izin ve rızalığını alma anlamını taşımaktadır.

Evin avlusundan giren gelin, takı takılmak üzere bir sandalyeye oturtulur. Damatla birlikte avluda bekletilen geline bu esnada da çeşitli hediyeler verilip, takılar takılır. Tebrikler yapıp; gelin ile damadın karşılıklı oynamasından sonra gelin ile damat, içeri götürülür. Evin geniş odasında bekletilen gelin ile damat, gelenlerle birlikte fotoğraf çektirir. Fotoğraf çekiminden sonra aile büyükleri, gelini görmeye gelirler. Gelin, her gelen aile büyüğünün elini öper.

Gelin içeri alındıktan sonra düğün yemeği dağıtımına başlanır. Yörede düğün için geleneksel yemeklerin yapılmasına özen gösterilmektedir. Yemekten önce Mevlit okunmaktadır. Düğün yemeği Mevlit okunup, gelin içeri alındıktan sonra damat tarafının gençlerince dağıtılır. Düğün yemeğinin dağıtılması, düğünün sona erdiğini gösterir. Düğün yemeğinden sonra gelen misafirler erkek tarafını terk ederler. Bu durum Kırım Karay Türklerinde gelin ve damadın içki dağıtması şeklinde zuhur eder. (Altınkaynak, 2008:)

Gelinin damat evinin içine girmesiyle gerçekleşen geleneklerden biri de, yüz görümlüğüdür. Damat, gelini kabul ettiğini beyan etmek için gelinin yüzünü açmak zorundadır. Kırmızı el işlemeli örtüyle kapatılan gelinin yüzünü görmek için damadın öncelikle geline bir hediye takması gerekmektedir. Damat, yüz görümü olarak genellikle

altın kolye, bilezik, saat gibi hediyesini taktıktan sonra gelinin yüzündeki örtüyü kaldırmaktadır. Yüz görünümü, genellikle gerdekten önce gerçekleştiğinden damat örtüyü kaldırdığında damat tarafının kadınları zılgıt çekmektedirler. Gelin damat evine girdikten sonra gerçekleştirilen diğer pratikler şöyledir:

- Gelin damat evine geldiğinde ileride erkek sahibi olsun diye gelinin yatağında erkek çocuk yuvarlatılır(K.K. 83),
- Gelin, nikâh kıyılincaya kadar yalnız bırakılmaz(K.K. 11),
- Gelinin ayakları bir leğende yıkatılır. Bu su bekârların üzerine serpilerek kismetlerinin açılacağına inanılmaktadır(K.K. 125),
- Gelinin her daim tatlı dilli olması için, gelinin ağzına bal çalınır(K.K. 133),
- Gelinin ilk çocuğu erkek olsun diye kucığına erkek çocuk oturtulur(K.K. 55),

3.4. Nikâh Kıymak

Nikâhın amacı, kadın-erkek beraberliğini ilan etmek, toplumun gözünde geçerli saymak, kutlamak ve kutsamaktır. Terkanyöresinde evlenen çiftlerin öncelikle dini nikâhları kıyılmaktadır. Dini nikâh, düğünden önce kıyılabilirdiği gibi, düğün günü de kıyılabilir. Yörede eskiden nişanlanan çiftlerin beraberliğini bozacak ihtimalleri ortadan kaldırmak için nişanlılık döneminde nikah kıyılmaktaydı. Ancak günümüzde nişan atma olaylarının sık sık gerçekleşiyor olması, nişanlılık döneminde dini nikah kıymayı ötelemektedir.

Dini nikâhla birlikte resmi nikâh da yörede evliliği resmiyete kavuşturma, kadın-erkek beraberliğini meşrulaştırmak için başvurulmuş nikah şeklidir. Eskiden yörede resmi nikâhların kıyılması, çocukların okul çağına gelmesine kadar gecikiyorken; günümüzde eğitim seviyesinin yükselmesi ve ailelerin bilinçli tutumundan dolayı düğünden kısa süre sonra gerçekleştirilmektedir.

3.5. Gerdek

Gerdek, kadın-erkek birlikteliğinin halk arasındaki karşılığıdır. Terkanyöresinde gerdek gecesi ile ilgili birtakım pratiklerin gelişimi şöyledir:

- Damat, arkadaşları tarafından sırtı yumruklanarak gerdek odasına konur(K.K. 122, 155),
- Gerdek odasına giren damat, iki rekât namaz kıldıktan sonra gelinin yüzünü açar (K.K. 152, 155),
- Yüzü açılan gelinle damat bir müddet sohbet ederler. Bir müddet oturduktan sonra, daha önceden hazırlanan tepsi üzerinden bazı yiyecek ve içecekler birlikte yenilir.(K.K. 117, 155).
- Daha sonra sağdıcın verdiği bilgiler doğrultusunda birliktelik gerçekleşir(K.K 155).

4. DÜĞÜN SONRASI

Terkanyöresinde düğün sonrası pratikler, yüz aklığı, gelini geri gönderme, gelini sinama, el öpme ve ayak dönümü gibi uygulamalar şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

4.1. Yüz Aklığı

Yüz aklığı, gerdek gecesinden sonra gelinin damat evine gelene kadar bekaretini koruduğunu belgeleyen kanlı çarşafın başta damadın ailesine, gelen komşulara ve diğer misafirlere gösterilmesidir. Gerdeğe giren gelin ile damat ilk üç gün rahatsız edilmez. Üçüncü gün damadın sağdıcı, damadı evden çıkarmak ve gelinin yüz aklığı çarşafını rahatlıkla kız yengesine vermekadına uygun ortamı yaratmak için damat evine gelmektedir. Damat evden çıkarıldıktan sonra kız yengesi gelinin odasına girip, çarşafı gelinden alır. Alınan çarşaf, bir tepsi üzerinde gelen misafirlere gösterildikten sonra evin balkonunda akşama kadar asılır. Ancak gelin adet döneminde ise, birliktelik gecikeceğinden yüz aklığı ile ilgili pratikler bir haftaya kadar gecikebilir.

Terkanyöresinde eskiden düğünden sonra mutlaka uygulanan bu pratiğin günümüzde çok fazla önemsenmediği ve daha çok damat tarafının ailesi içerisinde kalmasından dolayı zayıfladığı görülmektedir.

4.2. Gelini Geri Gönderme

Gerdek gecesi bakir olmadığı ortaya çıkarsa gelin baba evine gönderilir. Terkanyöresinde gelini geri gönderme hem damat tarafı hem de gelin tarafı için çok ağır bir durum olarak görülmektedir.

Gerdek gecesi bekâr olmadıkları anlaşılan kızlar, genellikle gerdek gecesi sessizce baba evine bırakılır.

4.3. Ayak Dönümü

Ayak dönümü, belli bir süre damat evinde kalan gelinin tekrar damat veya damadın babası tarafından baba evine götürülmesidir. Terkanyöresinde ayak dönümüne “zeyi” denilmektedir. Ayak dönümüne gidilirken damat tarafı gönül hoşluğu yaratmak için tatlı, şerbet ve çeşitli hediyeler götürür.

Bir hafta boyunca baba evinde kalan gelini damat evine genellikle gelinin erkek kardeşi geri getirmektedir. Kız tarafı da gelini geri getirirken damat tarafına bazı hediyeler, tatlılar ve şerbetler götürür.

4.4. Tanışma Davetleri

Terkanyöresinde yeni evlenen çiftler, damat ve gelin tarafının evli bireylerince yemeğe davet edilir. Buradaki amaç, kaynaşmayı sağlamaktır. Aynı zamanda gelin ve damadın her iki aileye kabul edildiğinin göstergesi olarak da algılanan bu davetler, günümüzde de canlılığını koruyan bir gelenektir.

IV. BÖLÜM: ÖLÜM

Ölüm, insanoğlunun geçiş dönemleri arasındaki son evredir. Ölümden sonra hayatın devam edeceği inancının olduğu toplumlarda ölüm, yeni bir hayatın başlangıcı olarak kabul edilir. Eski Türk toplumlarında olduğu gibi İslamiyet'i kabul ettikten sonra da Türk toplumunda mevtanın öteki dünyaya göçünü kolaylaştırmak, ölümü uzaklaştırmak ve geride kalanları tekrar topluma kazandırmak için birtakım dinsel ve geleneksel uygulamalar sürdürülmektedir.

Tarımsal ekonomik hayat tezahürlerinin yoğun olarak gerçekleştirildiği toplumlarda genellikle teslimiyetçi bir hayat tarzı mevcuttur. Doğa ile iç içe oluşu, doğadaki canlılıkların mevsimsel özelliklere göre yok oluşuna ve tekrardan canlanmasına şahit olması bireyi, kendi yaşamında ölüm geçişinin mutlak bir evre olarak kabul görmesini sağlamıştır.

Sahip olduğu iklim ve coğrafi özellikleri, Terkanyöresindeki halkı tarıma sevk etmiştir. Yörede halkın yüzde yüzünün İslam Dini'ni benimsemiş olması da ölümün mutlak olarak kabul görülmesinde etkili olmuş; ölüm öncesi, ölüm anı ve ölümden sonra birtakım ritüellerin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

1. ÖLÜM ÖNCESİ

1.1. Ölümü Düşündüren Ön Belirtiler

İnsan hayatındaki her geçiş evresi öncesinde olduğu gibi, ölüm öncesinde de birtakım işaret, uyarı ve diğer durumlar; ölümün habercisi olarak kabul görmektedir. Toplumsal bilinçte uzun süreçten sonra kabul görebilen bu durumlar, ölüm olayının gerçekleşeceğini haber verdiğinden bireyi, bazı hazırlıklarayönelmektedir.

Terkanyöresinde ölümü düşündüren ön belirtiler, geleneksel ve dini birtakım kabuller doğrultusunda gelişmiştir.

1.1.1. Hayvanlarla İlgili Belirtiler

Terkan Yöresi ekonomik döngüsü içerisinde tarımla beraber hayvancılık da çok önemli bir yere sahiptir. Dolayısıyla hayvanların her hareketi titizlikle izlenmekte ve bazı tedbirler alınmaktadır. Hayvanların günlük seyir içerisindeki hareketleri iklim ve

diğer doğa olayları hakkında halkın bilgilendirici gereçleri olduğu gibi, ölümün yaklaştığının da habercisi olarak kabul görmektedir. Terkanyöresinde ölümün belirtileri olarak değerlendirilen hayvan hareketleri ve alınan tedbirler şöyledir:

- “Tavuk, horoz gibi öttüğünde evden ölünün çıkacağına işarettir. Bu yüzden öten tavuk, “kendi başını ye” denilerek kesilir. Genellikle de eti yenmez veya gelecek bir bela varsa da köpeği bulsun diye köpeğe yedirilir”(K.K. 152).
- “Bir evin damında, bahçesinde veya eve ait tarlada baykuş ötmesi, uğursuzluğa yorulur. Genellikle ölüm getireceğine inanıldığı için öten baykuş kovularak uzaklaştırılır”(K.K. 158).
- “Gece yarısı uzun uzun köpeğin uluması, eve uğursuzluk geleceğine işarettir. Bu uğursuzluğu uzaklaştırmak ve uğursuzluğun can kaybına dönüşmemesi için köpeğe kendi başını ye” denilerek bir şekilde susturulur”(K.K. 163).Makedonya Türklerinde köpeğin uluması (Kalafat, 2000: 265) uğursuzluk belirtisidir.
- “Kargaların bir evin damına tünemesi ölüme neden olacak uğursuzlukların işaretidir. Uğursuzlukları uzaklaştırmak için kargalar kovulmalı ve evden sadaka çıkarılmalıdır(K.K. 128, 164, 165).Sivas’ta baykuş ve karga ötmesi (Örnek, 1966: 90) Ölümün yakın olduğuna işarettir.
- “Bir evde kırmızı karıncalar aniden çoğalırsa evde ölünün çıkacağına işaret etmektedir. Bu durumda karıncaların yuvalarına tuz ve demir parçası bırakılarak karıncaların uzaklaştırılması sağlanır(K.K. 147, 172).

1.1.2. Eşyalarla İlgili Belirtiler

Nesnelerin normal hallerinin dışında görünmeleri veya nesneleri kullanma şekilleri ile ilgili birtakım inançlar mevcuttur. Terkanyöresinde de eşyaların kullanımı ve eşyaların bazı durumlarının ölüme işaret ettiği inancı bulunmaktadır. Genellikle Anadolu’daki inançlara benzer şekilde gelişim gösteren Terkanyöresindeki kültürel miras içerisinde eşyalarla ilgili inançlar şöyledir:

- “Evde aynanın kırılması uğursuzluğa işarettir. Aynalara hapsedilmiş kötü ruhlar evdeki kişilere zarar verebileceğinden gün batımından sonra aynalara

bakılmamalı. “Kırılan ayna, kimsenin ulaşamayacağı yerlere gömülmelidir”(K.K. 168).

- “Evde vazı, bardak, testi gibi eşyaların kırılması uğursuzluğun belirtisidir”(K.K. 172).Sakarya’nın Esence Köylerinde evinde düşen bardağın kırılmadığını gören kişi, bunu felaketin habercisi olarak kabul görüp, bardağı tekrar yere atıp kırmaktadır (İyiyol, 2003: 35).
- “Kapı eşiğinde oturulması uğursuzluk getirir. Kapı eşiklerinde kötü ruhlar olabilir. Ayrıca kapı eşiğı, kutsal sayılmaktadır. Kapı eşikleri, evin atalarını temsil ettiğinden saygınlığa değer yerler olarak kabul görülmelidir”(K.K. 122, 165, 173).
- “Gece ev süpürmek uğursuzluk getirir”(K.K. 165).
- “Ateşe tırnak atılması uğursuzluk getirir. Ayrıca ateşe saç atılması da ölüme davetiye çıkarmak anlamına gelmektedir(K.K. 173, 174).
- “Elbiseleri ters giymek uğursuzluk getirir”(K.K. 147).
- “Bir kişinin elbisesinin üzerinde dikilmesi, uğursuzluk getirir”(K.K. 165, 179).
- “Evde kefen bezi tutulması ölüme çağrı olarak kabul edilmektedir”(K.K. 140, 156, 166).
- “Beyaz çaputla baş bağlamak uğursuzluğa neden olmaktadır”(K.K. 154, 159, 160).
- “Kibleye doğru yatak serilmesi uğursuzluk getirir”(K.K. 161).
- “Evde ağzı açık olarak makas bulundurmak; kefen biçmeyi çağrıştırdığından makaslar kapalı olarak muhafaza edilmelidir”(K.K. 153).

Terkanyöresinde eşyalarla ilgili kabullere benzer kabulleri Anadolu ve diğer Türk dünyasındaki halklar arasında da görmek mümkündür.

1.1.3. Rüyaıyla İlgili Belirtiler

Fromm, “İnsanın bildiklerinin başında merak ve hayret vardır” ayrıca “Rüyalar, uyanıklık halimizin tersine mantık kurallarına uymazlar”(Fromm, 2003)der. Uyanıkken her şeyi mantık süzgecinden geçiren bireyin uyurken zihninin özgür bir biçimde

işlemesine ve görülen rüyaların bireyin hayatı boyunca yaşayacağı ve yaşamış olduğu olaylara ışık tutmasına yardımcı olabileceğine açıklık getirmiştir. Nitekim rüyalar bireyin yaratıcı gücünün uyanıklık halinin çok daha üstünde olduğu yaşamsal bir haldir. Fromm, rüyaların yorumlaması noktasında ise, sembol dilinin kullanılabilirlik düzeyine bağlı olarak tutarlılığın artacağına işaret eder. Sembol dilinin yorumlamasının temelinde kişisel tecrübe, his ve düşünceler vardır.

Rüyalar, insanın geleceği merak etmeleri hususunda da önemli bir yere sahiptir. Hayatın her döneminde görülen rüyalar, çoğu defa gelecekte olabilecek bir olaya işaret olarak kabul edilmektedir. Hayatın son geçiş dönemi olan ölüm evresine işaret eden rüyalar, insanoğlunun ölümün yıkıcı etkisine karşı oluşturduğu savunma mekanizması niteliğindedir. Terkanyöresinde rüyada görülen bazı nesneler, hal ve durumlar, olaylar ölümün ön belirtileri olarak yorumlanmaktadır.

- “Rüyada ölmüş bir kimsenin birini almaya geldiğini söylemesi, o kişinin öleceğine yorumlanmaktadır”(K.K. 185).
- “Rüyada birinin evlendiğini görmek, o kişinin yakın zaman içinde öleceğine işaret etmektedir”(K.K. 177, 178).
- “Rüyada bir kimseyi beyaz at üstünde görmek; o kişinin öleceğine işaret etmektedir”(K.K. 169).
- “Rüyada evin tavanını tutan sütunların kırıldığını görmek; o evin reisinin öleceğine işaret etmektedir”(K.K. 170).
- “Rüyada baykuş, karga ve köpek görmek; ölüme işaret etmektedir”(K.K. 140).
- “Rüyada ölmüş birinden bir eşya almak veya ölmüş birine bir eşya vermek uğursuzluğa işaret etmektedir”(K.K. 182, 183).
- “Rüyada ölmüş birinden para almak; ölüme işaret etmektedir”(K.K. 181).
- “Yaşlı kimselerin rüyalarında beyaz merdiven görmeleri; o kişilerin yakın zamanda öleceğine yorumlanmaktadır”(K.K. 113).
- “Rüyada dişlerinin döküldüğünü gören kişi; evinden cenaze çıkacağına yorumlamaktadır”(K.K. 148, 153).

- “Rüyada gelinlik giymiş birini görmek; o kişinin öleceğine yorumlanmaktadır”(K.K. 193).
- “Rüyada mezarlık görmek; ölümün yakın olduğuna yorumlanmaktadır”(K.K. 183, 134).
- “Rüyada yıldızın kaydığını görmek; saygın bir kişinin öleceğine şeklinde yorumlanmaktadır”(K.K. 175).

Terkanyöresinde bazı rüyaların ölüm belirtisi olarak kabul edilişi, Anadolu’nun diğer yörelerinde görülen bir durumdur. Anadolu’nun birçok yöresinde rüyada ateş ve dişlerinin döküldüğünü görmek ölüme işarettir(Örnek, 2000: 211).

1.1.4. Hastadaki Psikolojik ve Fizyolojik Belirtiler

Ölümün ilk belirtisi yaşlılık halidir. Yaş ilerledikçe her canlıda olduğu gibi, insan bedenindeki bazı değişimler, ölüme biraz daha yaklaşıldığını hissettirmektedir. Terkanyöresindeki halk arasında ölüm kaçınılmaz bir son olarak kabul görmektedir.

Yörede ölüme yaklaşıldığını gösteren ilk belirti saçlara ak düşmesidir. Saçların aklaşması olgunluğun göstergesi olmakla birlikte mutlak son olan ölüme yaklaşıldığını göstergesidir de. Ani ölümler dışında bir kişinin öleceğine dair kabul gören bedensel ve ruhsal belirtiler şöyledir.

Kişinin,

- Gözlerinin çukurlaşp morarması,
- Ellerin titremeye başlaması,
- Sürekli olarak ölen kimselerden bahsetmesi,
- Sürekli olarak ölen kimselerin kendini ziyarete geldiğini söylemesi,
- Yeme ve içmeden kesilmesi,
- Sık sık gençlik ve çocukluk anlarını hatırlaması,
- Hafıza kaybı,
- Bedeninin belirli yerlerinde pamuklaşma olması,
- Aşırı zayıflaması

- Sürekli dalması,
- Vücudunun sararması, Sivas, Aksaray, Kayseri, Konya’da bedeni şişen hastanın öleceğine inanılır. Erzurum, Konya, Uşak ve Çorum’da hastanın bedeni sarar ya da morarırsa öleceğinin belirtisidir (Örnek, 2000: 211).
- Vücudunun belli yerlerinde yaralar oluşması,
- Burun yapısının değişmesi,
- Nefesinin daralması,
- El ve bacak eklemlerinin şişmesi,
- Saçlarının dökülmesi,
- Tırnaklarının kuruması veya eskisi gibi uzamaması

2. ÖLÜM SIRASI

Ölümü kolaylaştırmak, hastanın öte dünyaya göçünü kolaylaştırmak, ölüm sırasında ölümü evden uzaklaştırmak, ölünün arkasından başka birinin deölmesine engel olmak amaçlarıyla gerçekleşen ritüeller, Terkanyöresinde adet ve dini inanç çerçevesinde gelişim göstermektedir.

Hasta öncelikle temiz ve ferah bir odada serilmiş bir döşeğin üzerine yatırılmaktadır. Ayrıca odada dolap, sandalye, masa gibi eşyaların bulundurulmamasına özen gösterilmektedir. Ölüm sırasında mevtanın düşüncesinde bu eşyaların farklı yaratıklar şeklini alabilir düşüncesinin olması, ölüm anında odada büyük eşyaların bulundurulmamasını gerekli kılmaktadır(K.K. 190, 196, 201).

Ölmek üzere olan kişi kesinlikle yalnız bırakılmaz. Mevtanın öte dünyaya göçü sırasında yalnız bırakılmamasının nedeni, ölüm sırasında korkmasını engellemektir. Can çekişen kişininindudakları ıslatılmış bir bez veya pamuk parçası ile sık sık ıslatılır. Şeytan’ın ölecek kişiyi kandırmak için geleceğine ve imanını almak isteyeceğine inanıldığından bu uygulama gerçekleştirilir. Ayrıca ölüm sırasında sürekli Kuran-ı Kerim okutulması da Şeytanın mevtaya ulaşmasını engellemeye yönelik bir ritüeldir(K.K.175, 176, 178).

Hastanın öleceği kesinleşince mutlaka yakınlarına haber verilmektedir. Hastanın öte dünyaya geçişi sırasında gözünün arkada kalmaması için en uzak çocuklarına ve en çok sevdiği kişilere haber verilerek öleceği düşünülen kişinin başında bulunmaları sağlanmaktadır(K.K. 171, 177, 178).

Ölüm anındaki kişinin, kendisiyle birlikte başkasını götürmesini engellemek amacıyla, Balkanlarda olduğu gibi (Kalafat, 2000: 266) ayakkabıları ters çevrilir ya da başkasına verilir (K.K. 180). Ölüm anında hastanın eşyalarıyla ilgili yapılan bir diğer pratik, hastanın elbiselerinin evden çıkarılmasıdır(K.K. 181).

Ölüm anında hastanın görünüşü ve bazı hareketleri, onun amelleriyle ilgili bilgi sahibi olunmasına olanak sağlamaktadır. İnanca göre, hasta ölüm sırasında bağırıyor, ağlıyor veya titriyorsa; ölümünün zor olduğunun göstergesidir(K.K. 193, 198). Ayrıca hasta ölüm anında sürekli kapı veya pencereye bakıyorsa, yanında olmasını istediği birinin yolunu gözlediğine kanaat getirilmektedir(K.K. 200).

Ölüm sırasında hastanın kötü görünmesi, kokması, çok şişmesi, amelinin kötü ve ölümünün zor olduğuna işarettir(K.K. 187, 188). Ölüm sırasında mevtanın üzerine bu durumlarda gül suyu dökülür, buğur tüttürülür.

3. ÖLÜMDEN SONRA

Düğün, nişan, sünnet, doğum gibi ölüm olayının da bir töreni vardır. Bu tören birtakım kuralları beraberinde getirir. Bu kurallar içerisinde *ağıt* kendiliğinden ortaya çıkar (Altınkaya, 2015: 59).

Ölümgerçekleştikten sonra ağıt yakılmaya başlanır. Çalışmamızın geçtiği yörede ağıt derlemek zordur. Genellikle irticalen söylenen ağıtların kaydedilmesi de zordur. Yörede ağıt yakmak kadınlarca gerçekleşir.

Ağıt

Abdo'nun mezarın kayadan oyun

Mezarın üstüne mermer taş koyun

Vurma zalim vurma yaram derindir

Yaram sağalırsa Mevla'm kerimdir

Abdo'nun başında Acem papağı

Yüziine dökülmüş altın yapağı

Vurma zalim vurma suçımı söyle

Rüyamda görmüşem kaderim böyle (K.K. 102).

Hasta gözü veya ağzı açık şekilde ölmüşse, dünyada gözünü arkada bırakacak bir dileğinin olduğuna işarettir. Ölümden sonra yakın derece akrabalarından biri, hastanın ağız ve gözlerini kapatmaktadır. (K.K. 185, 186). Anadolu'da ölünün gözlerinin açık gitmesi, bir işinin yarım kaldığını; ölünün kötü görünmesi öte dünyada işinin zor olduğuna (Örnek, 2000: 214-217) yorumlanmaktadır.

Ölüm anında hastanın bulunduğu odanın kapı ve pencereleri hatta bulunduğu evin kapısı, ruhun kolayca ölüm mekânını terk edip uzaklaşmasını sağlamak amacıyla açık tutulmaktadır. (K.K. 199). Bazı köylerde gözleri açık şekilde ölen kişilerin, ölüm sırasında gökten inen merdivenin güzelliğine dalması olarak kabul görmektedir.

Ölen kişinin gözleri kapatıldıktan sonra kolları ve bacakları yanlamasına ve uzunlamasına düzleştirilmektedir. El ve bacakların şekli de ölünün diğer dünyaya intikali sırasındaki durumu hakkında bilgi vermektedir. Elleri ve kolları açık ya da avuçları sıkı kapanmış şekilde ölenlerin amellerinin kötü olduğuna inanılmaktadır. El ve bacaklar düzleştirildikten sonra mevtanın yüzü kibleye doğru çevrilir.

Ölüm sırasında çok şişen kişilerin üzerine demir parçası konulması geleneği Terkanyöresinde çok az görülmektedir. Ölünün yıkanması için gerekli hazırlıklar yapılmıncaya kadar ölü, yüzü kibleye dönük şekilde bekletilmektedir. Terkanyöresinde ölüyü bekletmek, Şafii mezhebince mecburi bir durum olmadıkça kabul görülen bir durum olmadığından; bir an önce ölü yıkanması için gerekli hazırlıklar yapılmaktadır.

Terkanyöresinde ölümden sonra yapılanlar sırasıyla; ölümü duyurmak, ölünün yıkanması, ölünün defnedilmeye hazırlanması; ölünün defnedilmesi şeklinde gelişim göstermektedir.

3.1. Ölümü Duyurmak

Terkanyöresinde ölen kişinin haberi okunan sela sırasında ölen kişinin künyesinin okunmasıyla gerçekleşir. Uzakta olan kişilere ise, genellikle telefonla haber

verilmektedir. Uzakta olan kişilere haber verilirken genellikle kişinin çok hasta olduğu söylenmektedir.

Ölüm olayının duyurulmasında ölünün bir an öce defnedilmek istenmesi önemli bir etkidir. Ayrıca ölen kişinin ruhunun başkalarına zarar verebileceği düşüncesi de ölünün defnedilmesinin bir an önce gerçekleşmesinde önemli bir etkidir.

3.2. Ölünün Defnedilmeye Hazırlanması

Ölünün defnedilmesi sırasında gelenek ve inançlar doğrultusunda birtakım uygulamalar bulunmaktadır. Bu uygulamaların olmasının temelinde ölünün ruhunun bedeninden uzaklaştırılıp, öteki dünyaya intikalini gerçekleştirmek vardır.

Terkanyöresinde ölü ruhunu teslim ettikten, yıkanana kadar yakın akrabaları tarafından yalnız bırakılmaz. Defin hazırlıkları, genellikle diğer akrabalar yahut komşularınca gerçekleştirilmektedir. Ölünün defin hazırlıkları; ölüyü yıkama, ölüyü kefenleme, mezar kazma, cenaze namazını kılma ve mezarlıkta terkin verme şeklinde gelişmektedir.

3.2.1. Ölünün Yıkaması

Hasta, öldükten sonra defin için hazırlıklar yapılır. Defin için yapılan ilk hazırlık, ölünün yıkanmasıdır. Terkanyöresinde ölüyü yıkama, geleneksel ve dini birtakım zorunluluklar çerçevesinde gerçekleştirilmektedir.

Terkanyöresinde gerek ölüm anında gerekse ölümün duyurulmasıyla mevtanın yakınları, yakın akrabalar ve komşular tarafından yalnız bırakılmamaktadır. Bir taraftan tesellide bulunurken bir taraftan da ölü yıkanmak için hazırlık yapılır. Ölünün yıkanması sırasında genellikle yakınları bulundurulmaz. Daha sonra kendilerinde derin izler bırakabilecek anların yaşanabilmesi ihtimali, ölü yakınlarının yıkama esnasında ortamda bulundurulmamasına neden olmaktadır.

Ölü, kendi evinde yıkanabildiği gibi, cami, gasil hane, veya hastane morglarında da yıkanabilmektedir. Yörede ölüyü yıkamak büyük sevaptır, inancının olması, yıkama işleminde birçok kişinin bulunmasına olanak sağlamaktadır. Ölü, bulunduğu yatağından alınıp, yıkatılacağı yere getirildikten sonra elbiseleri çıkartılır. Ölüyü yıkama işi,

genellikle imamlarca gerçekleştirilmektedir. Ölen kişinin kadın olması durumunda ölüyü yıkama işini mevtanın yakın akrabalarından kadınlar ve komşuları tarafından gerçekleştirilmektedir.

Yıkamaya sağ taraftan başlanmaktadır. Daha sonra sol taraf yıkanıp, temizlendikten sonra belden aşağı taraf yıkanmaya başlanmaktadır. Yıkama esnasında eldiven kullanılmaktadır. Üst bölge yıkandıktan sonra başka bir eldivenle alt kısım yıkanmaktadır. Yıkama esnasında keselenme yapılmaktadır. İmam mevtayı yıkarken yıkama yerinde bulunan diğer kimseler imama yardım etmektedirler.

Yıkama işlemi bittikten sonra mevtaya öncelikle gusül abdesti aldırılır; sonra da normal abdest aldırıldıktan sonra son kez su dökülmektedir. Ölen kişinin kadın olduğu durumlarda imam görevini üslenen bir kadın ve yardımcıları yıkama işlemini gerçekleştirmektedir.

Ölü yıkandıktan sonra kullanılan kazanlar ters çevrilir. Bundaki amaç, ölümü uzak tutmaktır.

3.2.2. Ölünün Kefenlenmesi

Terkanyöresinde ölü, yıkandıktan sonra yıkayan kişilerce kefenlenmektedir. Kefen için beyaz bez kullanılmaktadır. Kefen bezinin keten olmasına özen gösterilmektedir. Kefen bezinin, ölünün hayattayken biriktirdiği parasıyla alınması, kişinin diğer dünyadaki akıbeti için olumlu olacağı düşüncesi vardır. Kefenleme işlemi erkekler için ayrı, kadınlar için ayrı yapılmaktadır. Ölü yıkandıktan sonra, çenesi bağlanmakta, eller ve kollar düz olacak şekilde sabitlenmektedir. Kefen biçme işleminde sadece makas kullanılmaktadır. Kefenin dikilerek biçilmesi doğru değildir. Erkekler kefenlenirken üst ve alt olacak şekilde iki kısım; bayanlar kefenlenirken, üst, alt ve orta kısım olacak şekilde üçlü kefenleme işlemi yapılır. Kadınların baş kısımları genellikle beyaz işlemesiz bir tülbentle sarılmaktadır. Kefenleme işlemi bittikten sonra, kefene gül suyu, misk, amber gibi alkolsüz maddeler sürülüp dökülebilmektedir.

Kefenleme işlemi bittikten sonra ölü tabuta konulup cenaze namazı kılınmak üzere camiye götürülür.

3.2.3. Mezar Kazma

Terkanyöresinde ölümden sonra yukarıdaki işlemler sürerken bir taraftan da ölünün gömüleceği mezar kazılmaktadır. Mezar kazma işini erkekler yapmaktadır. Mezar, erkekler ve kadınlar için iki ile iki buçuk metre olacak şekilde kazılmaktadır. Yörede mezar, eskiden kazma kürek kullanılarak kazılıyorken; günümüzde mezarların çoğu iş makinesi yardımıyla kazılmaktadır. Mezar kazıldıktan sonra yana doğru ölünün sığacağı şekilde bir çıkık kazılmaktadır.

Mezar kazılıp hazırlandıktan sonra erkekler için göbek, kadınlar için ise, göğüs hizasına gelecek şekilde mezar duvarı taş veya tuğlalarla örülmektedir. Yörede hem eskiden hem de günümüzde mezar kazma işleri gönüllü olarak yapılmaktadır. Mezar kazılıp hazırlandıktan sonra cenaze namazı kılınmak üzere imama haber verilmektedir.

3.2.4. Cenaze Namazı

Terkanyöresinde ölüyü olabildiğince erken gömmenin makul olduğu inancının olması, mezarın kazılmasından sonra bir an önce cenaze namazı kılınıp ölüyü mezarlığa götürmeyi gerektirmektedir. Cenaze namazı, kılmak şarttır. Cenaze namazında bulunmak, hem mevta için hem de cenaze namazında bulunanlar için büyük sevap kazandıracağı inancı olduğundan cenaze namazına mümkün olduğunca fazla kişinin katılması sağlanmaktadır. Cenaze namazı, imamın niyet getirip er kişi niyetine demesiyle; cemaatin de uydum imama falanca kişinin cenaze namazını kılmak için er/hatun kişi niyetine demesiyle başlamaktadır. İmamın ikinci selamından sonra cemaatin selam vermesinden sonra cenaze namazı sona ermektedir.

Bazı köylerde ölen kişi, akşam geç vakitte ölmüşse, yıkandıktan sonra sabaha kadar camide bekletilmektedir. Bu bekleyiş, sırasında birkaç defa cenaze namazı kılındığı bilinmektedir. Ayrıca sabaha kadar camide cenazenin başında bekleyenler Kuran-ı Kerim okumaktadırlar. Sabah olunca son kez cenaze namazı kılındıktan sonra mevta mezarlığa doğru götürülür.

Terkanyöresinde Cenaze namazını sadece erkekler kılmaktadır.

3.2.5. Cenazenin Mezarlığa Taşınması

Eskiden cenaze tahta merdiven üzerine yumuşak battaniye ve döşekler konularak mezara taşınmaktayken; günümüzde tüm köylerde cenaze, tabutun içine konularak taşınmaktadır. Cenaze mezarlığa taşınırken tekbir getirilmektedir. Ayrıca olabildiğince Fatiha Suresi okunup ölünün ruhuna bağışlanmaktadır.

Cenaze mezarlığa getirildikten sonra telkin alınmak suretiyle bekletilir. Telkin verildikten sonra imam son kez “haklarınızı helal edin” der. Helalleşmeden sonra ölüyü gömmek için mezara inilir.

3.2.6. Ölünün Gömülmesi

Cenaze, helallikler alındıktan sonra gömülmek üzere tabutun içerisinden çıkarılmaktadır. Ölüyü mezara yerleştirmek için iki kişi mezarın içine girmektedir. Ölen kişinin kadın olduğu durumlarda mezara inen kişilerin mevtanın yakın akrabaları olmalarına dikkat edilmektedir. Bu kişilerin, namahrem olmamaları gerekliliği, ölünün abdestinin korunmasına yönelik bir tedbirdir.

Kefenlenen mevta erkekse baş kısmı açılmaktadır. Kefenlenen mevta kadın ise, baş kısmı açılmamaktadır. Ölü, mezara yakın akrabalar tarafından indirildikten sonra yüzü Kibleye döndürülmektedir. Ölü, mezara konduktan sonra, üzeri mermer ya da taş malzeme ile kapatılmaktadır. Bazı köylerde mermer ve taş yerine tahta da kullanılmaktadır. Ölünün üzeri kapatıldıktan sonra mezara toprak atılmaktadır. Mezar toprakla doldurulup mezar taşları konulduktan sonra, imam ile mevtanın iki yakını mezarlıkta beklerler. Bu sırada imam, ölünün sorgu meleklerinin sorularına vermesi gereken cevapları tekrarlamaktadır.

3.2.7. Devir/ Iskat

Iskat, ölen kişinin hayatta iken kılamadığı namaza, tutamadığı oruca, ettiği yeminlere, konuştuğu yalan sözlere karşılık kendi malından veya vekalet alan kişinin malından fidye verilmesidir. Fidye verilirken kişiler arasında yapılan alış-verişe de devir denilmektedir.

Terkanyöresinde ölen kişilerin ıskat ve devir işlemlerinin yapılması eskiden olduğu gibi, günümüzde de yaşatılan bir uygulamadır. Cenaze defnedildikten kısa süre

içerisinde yapılan ıskat ve devir işlemlerinin gerçekleştirilmesindeki amaç, ölünün öteki dünyada rahat ettirmesini sağlamaktır.

Eskiden maddi durumların kötü olması, ıskat işlemlerinde birtakım kolaylıklar aranmasına neden olmuştur. ölen kişilerin ıskatı verilirken birkaç torbaya buğday konulup, cemaate getirilirdi. Bu buğdaylar karşılıklı devredilip tekrar tekrar ıskat olarak verilirirdi. İskatın çabuk bitmesi için ise, ıskatı devralan kişi “bu buğdayı falanca kişinin ıskatı olarak bin-on bin- misli olarak aldım kabul ettim”(K.K. 197, 198, 199) derdi.

Günümüzde ekonomik durumların iyileşmesiyle ölen kişilerin ıskat ve devir işlemlerinin yapılması sırasında böyle bir yolun seçilmesine olan gerekliliği ortadan kaldırmıştır.

3.3. Ölü Defnedildikten Sonra Yapılan Uygulamalar

Terkanyöresinde ölü defnedildikten sonra yapılan uygulamaların şekillenmesinde eski Türk gelenekleri, yörenin kültürel belleğinde vücut bulmuş normlar ve İslam Dininin kaideleri etkili olmuştur.

Türk kültüründe ocak kültüne bağlı olarak ortaya çıkmış bir uygulama olan, ölü defnedildikten sonra ölünün yıkandığı yere ocaktan bir taş koyma işlemi; Terkanyöresinde de görülmektedir.

Ölünün ruhunun başkasına zarar vermesini engellemek için definden sonra mevtanın kaldırıldığı yere ekmek bırakılmaktadır. Bu uygulamanın yapılmasında, “mevta öldükten sonra da evinden aşını almaya gelmeye devam eder”(K.K. 179, 180, 181) inancı etkindir.

Terkanyöresinde “cenaze kaldırıldıktan birkaç gün sonra mevtanın hasta yatağı, elbiseleri ve bulunduğu oda yıkanmaktadır”(K.K. 194, 195, 197). Su kültürünün yörede yaşatılmaya devam ettiğini gösteren bu uygulama, suyun temizleyici/arındırıcı gücünün olduğuna inanılması ve ölümü uzaklaştırmaya çalışılmasına yöneliktir.

3.3.1. Ölünün Belirli Günleri

Türk toplumunun her döneminde bazı sayıların kutsiyetlik derecesinde önemsendiği bilinmektedir. Bu sayılar genellikle, 1, 3, 5, 7, 9 40, 52... gibi sayılardır. Her sayı, insan hayatının belli dönemlerinde önemsenmektedir. Doğumdan sonra ki ilk

kırk gün, yemin edilirken yeminin üç defa tekrar edilmesi, dini nikâh kıyılırken bazı sözlerin üç defa tekrar edilmesi, boşanmada sözlerin üçlemesi, ilk bir ay, ilk yedi gün gibi değerlerin ortaya çıkmasında adet, gelenek, din, toplumsal değerler, gibi birçok faktör etkilidir.

Türk toplumunda sayılara anlam yüklendiğiyle ilgili en eski örnekler incelendiğinde, bu gelenek ve inançların toplumsal hayatımızın çok daha derinliklerinde yer aldığını anlamak mümkündür. Nitekim Oğuz Kağan Destanı'nda Oğuz Kağan'ın kırk yiğidinin olması, Dede Korkut Hikâyeleri'nde Oğuz Beylerinin kırk yiğidinin olması gibi durumlar, tesadüf eseri meydana gelmemiştir.

Terkanyöresinde insan hayatının hemen hemen her döneminde olduğu gibi, ölüm evresinde de sayılara bağlı birtakım ritüeller bulunmaktadır. Ata Kültü'nün yörede benimsenmişlik derecesine bağlı olarak; ölümden sonra genellikle ölünün üçüncü, yedinci, kırkıncı, elli ikinci günleri ve sene-i devriyesi gibi günlerde ölen kişi adına birtakım uygulamalar yapılmaktadır.

Terkanyöresinde ölünün üçüncü gününde genellikle Kuran-ı Kerim ve Mevlit okunmakta veya okutulmaktadır. Üçüncü gün gerçekleştirilen bir diğer ritüel ise, ölen kişinin ruhu adına yemek dağıtmaktadır(K.K. 136, 189).

Ölünün yedinci gününde genellikle helva dağıtılıp, mezarlık ziyaretleri yapılmaktadır. Bazı köylerde mezarlık ziyaretinden sonra aş ve şeker dağıtımı da yapılmaktadır(K.K. 136, 138, 142, 182).

Ölünün kırkıncı gününde ölen kişi adına kurban kesilmektedir. Kesilen kurbanın etinden çeşitli yemekler yapıp gelenlere dağıtılmaktadır. Kırkıncı gün ölen kişinin ruhu adına sabaha kadar Kuran-ı Kerim okunmaktadır(K.K. 146, 159, 187).

Terkanyöresinde ölünün elli ikinci gününe özel bir uygulamanın yapılmadığı görülür.

3.3.2. Yas Tutma/Taziye Bildirme

Terkanyöresinde Atalar Kültü'nün etkisiyle ölen kişinin ardından yas tutulmaktadır. Yas tutmak, ölen kişiye duyulan saygıyı, ölen kişinin ölümünden dolayı

duyulan üzüntüyü gösterme eylemlerini kapsamaktadır. Yas tutmanın amacı, ölen kişinin ailesini yalnız bırakmamak ve yeniden topluma kazandırmaktır.

Terkanyöresinde ölen kişinin ardından yas tutma süresi bazı nedenlerden dolayı değişiklik göstermektedir. Ölen kişinin bebek, çocuk, genç, ihtiyar olması; yörede çok saygın olarak görülmesi ya da önemli bir devlet adamı olması, yas tutma süresini belirlemektedir. Ölen kişi yeni doğmuş bebek ise, yas süresi genellikle en fazla üç gündür. Ölen kişi, yaşlı ve saygın biriyse, yas tutma süresi yedi ile on beş gün arasında değişebilmektedir(K.K. 149, 166, 167, 191).

Terkanyöresinde yas süresince genellikle yapılanlar şöyledir: Taziye bildirmeye gelenler kara giyinmemeye ve sakal uzatmamaya çalışmaktadır. Bunu, Hristiyanlara ait uygulamalara benzediği için yaparlar. Amaç, ölen kişilerin aile fertlerinin acılarını hafifletmek, onları yeniden topluma kazandırmaktır(K.K. 188, 192).

Taziye bildirimleri mümkün olduğunca kısa tutulmaya çalışılmaktadır. Amaç, aileye daha fazla yük olmamaktır(K.K. 96, 125).

Yas dönemi boyunca eğlence etkinlikleri sürdürülmez. Ölen kişinin bulunduğu köyde ve yakın köylerde yas sürecince düğünler ileri bir tarihe ertelenmektedir. Ayrıca yas süresince ölen kişinin evi başta olmak üzere yakın akrabalar ve komşu evlerinde televizyon, radyo ve teyp gibi gereçlerin kullanılmamasına dikkat edilir.

3.4. Mezarlık Ve Mezar Taşları İle İlgili İnanışlar

Eskiden ölüyü vahşi hayvanlardan korumak için mezarlıklar alçak ve çok fazla belli ettirilmeyecek şekilde yapılmaktayken; günümüzde mezarlar mermer, taş, granit gibi bloklar kullanılarak yapılmaktadır. Mezarlıklarda yüksek sesle konuşmak, şarkı, türkü söylemek, saygısızlık olarak karşılanmaktadır.

Mezarlıklardaki otlar biçilmez.” Mezarlıklardaki ağaçların yemişlerinden yemek uğursuzluk getirir” (K.K. 162) inancından dolayı mezarlıklarda bir şeyler yememeye dikkat edilmektedir.

Mezarlıklarda uyumak, uğursuzluk getireceğinden buralarda uyunulmaz. Gece vakti mezarlıklarda bulunmamaya özen gösterilmektedir. Mezarlıkta ısıklık çalmak, ölüye

büyük saygısızlık olarak karşılanmaktadır. Mezarlıkta hayvan otlatmak günah ve saygısızlık olarak karşılanmaktadır.

Mezar taşlarında genellikle ölen kişinin adı, soyadı, doğum tarihi, ölüm tarihi, anne veya baba adı ve “El Fatiha” yazılmaktadır.

3.5. Ölümle İlgili Beddualar

Terkanyöresinde ölümü çağrıştıracak uğursuzluklar ve birebir ölümle ilgili beddualar şunlardır:

- Boynun kırılsın(K.K. 41).
- Etlerini kartallar yesin(K.K. 74).
- Akşamı görmeyesin(K.K. 122).
- Ciğerin kararsın(K.K. 95).
- Mezarsız kalasın(K.K. 161).
- Top değsin canan(K.K. 56).
- Tufan değsin sana(K.K. 44).
- Evin yıkılsın(K.K. 133).
- Evin yansın(K.K. 133).
- Boyun devrilsin(K.K. 134).
- Fatiha okuyanın olmasın(K.K. 178).
- Kurşunlara gelesin(K.K. 196).
- Yerin dibine giresin(K.K. 111).
- Maraz olasın(K.K. 68).
- Verem olasın(K.K. 164).
- Ocağın sönsün(K.K. 83).
- Nefesin kesile(K.K. 144).
- Dilin lal olsun(K.K. 79).
- Gidesin de dönmeyesin(K.K. 128)
- Belin kırılsın(K.K. 124).
- Kurtlar yesin(K.K. 117).
- Işıksız kalasın(K.K. 198)
- Başını yesin(K.K. 192).
- Ciğerin sökülsün(K.K. 192).

Kemiklerin delinsin(K.K. 139).

3.6. Ölümle İlgili Dualar

Allah temiz ölüm nasip etsin(K.K. 52).

Allah elden ayaktan etmesin(K.K. 74).

Allah ele düşürmesin(K.K. 161).

Allah mezarsızlık vermesin(K.K. 144).

Allah Salih iman versin(K.K. 124).

Allah uzun ömür versin(K.K. 164).

Vatanından ayrı olmasın mezarın(K.K. 168).

Fatiha okuyanın çok olsun(K.K. 185).

El öpenin çok olsun(K.K. 122).

Allah kolay ölüm nasip etsin(K.K. 92).

Su verenin çok olsun(K.K. 136).

Gözün arkada kalmasın(K.K. 125).

Mekânın cennet olsun(K.K. 87).

SONUÇ

Kültür, milletlerin geçmişten bugüne dek sahip olduğu maddi ve manevi değerlerin bütünüdür. Bir milletin sahip olduğu bu değerleri koruyup, geliştirmek adına harcadığı efor ise; o milletin gelişmişlik düzeyini ve kültürünün sonraki kuşaklara aktarabilme başarısının göstergesidir. Dünya üzerinde yaşamın sürdürüldüğü ilk günden, yaşadığımız güne kadar ne kadar zaman geçtiği bilinmez; ancak şu muhakkaktır: Dünya üzerinde yaşanmakta olan hızlı değişim, ferдин hayat koşullarını kolaylaştırdığı kadar, yaşamında da köklü değişimlere yol açmıştır. Bu değişimler, bazen iktisadi alanlarda, bazen sosyo-kültürel alanlarda bazen de kişisel alanlarda olduğu için; birey, belli bir noktadan sonra “kendi” olma arayışına girer ve tamamen yurtsuzlaştığı için de ‘asıl kimlik’ arayışına yönelir. Çoğu zaman asıl kimlikten çok uzak kaldığı için de hayatı yıkımla son bulur.

“Diyarbakır’ın Terkan Yöresi Geçiş Dönemi(Doğum, Sünnет, Evlenme, Ölüm) Âdet Ve İnanişları” adlı çalışmada, Diyarbakır’ın Terkanyöresinin geçiş dönemlerinde var olan adet ve inanişların tespiti, eskiden uygulama alanlarının günümüzdeki uygulama alanlarıyla karşılaştırılması ve bu adet ve inanişların değerlendirilmesine yer verilmiştir.

Çalışmanın sonucunda değerlendirme ve sonuçlar şöyle sıralanabilir:

Terkan Yöresi geçiş dönemlerinde görülen adet, inaniş ve bu adet ve inanişların etkisiyle meydana gelmiş pratiklerin temelinde Türk kültüründeki inanç sistemleri, dini kurallar ve geleneklerin etkisi vardır.

Terkanyöresinde görülen adet ve inanişların benzerlerini Anadolu ve Türk dünyasında görmek mümkündür. Yörede görülen adet ve inanişların Anadolu ve Türk dünyasında görülen adet ve inanişlara benzer olması; Türk kültürünün Diyarbakır’ın Terkanyöresinde canlı olarak yaşatıldığını göstermektedir.

Terkanyöresinde görülen adet ve inanişlar, yöre genelinde geçerlidir. Hayatın tüm geçiş dönemlerinde görülen bu hususlar, yöre insanının birtakım şeyleri yapma veya yapmama konusunda yaşam şeklini belirlemektedir.

Atalar Kültü, Ateş Kültü, Demir Kültü, Ocak Kültü, Su Kültü, Toprak Kültü gibi kültler, Terkan Yöresi geçiş dönemlerinde görülen adet ve inanışların şekillenmesinde önemli paya sahiptir. İslam dininin kaideleri ve farklı kültürlerin etkisi, yörenin geçiş dönemleri adet ve inanışlarının şekillenmesinde etkin olduğu söylenebilir. Ayrıca yörede halk hekimliği pratiklerinin gelişmesinde yaşanan yerin yaşam koşulları etkilidir. Eskiden yörede ulaşım, eğitim, sağlık ve diğer sosyal hizmetlerinin günümüzdeki standartların gerisinde olması; yöre halkını sağlık konusunda öz pratikler geliştirmesine yönlendirmiştir.

Terkanyöresinde doğum, ölüm, sünnet ve evlenme geçişlerinde görülen adet ve inanışların ölümle ilgili olanlara göre daha çok değiştiği söylenebilir. Tarımsal tezahürlerin etkin olduğu coğrafyalarda birey, teslimiyetçi bir yaşam stili içine girmektedir. Terkanyöresinde yaşayan halkın büyük çoğunluğunun tarımsal faaliyetler ile yaşamını sürdürmesi; bu coğrafyada yaşayan bireylerin tabiatın doğal seyriyle iç içe olmasını sağlamış ve hayatı tabiatın doğal seyrine göre evreler halinde kabul görmelerini sağlamıştır.

Çalışma alanımızda görülen adet ve inanışların uygulanış alanları, son yirmi beş yıl içerisinde ölüm evresi adet ve inanışları dışında önemli bir değişim durumu ile karşı karşıyadır. Özellikle yeni neslin eğitim durumlarının yükselmesi, farklı kültürlerle tanışması ve modernleşme kavramının tam anlamıyla benimsenmiş olmayışı; eski adet ve inanışların eksik, yetersiz ve geri kalmış olarak değerlendirilmesine neden olmaktadır.

KAYNAKÇA

Bilimsel Kaynaklar

ACAR, Ömer-DEMİR., Mustafa., Sosyal Bilimler Sözlüğü, Vadi Yayınları, İstanbul, 1997.

ACIPAYAMLI., Orhan., Türkiye'de Doğumla ilgili İnanmaların Etnolojik Etüdü, Ankara, 1974.

ALTINKAYNAK., Erdoğan, Meydancık Beldesi Gürcülerinde Geçiş Dönemlerinden ...“Doğum” , Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi (32), Ankara, 2016.

ALTINKAYNAK., Erdoğan, Meydancık Beldesi Gürcülerinde Geçiş Dönemlerinden ...“Ölüm” , Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi(31), Ankara, 2016.

ALTINKAYNAK, Erdoğan.,Ağıtlar (Pınarbaşı - Sarız - Tomarza Avşarları),Karadeniz ...Dergi Yayınları, Ankara 2015

ALTINKAYNAK., Erdoğan, Tozlu Zaman Perdesinde Kırım Karayları, Sota Yayınları, ...Hearlem (Hollanda), 2008.

AYDIN,Nusret., Diyarbakır ve Mirdasiler Tarihi-Piran - Gil - Çermog - Pale, Awesta ...Yayınları, İstanbul, 2011.

ATALAY, Besim., Dinanü Lügat'it-Türk Tercümesi, TDK. Yayınları, Ankara, 1999.

BOSTANZİ, Chousein., Yunanistan Gümölcine İli Mehriboz Bölgesindeki Doğum, sünnet, Ve Ölüm İle İlgili Örf Ve Âdetlerin Sosyolojik Açıdan Değerlendirilmesi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler, Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), İzmir, 2008.

ÇELEBİ, İlyas., İslam Ansiklopedisi, TDV. Yayınları, Cilt: 31, Ankara, 2006.

ÇOPUROĞLU, Y. Cemalettin., İnsan-Çevre-Kültür İlişkisi Çerçevesinde "Fırat Havzası Halk Hekimliği", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Elazığ, 1999.

DEMİRCİ, Kürşat., İslam Ansiklopedisi, Muska Maddesi, C. XXXI, TDV. Yayınları, Ankara, 2006.

ERGİN, Muharrem., Dede Kırkut Kitabı, 19. Baskı, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1999.

EROĞLU, Erol-SARICA, Neşe., Midyat Süryanilerinin Düğün Gelenekleri, Geleneksel Türk Sanatları Dergisi, 2010

GÖNEN, Sinan., Dede Korkut Hikayeleri'nden Günümüze Yansıyan Doğum Âdetleri, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Konya, 2005.

İNAN, Abdulkadir., Eski Türk Dini Tarihi, Altın Ordu Kitap, Ankara, 2017,
Tarihte Bu Gün Şamanizm., (III. Baskı), TTKB, Ankara 1986.

İNCİK, Ayşe., Mersin Yörüklerinde Doğum, Evlenme Ve Ölümle İlgili İnanışların Mukayeseli Araştırması, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,(Yüksek Lisans Tezi), Elazığ, 2011.

İYİYOL., Fatih, Sakarya Türkmenleri(Manavları)'nde İnanışlar(Tavuklar Köyü, Ve Büyük Esence Köyü Örneği), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü(Yüksek Lisans Tezi), Sakarya, 2003.

KALAFAT., Yaşar, Doğu Anadolu'da Eski Türk İnanışlarının İzleri, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1990.

İslamiyet Ve Türk Halk İnanışları., Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1996.

Türk Dünyası Karşılaştırmalı Türkmen Halk İnanışları., Avrasya stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara, 2000.

KÖSE, Nerin., Araştırmalar(1,2,3), Mega Kitap, İstanbul, 2005.

ÖRNEK, Sedat Veyis., Sivas Ve Çevresinde Görülen Hayatın Çeşitli Safhalarıyla İlgili Batıl İnançların Ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki, Dil ve Tarih-Coğrafya Yayınları, Ankara, 1966.

ÖRNEK, Sedat Veyis., Türk Halk Bilimi(1. Baskı), Kültür Bakanlığı, Ankara, 1995.

ÖRNEK, Sedat Veyis., Türk Halk Bilimi(2. Baskı), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000.

SALTAŞ., Elvan, Ardahan Geçiş Dönemleri, Ardahan Üniversitesi Sosyal Bilimler ...Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), Ardahan, 2016.

SARAÇOĞLU, Erdoğan., "Kıbrıs'ta Doğumla İlgili Gelenek-Görenek Ve İnanışlar", 3.

Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, 4.Cilt, 1987.

SERPER, Özer., 1945-1960 Devresinde Türkiye'de Evlenmeler(İkinci Baskı), T.C.

Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu Yayınları, Ankara, 1991.

TÜRKMEN, Fikret-TÜRKER., Ferah., Geleneklerde Ve İnançlarda "Demir", Türk

Dünyası İncelemeleri Dergisi, XIV/1, Yaz, Ankara, 2014.

Elektronik Kaynaklar

<http://www.cografya.gen.tr/sozluk/yer-sekilleri.htm>

01.09.2015-21.38

<https://tr.m.Wikipedya.org/wiki/%C4%B0klim>

03.09.2015-21.13

www.turkcebilgi.com/gebelik

27.09.2016, 10.48

www.jinekolojivegebelik.com

30.09.2016; 14.20

Kaynak Kişiler Tablosu

Soyadı	Adı	Köyü	Doğum tarihi	Eğitim	İşi
AKAR	Zübeyde	Balaban	1954	Yok	Ev hanımı
AKKAYA	Bahriye	Meydan(Mezra)	1952	Yok	Ev hanımı
AKINCI	Sabriye	Özekli	1961	Yok	Ev hanımı
ALKAN	Fatma	Soğanlı	1977	Yok	Ev hanımı
ARHAN	Güzel	Bozkuş	1958	Okuma-yazma yok	Ev hanımı
ARHAN	Mehmet	Bozkuş	1966	İlkokul	Serbest
ARIKAN	Fatma	Dere	1963	Yok	Ev hanımı
ARSLAN	Yusuf	Sapanca	1974	İlkokul	Şoför
ASLAN	Zivade	Alcık	1958	Okuma-	Ev

				yazma yok	hanımı
ASLAN	Ahmet	Alıcık	1960	İlkokul	Çiftçi
ASLAN	Kutbettin	Meydan	1950	Yok	Çiftçi
ASLI	Malkoç	Şahaban	1987	İlkokul	Ev hanımı
AŞUT	Güllü	Babalar	1978	Okuma- yazma yok	Ev hanımı
ATAŞ	Servet	On kardeş	1975	Yok	Ev hanımı
ATAŞ	Rahime	On kardeş	1972	Yok	Ev hanımı
ATLI	Zerife	Babalar	1968	Okuma- yazma yok	Ev hanımı
ATLI	Rebia	Babalar	1968	Okuma- yazma yok	Ev hanımı
ATMACA	Gülistan	Mermer	1969	İlkokul	Ev hanımı
ATMACA	Hasan	Mermer	1952	İlkokul	Serbest
AYGÜN	Zerife	Akalan	1983	İlkokul	Ev hanımı
AYHAN	Aysel	Meydan	1988	İlkokul	Ev hanımı
AYHAN	Aysel	Erimli	1982	İlkokul	Ev hanımı
AYHAN	Sait	Akalan	1965	İlkokul	Çiftçi
AYHAN	Ali	Dere	1959	Yok	Çiftçi
AYHAN	Ali	Dere	1952	Yok	Çiftçi
BABÜR	Hanife	Babalar	1944	Okuma- yazma yok	Ev hanımı
BABÜR	Remziye	Babalar	1951	Okuma- yazma yok	Ev hanımı

BABÜR	Ali	Babalar	1961	Yok	Çiftçi
BAĞCI	Remziye	Taşlık	1960	Yok	Ev hanımı
BAĞCI	Sadullah	Taşlık	1978	Okuma-yazması var	İşçi
BAHADİR	Şükriye	Çakır köy	1971	Yok	Ev hanımı
BAHADİR	Elif	Çakır köy	1987	İlkokul	Bekar
BAHADİR	Nuri	Sarıca	1965	İlkokul	Çiftçi
BAL	Hamdiye	Meydan	1957	Yok	Ev hanımı
BALCI	Zübeyde	Kunye	1971	Yok	Ev hanımı
BARAN	Meryem	Mermer	1968	Yok	Ev hanımı
BAYRAK	Zülfiye	Düzlük	1972	Okuma-yazma yok	Ev hanımı
BAYRAK	Seher	Hınıka	1968	Yok	Ev hanımı
BAYRAK	Hacı	Düzlük	1961	Yok	Şoför
BAYRAM	Ferfure	Erimli	1973	Yok	Ev hanımı
BEDDİA	Vural	Karakuyu	1952	Yok	Ev hanımı
BİNGÖL	İmiş	Sarıca	1956	Okuma-yazma yok	Ev hanımı
BİNGÖL	Naciye	Sarıca	1940	Okuma-yazma yok	Ev hanımı
BURAK	Ayşe	Düzlük	1976	Okuma-yazma yok	Ev hanımı
BURAK	Emine	Düzlük	1950	Okuma-yazma	Ev hanımı

				yok	
BURAK	Mehmet	Düzlük	1952	Yok	Çiftçi
BURCU	Zeynep	Durumlu	1961	Yok	Ev hanımı
BÜYÜKHAN	Fatma	Kengerli	1983	ilkokul	Ev hanımı
BÜYÜKHAN	Musa	Kengerli	1958	İlkokul	Çiftçi
CAN	Şaziye	Aktaş	1975	Okuma-yazma yok	Ev hanımı
CAN	Keriman	Aktaş	1978	İlkokul	Ev hanımı
CAN	Remziye	Aktaş	1968	Okuma-yazma yok	Ev hanımı
CAN	Sümbül	Serçe	1958	Okuma-yazma yok	Ev hanımı
CAN	Emine	Aktaş	1958	Yok	Ev hanımı
CAN	Elmas	Tepecik	1977	Yok	Ev hanımı
CAN	Abdullah	Tepecik	1968	İlkokul	Şoför
CAN	Halit	Aktaş	1969	İlkokul	İşçi
CAN	Remzi	Serçe	1962	İlkokul	İşçi
CUMA	Adalet	Kaya	1950	Yok	Ev hanımı
CUMALI	Muazzez	Ernis	1966	Yok	Ev hanımı
ÇELİK	Canan	K. Akören	1968	Yok	Ev hanımı
ÇELİK	Ayşe	Yağmur	1956	Yok	Ev hanımı
ÇELİK	Besra	Erimli	1972	Yok	Ev hanımı
ÇELİK	Kasım	Erimli	1958	Okuma-yazması var	Çiftçi

ÇELİKER	Saadet	İmamevler	1962	Yok	Ev hanımı
ÇETİN	Ayşe	Alcık	1952	Okuma-yazma yok	Ev hanımı
ÇETİN	Zekiye	İmamevler	1959	Yok	Ev hanımı
ÇETİN	Mehmet	Alcık	1963	İlkokul	Şoför
ÇETİNKAYA	Besra	On kardeş	1965	Yok	Ev hanımı
ÇETİNKAYA	Nazmiye	On kardeş	1971	Yok	Ev hanımı
ÇINAR	Halime	Bozkuş	1951	Okuma-yazma yok	Ev hanımı
ÇINAR	Mehmet	Bozkuş	1945	Yok	Çiftçi
ÇİÇEK	Gülbeyaz	Özekli	1955	Yok	Ev hanımı
ÇİÇEK	Meryema	Kaygusuz	1963	Yok	Ev hanımı
ÇİĞDEM	Hasret	On kardeş	1985	İlkokul	Ev hanımı
ÇİĞDEM	Mübarek	On kardeş	1978	Yok	Ev hanımı
DURSUN	Şekira	Doruklu	1958	Yok	Ev hanımı
EFE	Mekiye	Şahaban	1978	İlkokul	Ev hanımı
EFE	Mahmure	Şahaban	1981	İlkokul	Ev hanımı
EFE	Hacı	Şahaban	1945	İlkokul	Çiftçi
EKİN	Medine	Meşeler	1963	Okuma-yazma yok	Ev hanımı
EKİN	Türkan	Meşeler	1980	Okuma-yazma yok	Ev hanımı
EKİN	Reyhan	Akalan	1953	Okuma-yazma yok	Ev hanımı
EKİN	Süreyya	Bozkuş	1985	İlkokul	Ev hanımı

EKİN	Abdullah	Meydan(Mezra)	1956	Yok	Çiftçi
ELİAÇIK	Ferraye	Tepe	1956	Yok	Ev hanımı
ELİAÇIK	Keziban	Tepe	1952	Yok	Ev hanımı
ERDEM	Zeliha	Alibardak	1958	Yok	Ev hanımı
ERDEM	Sıdika	Alibardak	1952	Yok	Ev hanımı
ERDEM	Süleyman	Alibardak	1958	İlkokul	Serbest
ERGÜL	Hanım	Erimli	1986	İlkokul	Ev hanımı
ESKİCİ	Hatun	Üzümlü	1966	Yok	Ev hanımı
GÖRMEZ	Nurten	Çalı Köy	1986	İlkokul	Ev hanımı
GÜLEÇ	Gülsüm	Osman	1984	İlkokul	Ev hanımı
GÜLEÇ	Narin	Osman	1978	Yok	Ev hanımı
GÜLPERİ	Kurt	Ara	1975	Yok	Ev hanımı
GÜNEŞ	Hezo	Dumrul	1958	Okuma-yazma yok	Ev hanımı
HACISADIKOĞLU	Asiye	Pullutarla	1950	Okuma-yazma yok	Ev hanımı
HALICI	Reyhan	Durabeyli	1971	Yok	Ev hanımı
HASRET	Arık	Batur	1979	Yok	Ev hanımı
KALENDER	Hamdiye	Özekli	1966	Yok	Ev hanımı
KAN	Havva	Taştepe	1965	Yok	Ev hanımı
KARA	Rukiye	Narlıca	1986	İlkokul	Ev hanımı
KARA	Düriye	Narlıca	1957	Yok	Ev hanımı
KARAASLAN	Hatice	Durabeyli	1973	Yok	Ev hanımı

KARABEY	Mintan	Kaya	1964	Yok	Ev hanımı
KARABULUT	Ayşe	Kaya	1958	Yok	Ev hanımı
KARABULUT	Ahmet	Kaya	1948	Yok	Çiftçi
KARACA	Zelihan	Çalı Köy	1966	Yok	Ev hanımı
KARACA	Abdullah	Çalı Köy	1949	Var	Çiftçi
KARAGÖZ	Ayşe	Üzümlü	1963	Yok	Ev hanımı
KARAKAŞ	Fatma	Alcık	1954	Okuma-yazma yok	Ev hanımı
KARAKAŞ	Güle	Alcık	1976	İlkokul	Ev hanımı
KARAKUZU	Ayşe	Sarıca	1957	İlkokul	Ev hanımı
KARATAŞ	Hatice	Sarıca	1960	Okuma-yazma yok	Ev hanımı
KARTAL	Sertem	Ağaçlıdere	1969	Yok	Ev hanımı
KAYA	Nuriye	Kaygusuz	1969	Yok	Ev hanımı
KAYA	Feride	Defne Köy	1978	Yok	Ev hanımı
KAYNAKÇI	Hayriye	Yağmur	1966	Yok	Ev hanımı
KAYNAKÇI	Tekin	Belen köyü	1983	İlkokul	İşçi
KELEŞ	Hamdiye	Çakmak	1975	Okuması var	Ev hanımı
KENDİR	Semra	Çakmak	1978	Okuması var	Ev hanımı
KESER	Gül	Sarıkamış	1967	Yok	Ev hanımı
KILINÇ	Emine	Cerdiyan	1977	İlkokul	Ev hanımı

KILINÇ	Zozan	Sergenli	1988	İlkokul	Ev hanımı
KILINÇ	Servet	Cerdiyan	1976	İlkokul	İşçi
KIRMIZIÇİÇEK	İnci	Meşeler	1952	Yok	Ev hanımı
KISKAÇ	Rumeysa	Durumlu	1986	İlkokul	Ev hanımı
KIZIL	Asiye	Üzümlü	1955	Yok	Ev hanımı
KIZIL	Nurullah	Durumlu	1961	Yok	Çiftçi
KURT	Şenai	Ara	1949	Okuma-yazma yok	Ev hanımı
KURT	Zübeyda	Ara	1952	Okuma-yazma yok	Ev hanımı
KURT	Halime	Kengerli	1955	Okuma-yazma yok	Ev hanımı
KURT	Hanım	Sapanca	1962	Yok	Ev hanımı
KURT	Sıdika	İki kuyu	1952	Yok	Ev hanımı
KURT	Mekiye	İki kuyu	1978	İlkokul	Ev hanımı
KURT	Havva	Ara	1968	Yok	Ev hanımı
KURT	Rütbettin	Ara	1949	Yok	Çiftçi
KUZU	Hediye	Sapanca	1977	İlkokul	Ev hanımı
KUZU	Medine	Osman	1981	İlkokul	Ev hanımı
KUZU	Ali	Sapanca	1975	İlkokul	Serbest
MALÇOK	Reyhan	Akalan	1953	Okuma-yazma yok	Ev hanımı
MALÇOK	Fatma	Dere	1960	Okuma-yazma	Ev hanımı

				yok	
MALKOÇ	Rukiyye	Sarıca	1983	İlkokul	Ev hanımı
MENEKŞE	Zeytuni	Yağmur	1985	İlkokul	Ev hanımı
MENEKŞE	Emin	Ağaçlıdere	1961	Yok	Serbest
MENEKŞE	İbrahim	Yağmur	1975	İlkokul	işçi
OĞUL	Perişan	Pullutarla	1938	Okuma-yazma yok	Ev hanımı
OĞUL	Hacere	Pullutarla	1947	Okuma-yazma yok	Ev hanımı
OĞUL	Rehima	Pullutarla	1952	Yok	Ev hanımı
OĞUL	Hasan	Alcık	1965	İlkokul	Çiftçi
ORMAN	Hüsniye	Üzümlü	1972	Yok	Ev hanımı
ORUÇ	Sabriye	Selman	1968	Okuma-yazma yok	Ev hanımı
ORUÇ	Emine	Selman	1951	Okuma yazma var	Ev hanımı
ORUÇ	Hümeysra	B. Akören	1965	Yok	Ev hanımı
ORUÇ	Hasan	Selman	1952	İlkokul	Emekli
ORMAN	Selahattin	Üzümlü	1958	Yok	Çiftçi
SATAR	Kadriye	Batur	1985	Yok	Ev hanımı
SERÇE	Ayşe	Karakuyu	1950	Yok	Ev hanımı
SEYDAOĞLU	İmiş	Babalar	1949	Okuma-yazma yok	Ev hanımı

SOLAR	Songül	Meydan	1978	Yok	Ev hanımı
Soyadı	Adı	Köyü	Doğum tarihi	Eğitim	İşi
SOYSAL	Amine	Ağaçlıdere	1981	İlkokul	Ev hanımı
SU	Ayfer	Gürbüz	1956	Yok	Ev hanımı
SU	Şadiye	Gürbüz	1961	Yok	Ev hanımı
SUCU	Zehra	Meydan	1967	Yok	Ev hanımı
SUCU	Musa	Meydan	1950	Yok	Çiftçi
SÜMBÜL	Sadet	Ernis	1952	Yok	Ev hanımı
ŞEKER	Emine	B. Akören	1960	Yok	Ev hanımı
ŞEKER	Recep	K.Akören	1949	Yok	Çiftçi
ŞENTÜRK	Sabiha	Serçe	1951	Okuma-yazma var	Ev hanımı
ERENKARA	Şerife	Düzlük	1960	Okuma-yazma yok	Ev hanımı
ŞÜKRİYE	Tanrikulu	Pullutarla	1952	Okuma-yazma yok	Ev hanımı
TANRIKULU	Makbule	Pullutarla	1956	Okuma-yazma yok	Ev hanımı
TANRIKULU	Reyhan	Pullutarla	1947	Okuma-yazma yok	Ev hanımı
TANRIKULU	Kevser	Pullutarla	1996	İlköğretim	Bekar
TANRIKULU	Mevlüde	Pullutarla	1948	Yok	Ev hanımı
TANRIKULU	Musa	Pullutarla	1956	İlkokul	Çiftçi

TANRIVERDİ	Hanife	Terziyan	1955	Yok	Ev hanımı
TANRIVERDİ	Mahmut	Bozkuş	1951	Yok	Çiftçi
TARCAN	Selime	Sarıkamış	1960	Yok	Ev hanımı
TARIN	Remziye	Doruklu	1961	Okuma-yazma yok	Ev hanımı
TARIN	Hezo	Doruklu	1948	Okuma-yazma yok	Ev hanımı
TARIN	Şaban	Doruklu	1978	Okuma-yazma var	İşçi
TAŞCI	Rabiba	Defne Köy	1982	Yok	Ev hanımı
TERZİ	Emine	Kunye	1977	Yok	Ev hanımı
TOPRAK	Emine	Taştepe	1955	Yok	Ev hanımı
TOPRAK	Cemile	Taştepe	1960	Yok	Ev hanımı
TORUN	Zekiye	Kaygusuz	1980	İlkokul	Ev hanımı
TOSUN	Hatun	Durumlu	1961	Yok	Ev hanımı
TUNÇ	Celal	Terziyan	1952	İlkokul	Çiftçi
TUR	Çiçek	Dere	1962	Yok	Ev hanımı
TURAN	Düriye	Dereboyu	1972	Yok	Ev hanımı
TURAN	Mehmet	Dereboyu	1955	Yok	Çiftçi
TURAN	Nuri	Dereboyu	1952	Yok	Çiftçi
YEŞİL	Sultan	Belen köyü	1987	İlkokul	Ev hanımı
YILDIZ	Ümran	Durabeyli	1960	Yok	Ev hanımı
ZEYREK	Zeynep	Karataş	1960	Okuma-yazmayok	Ev hanımı

ZEYREK	Nadide	Karataş	1978	Yok	Ev hanımı
---------------	--------	---------	------	-----	--------------

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı: İdris TANRIKULU

Doğum Yeri ve Tarihi: Diyarbakır-15.09.1988

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi: Fırat Üniversitesi Türk Dili Ve Edebiyatı Bölümü

Yüksek Lisans Öğrenimi: Ardahan Üniversitesi Sos. Bil. Enst. Halk Edebiyatı

Bildiği Yabancı Diller: İngilizce(Alt düzey)

Bilimsel Faaliyetleri:

İş Deneyimi

Stajlar:

Projeler:

Çalıştığı Kurumlar:

İletişim

E-Posta Adresi: baran_basak_21@hotmail.com

Tarih: